

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ VE SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DİASPORA TURİZMİ: BATMAN'I ZİYARET EDEN EZİDİLİRE
YÖNELİK
SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA**

Nermin BARIŞ

**Ocak-2025
BATMAN**

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ VE SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DİASPORA TURİZMİ: BATMAN'I ZİYARET EDEN EZİDİLİRE YÖNELİK
SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA**

Nermin BARIŞ

**Danışman
Doç. Dr. Sebahattin Emre DİLEK**

Diğer Jüri Yeleri

Doç. Dr. Hasan GÜL

Doç. Dr. Mustafa DOĞAN

**Ocak- 2025
BATMAN**

TEZ KABUL VE ONAYI

Doç. Dr. S. Emre DİLEK danışmanlığında Nermin BARIŞ tarafından hazırlanan “Diaspora Turizmi: Batman’ı Ziyaret Eden Ezidilere Yönelik Sosyolojik Bir Araştırma” adlı tez çalışması 14/01/2025 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Sanat Tarihi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman

Doç. Dr. Sebahattin Emre DİLEK

.....

Danışman

Doç. Dr. Hasan GÜL

.....

Üye

Doç. Dr. Mustafa DOĞAN

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Murat ÖTER
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan eder, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sorumluluğu kabullendiğimi bildiririm.

ETHICAL DECLARATION

I declare that all the information in this thesis has been obtained within the framework of ethical behavior and academic rules, and that the source of any statements and information that do not belong to me in this study prepared in accordance with the thesis writing rules has been fully cited, and I declare that I accept all kinds of legal responsibility in case of any contrary situation.

Nermin BARIŞ
14.01.2025

ÖZET

YÜKSEK LİSANS

DİASPORA TURİZMİ: BATMAN'I ZİYARET EDEN EZİDİLİRE YÖNELİK SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA

Nermin BARIŞ

**Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Turizm İşletmeciliği ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı**

Danışman: Doç. Dr. Sebahattin Emre DİLEK

2025, 79 Sayfa

Bu çalışmadaki temel amaç sosyal, ekonomik ve siyasi nedenler ile anavatanlarından göç eden Ezidi bireylerin diaspora turizmi bağlamında neden Batman'a geldikleri ve gelmelerinde buna sebep olan unsurların ne olduğunu ortaya koymaktır. Alanyazında Ezidiler ile ilgili farklı sosyolojik çalışmalar bulunmaktadır. Ancak diaspora turizmi bağlamında Ezidiler ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamış olması, bu çalışmanın literatüre sağlayacağı katkı bağlamında önem taşımaktadır. Bu doğrultuda Ezidi kültürünün turizm üzerindeki etkisini görebilmek ve alanyazına katkı sunabilmek çalışmanın diğer amaçları arasındadır. Bu tez çalışması fenomenoloji (olgu bilim) araştırma deseni üzerine kurgulanmış ve nitel yöntemden yararlanılmıştır. Alanyazındaki çalışmalardan hareketle oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla Ocak-Mayıs 2024 tarih aralığında derinlemesine görüşmeler yapılarak veriler elde edilmiştir. Araştırma kapsamında toplam 15 katılımcı ile görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Göç ve kimlik, göçmenlik, anavatan ve anlam, diaspora turizmi olmak üzere dört tema ortaya çıkmıştır. Sıklık derecelerine göre oluşturulan kelime bulutunda ise göç, göçmen, özlem, zorunluluk, diaspora, ekonomi, anavatan kavramları ön plana çıkmıştır. Diaspora turizmi bağlamında Ezidileri konu alan araştırmaların eksikliği, bu çalışmanın önemini artırmaktadır. Özetle, Ezidilerin istek, beklenti ve ihtiyaçlarını anlamak ve böylelikle Ezidiler ile empati kurabilmek, hem Batman turizmi ve Batman'ın somut olmayan kültürel mirasına katkıda bulunmak hem de Ezidilere yönelik farkındalık oluşturulması açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Ezidiler, Göç, Diaspora Turizmi, Batman, Türkiye

ABSTRACT

MASTER THESIS

DIASPORA TOURISM: A SOCIOLOGICAL RESEARCH ON YAZIDIS VISITING BATMAN

Nermin BARIŞ

Batman University Graduate Education Institute

Department of Tourism Management and Art History

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Sebahattin Emre DİLEK

2025, 79 Pages

The main purpose of this study is to reveal why Yazidi individuals who migrated from their homeland due to social, economic and political reasons came to Batman in the context of diaspora tourism and what the factors that caused them to do so. There are different sociological studies on Yazidis in the literature. However, the fact that no study on Yazidis in the context of diaspora tourism has been encountered is important in terms of the contribution this study will provide to the literature. In this direction, being able to see the effect of Yazidi culture on tourism and contributing to the literature are among the other aims of the study. This thesis study was designed on the phenomenology research design and the qualitative method was used. Data were obtained by conducting in-depth interviews between January and May 2024 using a semi-structured interview form based on the studies in the literature. A total of 15 participants were interviewed within the scope of the research. The obtained data were subjected to content analysis. Four themes emerged: migration and identity, immigration, homeland and meaning, and diaspora tourism. In the word cloud created according to their frequency levels, the concepts of migration, immigrant, longing, obligation, diaspora, economy, and homeland came to the fore. The lack of research on Yazidis in the context of diaspora tourism increases the importance of this study. In summary, understanding the desires, expectations, and needs of Yazidis and thus being able to empathize with them is important both in terms of contributing to Batman tourism and Batman's intangible cultural heritage, and in terms of creating awareness about Yazidis.

Keywords: Yazidis, Migration, Diaspora Tourism, Batman, Türkiye

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmamın konu seçiminde yardımcı olan, akademik anlamda bana ön pencereyi açan ve yazma sürecimdeki katkılarından dolayı Sevgili danışmanım Doç. Dr. Sebahattin Emre Dilek'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Her daim desteklerini benden esirgemeyen ve bugünlere gelmemi sağlayan başta annem, babam olmak üzere tüm aile bireylerime ve arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim. Tezin tamamlanmasına katkı sağlayan Ezidi bireylere teşekkür ederim. Çalışmamın Batman turizminin gelişmesi ve Ezidilere gösterilen değerin artması konusunda yol gösterici olmasını umut ediyorum.

Nermin BARIŞ
BATMAN-2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
KISALTMALAR	xi
1.GİRİŞ	1
2. KAYNAK ARAŞTIRMASI	3
2.1 Göç Kavramı.....	3
2.2 Göçmen Kavramı	6
2.3 Göçün Nedenleri	7
2.4 Göç Kuramları	8
2.4.1 Ravenstein'in göç kanunları.....	8
2.4.2 İtme-çekme kuramı.....	9
2.4.3 Kesişen fırsatlarkuramı.....	11
2.4.4 Göç sistemleri kuramı.....	13
2.4.5 Göçmen ilişkiler ağı kuramı.....	14
2.5 Göç Türleri.....	16
2.5.1 İç göç.....	16
2.5.2 Mevsimlik göç.....	16
2.5.3 Geçici/sürekli göç.....	17
2.5.4 Zorunlu göç.....	17
2.5.5 Dış göç.....	17
2.5.6 Beyin göçü.....	18
2.5.7 İşçi göçü.....	18
2.5.8 Mübadele göçü.....	19
2.6 Kimlik Kavramı	19
2.7 Diaspora Kavramı	22
2.7.1 Diaspora kavramının etimolojisi.....	23
2.8 Diasporanın Önemi	26
2.8.1 Sosyo- ekonomik boyutu.....	26
2.8.2 Politik boyutu.....	27
2.9 Diaspora Kavramı Üzerine Yaklaşımlar.....	28
2.9.1 Geleneksel (klasik) diaspora ve modern diaspora ilişkisi.....	29
2.9.2 Geleneksel (klasik) diaspora yaklaşımı.....	30
2.9.3 Modern diaspora yaklaşımı.....	31
2.10 Diaspora Çeşitleri ve Türleri.....	33
2.11 Diaspora Turizmi ve Dünyadan Örnekler.....	34
2.11.1 Çin diasporası.....	42

2.11.2 Hint diasporası.....	42
2.11.3 Yahudi diasporası.....	43
2.11.4 Türkiye diasporası.....	44
2.11.5 Azerbaycan diasporası.....	44
2.11.6 Ermeni diasporası.....	44
2.12 Ezidi Adının Etimolojisi	45
2.13 Ezidi Tarihi	45
2.14 Avrupa Ezidileri.....	46
2.15 Ezidilerin İnanç ve İbadet Yapısı.....	47
2.15.1Tenasüh.....	48
2.15.2 Namaz.....	48
2.15.3 Oruç.....	49
2.15.4 Zekât.....	50
2.15.5 Hac.....	50
2.16 Ezidilerin Sosyolojik Yapısı	51
2.16.1 Evlilik.....	51
2.16.2 Vaftiz.....	51
2.16.3 Bayramlar.....	52
2.16.4 Cenaze merasimleri.....	52
2.16.5 Yasaklar.....	53
3.MATERYAL VE YÖNTEM	54
3.1. Araştırma Alanı.....	54
3.2. Araştırmanın Amacı.....	54
3.3. Araştırmanın Önemi	54
3.4. Araştırmanın Kapsamı	55
3.5. Araştırma Sınırlılıkları.....	55
3.6. Yöntem.....	55
3.7. Araştırma Soruları.....	56
4.BULGULAR.....	58
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	66
5.1 Tartışma	66
5.2 Sonuç ve Öneriler	67
KAYNAKLAR.....	69
EKLER	80

TABLO DİZİNİ

Tablo 2.10 Diaspora türleri ve örnekleri	33
Tablo 4.1 Katılımcılara ait demografik bilgiler	58
Tablo 4.2 İçerik analizi sonuçları.....	59
Tablo 4.3 Göç ve kimlik (Tema 1).....	60
Tablo 4.4 Göçmenlik (Tema 2).....	61
Tablo 4.5 Anavatan ve anlam (Tema 3).....	62
Tablo 4.6 Diaspora turizmi (Tema 4).....	63

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.4.2.1. Everett S. Lee'nin göç modeli.....	10
Şekil 2.9.1. Diaspora çeşitleri.....	29
Şekil 2.11.1. Diaspora turizmine bağlı nedenler	35
Şekil 4.1. Kelime bulutu	65

KISALTMALAR

TDK: Türk Dil Kurumu

SOKÜM: Somut Olmayan Kültürel Miras

1.GİRİŞ

Mezopotamya'nın dağılan dinlerinden bir olan Ezidilik, Batman ve ilçelerinden biri olan Beşiri'de varlığını günümüzde halen devam ettirmektedir. Siyasi, ekonomik vb. nedenlerle anavatanlarından göç etmek zorunda kalan Ezidiler üzerine yapılan bu çalışma, turizmin sosyolojik boyutunu ön plana çıkararak diaspora turizminin anlamını irdelemektedir. Hem Batman turizmini sürdürebil kılmak hem de Batman'ın somut olmayan kültürel mirasını korumak ve önemini artırmak için ele alınan bu çalışmanın alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Alanyazın taraması sonucunda, Ezidilere yönelik yapılan çalışmalarda daha çok göçe neden olan unsurlar üzerinden çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Diaspora turizmi ve Ezidi tarihi ilişkisi üzerine ise çalışma yapılmadığı ve bu ilişki temelindeki alanyazının zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Çalışma kapsamında Ezidilik ile diaspora turizm ilişkisine odaklanılarak çeşitli sonuçlara ulaşılmış ve öneriler geliştirilmiştir. Ezidilik ve diaspora turizmi ilişkisinin temelinde zamanında yaşanan göç sürecini anlatma ve anavatana gerçekleştirilen ziyaretler esnasında oluşan duygusal bağı aktarma amacı vardır. Ezidiler, geçmişten günümüze yaşadıkları çeşitli zorluklar ve acılar ile bilinmektedir. Bu bağlamda dışa kapalı olan Ezidi toplumu, geçmişin izlerini taşıyarak anavatanlarına yaptıkları ziyaretleri (diaspora turizmi) artırma ve böylelikle tarihsel süreç içerisinde var olan kalıp ön yargıları kırabilmeyi amaçlamaktadırlar.

Çalışma kapsamında diaspora turizminin Batman ve ilçesi Beşiri'ye olan katkısını artırabilmek için belirli öneriler geliştirilmiştir. Ezidi toplumu kültürlerine önem veren bir azınlık olarak bilinmektedir. Bu sebeple Batman ili ve ilçesine, Ezidiliğe ait belirli dönemlerde gerçekleşen bayram ve inanç ziyaretlerini artıracak imkânlar (konaklama, ulaşım vb.) sunulduğunda anavatana ziyaret daha fazla gerçekleşerek turizme önemli bir katkı sağlanacaktır. Anavatana ziyaret kapsamında somut olmayan kültürel mirasın (SOKÜM) sürdürülebilirliğini sağlayacak olan en önemli faktör yine turizmdir. Bu çalışma Ezidi kültürünün tanıtılması, diaspora turizmi üzerine Batman ve ilçesine olan katkısı ve beraberinde SOKÜM'ün daha fazla gelişmesi için imkan sunacağı düşünülmektedir. Günümüzde özellikle savaşlar neticesinde göç olgusu hızla artmaktadır. Yapılan bu çalışma sadece Ezidiler üzerine değil, aynı zamanda diğer topluluklar için de yol gösterici olacağı ve gelecekte diaspora-turizm ilişkisi üzerine yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu tezde, nitel yöntem tekniklerinden biri olan görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu doğrultuda yarı yapılandırılmış görüşme formu ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcı cevapları hem yazılı hem de ses kaydı şeklinde olduğundan elde edilen tüm veriler dokümanite edilerek tasnif edilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenerek çeşitli bulgular ortaya koyulmuştur. Bulgulara ilişkin öneriler çeşitli başlıklar altında verilmiştir. Ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında, her geçen yıl Ezidilerin anavatan ziyaretlerini artmakta olduğu ve kültürlerini daha rahat yaşamaya başladıkları sonucuna varılmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde ötekileştirilen Ezidiler diaspora turizmi aracılığıyla Batman ve Beşiri’de geleneklerini/göreneklerini göstererek içe kapanık bir toplum yapısından sıyrılabilmekte ve daha dışı dönük bir topluluk olabilmektedirler. Dolayısıyla ziyaret sayısı ve sıklığı artıkça, somut olmayan kültürel miras kapsamında Ezidi kültürünün hem Batman turizminin sürdürülebilirliğine hem de kendi kültürlerinin yaşatılmasına katkıları da artmaya devam edecektir.

2. KAYNAK ARAŞTIRMASI

2.1 Göç Kavramı

İnsan varlığının oluşumundan bu zamana kadar insan eyleminin en belirgin özelliği olarak hareketlilik karşımıza çıkmaktadır (Antepli, 2023). Globalleşen dünyada değişimler hızlı bir şekilde yaşanmaktadır. İnsanlar unsurlarda bulunmazlar. Söz konusu unsurlar her ne ise insanların hayatına etki eder. Bu etki sonucu insanlar eylemde bulunurlar. Göç, insanlığın tarihsel süreci içerisinde ekonomik, siyasal, toplumsal, çevresel ve kültürel sebeplerle ortaya çıkmış ve yıllar boyunca süregelen bir olgudur (Yağmurlu, 2019). Göç kavramı, bireysel ya da toplumsal açıdan insanların sosyokültürel ortamlarından ve yaşadıkları bölgelerden söz konusu sebeplerle geçici veya kalıcı olarak ayrılarak başka bir bölgeye yerleşmeleri şeklinde tanımlanmaktadır (Pehlivan, 2023). Mekânsal bir farklılık belirten ve coğrafi açıdan yer değiştirmeyi tanımlayan göç, genel anlamda gidilen yerin kalıcı veya yarı kalıcı olarak değiştirilmesini açıklar (Karaduman, 2023).

Geçmişten günümüze insanların yaşadıkları can güvensizlik, işsizlik, sosyo-politik sorunlar ve kendi coğrafyalarında yaşadıkları olumsuz savaşlar, onları göçe yönlendirmektedir (Cevizci, 2022). Göç, toplumu etkileyen iyi veya kötü özelliklere sahip bir olgudur. Toplumsal değişimin araçlarından biri olan göç kavramı, ekonomik yaşamdan kültüre kadar hayatın her yönünü etkilemektedir. Bununla beraber kişinin içinde bulunduğu coğrafi alanından çıkarak başka bir coğrafi alana geçici veya kalıcı olacak şekilde gitmesi şeklinde de tanımlanmaktadır (Atak, 2016). Daha bütünsel açıdan bakıldığında, Bay'a (2023) göre göç; psikoloji, ekonomi, siyasi, kültürel ve kişisel deneyimleri içerisinde barındıran, zaman bakımından uzun veya kısa süreli olacak şekilde gerçekleşen, nüfus hareketliliğinden yola çıkarak kalıcı ya da geçici olarak bireyin başka bir ülkeye yerleşmesi veya yer değiştirmesidir. Bir başka tanımlamada ise göç kavramı; ilk çağlardan beri süregelen dünyadaki tüm insanlara etki eden yer değiştirme hareketidir (Avcı, 2020). İlk başlarda insanların yeme-içme için tercih ettiği bu değişim, daha sonra başka sebepler neticesinde devam etmiş ve günümüzde toplumları etkileyen bir olgu olarak devamlılığını sürdürmektedir. Göçler amaçlarına, gerçekleştirilme şekline, göç edenlerin ve göç edilen bölgenin özelliklerine göçe yönelik isteğe bağlı (gönüllü)-isteğe bağlı olmayan (zorunlu), kısa süreli-uzun süreli, iç göç-dış göç gibi sınıflamalar da yapılmaktadır. Göç sınıflamaları arasında ise

iç göç ve dış göç sınıflaması öne çıkmaktadır (Adıgüzel, 2016; Şantaş, 2019). Kıvrak (2019) ise davranışın göç olarak ifade edilebilmesi için bireyin veya toplumun mevcut bir siyasi sınıra sahip karadan farklı bir yerleşim yerine yönelmesi, bu hareketi devamlı ya da kısmi zamanda yapması gerektiğini ifade etmektedir. Bu hareketlilik bireyin kendi ülke sınırlarında bir noktadan başka bir noktaya gerçekleşiyorsa ‘iç göç’; ülke sınırları dışına çıkıyorsa ‘dış göç’ olarak adlandırılmaktadır.

Göç edilen bölgeye, göçün gidişatına, göç etme nedenine ya da göç etme süresine zamanlarda mal mülklerini ve hayvanlarını taşıyarak bir yaşantı sürdürmekteydiler. 5000 yıl öncesine kadar avcı ve toplayıcı gruplarla beraber olarak toprağı işleyen ve bahçıvanlık yapan kişiler görülmekteydi. Bu süreçte tarımdan kaynaklı gelirin yükselmesi ve aynı zamanda teknolojinin gelişmesi ile insanlar kurulu bir yerleşik düzenle birlikte göçebe hayat stilini bırakmışlardır. Ancak o dönemde insanlar göç etmekten vazgeçememişlerdir. İnsanlar belirli nedenlerden dolayı yaşadıkları yerlerden daha iyi koşullar elde etmek ya da mecburi olarak ayrılmaya devam etmişlerdir. Dünyada genel olarak ülkelerin çoğu iç ya da dış göçlerden etkilenmektedirler (Er, 2020).

Göç terimleri sözcüğünde göç kavramı: *“Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkartılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir.”* olarak tanımlanmaktadır (Çiçekli, 2009, s.22). Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise göç kavramı; toplumsal, ekonomik, siyasi sebeplerle bireyin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi: taşıma, hicret, muhaceret olarak ifade etmektedir (TDK, 2022). Başka bir tanımda göç, uzak mesafe ve etkisini gösterecek kadar bir zaman içinde gerçekleşen tüm yer değiştirmeler olarak da tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2014). Özetle göç kavramı sebebi neye bağlı olursa olsun insanın bir yerden başka bir yere gitmesi şeklinde açıklanabilir. Yaşadığı yere bağlı kalmayan, belirli nedenler doğrultusunda yer-mekân değiştirme durumu göçün tanımını güçlendirir. Buna ek olarak başka bir ülkeye gitmek zorunda kalan toplumun, dilinin, tarihinin, kültürünün, gelenek ve göreneklerinin zaman içinde değişime uğradığı görülmektedir (Karaduman, 2023).

Göç, kültürler arası değişimin, sosyal ve ahlaki bağımlılığın, ulaşımın, iletişim halinde olmanın ve hayat pratiklerinin değişimine etki eden toplumsal bir değişme sürecidir (Demir, 2022). Göçe bağlı olan koşullar her ne olursa olsun ortaya çıkan yer

değiştirme hareketleri göç olgusunu devamlı kılmaktadır (Çıkı, 2020). Bu sebep ile siyasi, ekonomi, kültürel ve sosyal durumlar birçok bilim dalının araştırma alanına girmektedir (Çiftçi, 2023).

Göç kavramı geçmişten günümüze kadar ortaya koymuş olduğu değerleri korumaktadır. Göç, tarihsel süreç içerisinde farklı nedenler ile ortaya çıkmaktadır. Yani göç, coğrafi durumlardan bireyin kendi tercihlerine kadar birçok farklı nedenselliğe hâkimdir. Bireyler için göçe neden olan sebepler sadece din ve siyaset bağlı kalmaksızın, refah seviyesi yüksek bir hayatı tercih etmek istemeleridir. Ülkede bireylere verilen yasal haklar ve ülkenin ekonomik durumu göç eylemini etkilemektedir. Castles araştırmasında 21. yy 'da göçle toplumların etkilenmesini ve bunun da farklı şekillerde belirttiğini ele almıştır (Akt: Aköz, 2019). Genel anlamıyla sadece fiziksel yer değiştirmeye kalmaksızın insanın doğduğu ve kendini sosyalleştirdiği ortamını, kendi isteğiyle veya zorunlu olacak şekilde terk ederek, başka bir coğrafi alana gitmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Tekemen, 2022).

Sosyolojik açıdan bakıldığında göç kavramı süreçler bütünü olarak tanımlanmakta, bireyin veya toplumun belirli unsurlardan kaynaklanan zaman ve mekân değişikliği ve değişiklik sonrası süreçte de etkisine devam etmesidir (Tören, 2014). Başka bir ifadeyle göç, yalnızca yer değiştirme ile ilgili değil, değişiklik sonrası ortaya çıkan dönüşümleri de kapsayan bütünsel bir süreçtir. Dolayısıyla genel olarak bakıldığında göç kavramını yalnızca yer değiştirme eylemi olarak belirtmek tanım için eksik kalabilmektedir. Bu doğrultuda göç insanlığın var olduğu ilk günden bu yana süreklilik arz eden sosyo-ekonomik, sosyo-politik ve sosyo-kültürel özellikler taşıyan disiplinler arası bir gerçekliktir (Er, 2020). Bir diğer ifadeyle göç; daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak ve bunun için daha iyi standartlarda çalışmak isteyen bireylerin bu hayallerini gerçeğe kavuşturmak amacıyla yaşadıkları yeri terk ederek farklı bölgelere gidip, kalıcı veya geçici yer edinme istekleri şeklinde açıklanabilir (Çakı, 2018).

Göç, aile veya grupların bulundukları konumdaki statülerinden başka bir statüye geçmeleri olarak da tanımlanmaktadır (Bay, 2023). Dünyada insanların yaşadığı çeşitli zorluklar bulunmaktadır. Bunlar; ekonomik, çevresel, sosyal ve siyasi zorluklar şeklinde sıralanabilir. Bireyler yaşadığı coğrafi alandan memnun olmadıkları için yerlerini terk ederler. Bu durum Temur'a (2018) göre göç kavramını açıklamaktadır. Atak'a (2016) göre ise göçün tanımı bireyin gelecek yaşamının tümünü veya belirli bir kısmını geçirmek üzere, doğup hayatına devam ettiği yerden ayrılarak başka bir bölgeye ikamet etmek amacıyla coğrafi yer değiştirmedir.

Göç edilen bölgeye, göçün gidişatına, göç etme nedenine ya da göç etme süresine zamanlarda mal mülklerini ve hayvanlarını taşıyarak bir yaşantı sürdürmekteydiler. 5000 yıl öncesine kadar avcı ve toplayıcı gruplarla beraber olarak toprağı işleyen ve bahçıvanlık yapan kişiler görülmekteydi. Bu süreçte tarımdan kaynaklı gelirin yükselmesi ve aynı zamanda teknolojinin gelişmesi ile insanlar kurulu bir yerleşik düzenle birlikte göçebe hayat stilini bırakmışlardır. Ancak o dönemde insanlar göç etmekten vazgeçememişlerdir. İnsanlar belirli nedenlerden dolayı yaşadıkları yerlerden daha iyi koşullar elde etmek ya da mecburi olarak ayrılmaya devam etmişlerdir. Dünyada genel olarak ülkelerin çoğu iç ya da dış göçlerden etkilenmektedirler (Er, 2020).

2.2 Göçmen Kavramı

Göçmen siyasal, toplumsal ya da ekonomi gibi sebepler ile ülkesini değiştiren kişiler olarak açıklanmaktadır (Clark, 2020). Göçmenler, yaşadıkları ülkelere nazaran refah seviyesi daha yüksek ülkelere göç etmektedirler. Göçmenler için yüksek hayat standartlarına kavuşmak kaçış yolu olmaktadır (Erten, 2018). Göç terimleri sözlüğüne göre uluslararası düzeyde göçmen için genel bir tanım bulunmamaktadır. Göçmen kavramı kişisel rahatlık sebebiyle ve dışardan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsadığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu terim, ham maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklenenlerini artırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır (Çiçekli, 2009).

Göç hareketine katılan kişiler, göçmen, mülteci veya sığınmacı kavramları ile adlandırılmaktadır. Birleşmiş Milletlere göre göçmen kavramı, göç etme nedeni ne olursa olsun bir yıldan fazla süreyle ikamet eden kişiler şeklinde tanımlamaktadır (Çiçekli, 2017). Başka bir tanımla göçmen, ekonomik, sosyal, siyasi ve diğer faktörlerden doğan nedenlerle kendi ülkelerinden ayrılıp başka bir ülkeye yerleşen kişilere denilmektedir (Figenkaplan, 2023). Battal (2018) ise literatürde göçmen kavramı üzerinden yapılan tanımlamaları genel bir biçimde toplayarak göçmen tanımını; siyasi düşüncesi, dili, dini ve toplumsal gruba mensubiyetinden, haksızlıkla karşı karşıya gelme düşüncesinden, zulme uğrayacağından korktukları için ülkesinden ayrılan ve korktuklarından dolayı ülkelerine geri dönmek istemeyen şahıslar olarak açıklamaktadır.

Göç eden insanlar sadece fiziki olarak yerlerinden ayrılmamaktadırlar. Aynı zamanda haklarından, hissiyatlarından, duygularından ve kendi kültürel yapılarından da uzaklaşmaktadırlar. Bu durumda göçmenler geçmişte bırakmak zorunda olduğu unsurların yokluğunu hissetmektedir. Göçmenin toplum içinde güvensizliği ve farklı yaşadığı toplum anlamsızlaşmaktadır. Göç eden bireylerin önceden yaşadığı toplumu ve göç ettikten sonra yaşadığı toplumu kıyaslayacak olursa iç dünyasında ve aile yapısında çelişiklere sebep olmaktadır. Bununla beraber göçmenin sahip olduğu dilin değişmesi göçmeni aşağılık psikolojisine ve güçsüzlüğe itmektedir (Akarçay vd., 2018).

2.3 Göçün Nedenleri

İnsanların kendi coğrafyasından ayrılıp başka ülke sınırına göç etmesindeki temel sebepler ırkçılık, din, maddi ve sosyal durumlarını daha iyi standartlar haline getirmek, cinsiyetçilik gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır. Din üzerinden sorun çıkarılacak meseleler insanları güvenli bir bölgeye göç etmeye itmektedir. Be sebeple dini meselelerden uzaklaşmak isterler. İnsanlar yaşadıkları bu süreçlerde özgürlük arayışına girmektedirler. Irk ve dini sorun etmeyecek ülkelere sığınmaktadırlar. İnsanlar kendi güvencesini sağlamak için bu yola başvurmaktadırlar. İnsanlar siyasi meselelerin toplumlarında sürekli devam etmesiyle birlikte doğup büyüdüğü topraklarda mecburi veya kendi isteği doğrultusundan göç etmektedirler (Sayed, 2023).

Işık'a (2018) göre göçün nedenleri; bireyin isteğinin ekonomik veya refah seviyesini yükseltmesi gibi nedenler olabilir. Yani göç etme fikri birden fazla sebebe dayandırılabilir. Örneğin birey sadece mecburi kaldığı için değil, yaşam standartlarının daha iyi olabilmesi için veya çevresinin sıkıcılığından ayrılmak içinde yaşadığı coğrafyayı terk ederek göç etme eylemini gerçekleştirebilir. Tarım işi ile ilgilenen kişiler için toprak önemli bir unsurdur. Tarihten bu yana kişilerin temel ihtiyaçları ve nüfus sayısı arasında dengesizlik olduğu için bu durum insanları göç etmeye teşvik etmiştir. Kimi zaman kendi isteği ile kimi zaman zorunlu göç şeklinde bireye göre değişiklik göstermektedir.

Göçe neden olan faktörlerden biri de dini ve etnik sorunlardır. Bireylerin kendi dinlerini özgürce yaşatacakları alanı oluşturamamaları ve aynı zamanda dinlerini yaşatmak için gerçekleştirmek istedikleri ibadetlerden dolayı gördükleri zulümler, kendilerini daha güvende olabilecekleri bölgelere gitmelerine itmektedir. Din üzerinden tarihte en çok göç yaşayan bölge Müslüman ülkeleridir. Göçe neden olan önemli bir

faktör olarak dini sorunların yanında siyasi faktörlerin de önemi büyüktür. Siyasi ve etnik faktörler ise milliyetçilik adı altında oluşan göçlerdir. İnsanlar tarihten bu yana farklı ırklara, dinlere sahip oldukları için başkalaştırılmaktadır ve insanları kendi haklarını, sahip oldukları değeri ayrımcılık yaparak ötekileştirilmektedir. İnsanların maruz kaldığı bu durum göç sebep vermektedir (Yazıcı, 2018; Yücedağ, 2020).

2.4 Göç Kuramları

2.4.1 Ravenstein'in göç kanunları

Ravenstein araştırmasıyla göç ile ilgili düşüncelerini aktaran William Far'ın tezini çürütmeyi amaçlamıştır. Far göç kavramını; bireyin herhangi bir yasaya bağlı olmadan ilerlemişidir şeklinde tanımlamıştır. Ravenstein, araştırmasını, 1871 ve 1881 yılları arasında yapmıştır. Bu yıllarda İngiliz nüfusunun istatistik verileri kapsamında çalışmasını sürdürmüştür. Ravenstein, göç olgusu ile ilgili genel kanunları açıklamayı amaçlamaktadır. İstatik üzerinde elde ettiği verilerden faydalanıp yedi göç kanunu ortaya çıkarmıştır.

Ravenstein çalışmasında endüstrileşmeyi kurumsal çerçevesinde ele alınmıştır. Araştırmanın konusu genel olarak 19.yy'da yaşanan gelişmeler olmaktadır. Çalışmada bahsi geçen endüstrileşme, topluma iş imkânları sunduğu, ulaşım bağlantılarının gelişmesi ve toplumun refah seviyesini yüksek tuttuğu için Kuzey Amerika ve Avrupa ülkelerine göç etme hareketleri artmaktadır. Ravenstein, 1885 ve 1889 yıllarında iki makaleden oluşan Göç Kanunları (The Laws of Migration)'nın yazmış ve üzerinde çalıştığı yukarda da belirtildiği gibi yedi göç kanununu yayımlamıştır. Kanunlar sırasıyla şöyledir;

- 1- Göç ve Mesafe**
- 2- Göç ve Basamakları**
- 3- Yayılma ve Emme Süreci**
- 4- Göç Zincirleri**
- 5- Doğrudan Göç**
- 6- Kır Kent Yerleşimcileri**
- 7- Cinsiyet Farkı**

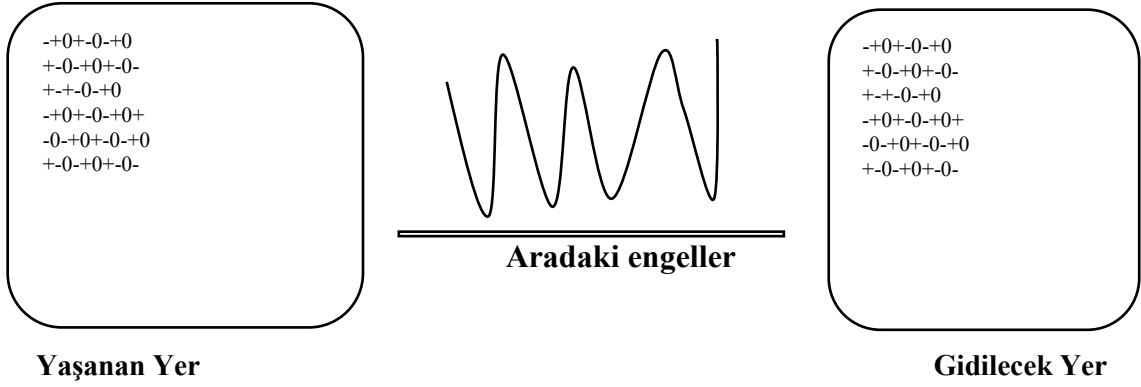
Ravenstein, 1881 ve 1889 yıllarında yedi göç kanununu ele alırken aynı zamanda iç ve dış göçler açısından göç etme sürecine ait genel hedefleri belirlemeyi

amaçlamıştır (Kara, 2023). Ravenstein 'in yazmış olduğu iki makalesinin birbirinden farkı, ilk makalesinde uluslararası göç ile ilgili de bilgileri vermiş olmasıdır. Göç olgusunda ekonominin ön planda olduğunu ve aynı zamanda kentsel ve endüstriyel ilerlemeye uluslararası göçü bağlantılı şeklinde yazmıştır. Ravenstein'in ikinci makalesinde düşüncelerini temelde iki ekleme olarak yazmıştır. İlk eklediği, göçe neden olan sebeplerdir. Göçü oluşturan veya sebep olan etkiler, baskıcı yasalara, olumsuz iklim şartlarına ve yüksek ceza vergilerine işaret etmektedir. Ravenstein için göçün en önemli nedeni ekonomik olarak daha iyi şartlarda bireyin yaşama isteğidir. Ravenstein'a göre bunu dışında olan sebepler o kadar da güçlük kazanmamaktadır. Ravenstein yaptığı ikinci eklemesinde ise göçün sürekliliğini ele almıştır. Göç olgusunun sürekli artarak ilerleyen bir süreç olduğunu belirtmekte ve sürecin nedeni olarak da sanayi ve ticaretin gelişmesidir (Çağlayan, 2006).

2.4.2 İtme-çekme kuramı

İnsanların kendi yaşadıkları bölgeden ayrıлып başka bir bölgeye göç etmesinde birçok neden vardır. Nüfus artışı, işsizlik, bölgeler arası dengesizlikler, tarımda yaşanan olumsuzluklar, eğitim, sağlık, sosyal yapı ve politik nedenler olarak sıralanmaktadır. Bu nedenlerden ötürü göç etmek isteyen bireylerin kararını etkileyen iki güç etki etmektedir. Bunlar itici güç ve çekici güçtür. İtici güce; düşük verimli toprak, düşük maaş, sayılı iş fırsatları, sağlık, eğitim, terör gibi unsurlar örnek verilirken, çekici güce ise göç edilecek bölgedeki iş fırsatları, bulunduğu konumu yükseltme durumları, alt yapı, sağlık, yüksek maaş ve eğitim gibi unsurlar örnek verilmektedir (Güneş, 2019).

Sözü edilen itme- çekme kuramı, gidilen ve yerleşilen bölgelerdeki can alıcı ve zorlayıcı unsurlara odaklanmaktadır. İtme- çekme kuramını ilk olarak 1966 yılında Everett Lee tarafından yayımlanan 'A Theory Of Migration' (bir göç teorisi) adlı çalışması ile bilinmektedir (Bay, 2023). Kurama her ne kadar başka araştırmacılar tarafından katkılar yapılmış olsa da Lee'nin ortaya koymuş olduğu kuram tamamen korunmuştur ve özünü bozmamıştır. İtme çekme kuramının özünü oluşturanlar ise dört önemli faktör etrafında birleşmektedir. Lee Göç alma kararı vermede ve göç sürecine girmede belirgin olan bu dört faktörü şöyle açıklamaktadır: yaşanan yerle ilgili faktörler, gidilecek yerle ilgili faktörler, aradaki engeller ve kişisel faktörlerdir. Belirlenen bu faktörler, kuramın temel bileşenini oluşturmaktadır (Göker, 2013; Küçükdağ, 2019; Güneş, 2019).

Şekil 2.4.2.1 Everett S. Lee'nin göç modeli

Kaynak: (Göker, 2013).

Şekil 2.4.2.1'de görüleceği üzere birey göç etmeden önce yaşadığı yerin ve göç ettiği yerin olumlu, olumsuz ve nötr taraflarını görmektedir. Bireyin göç etmeden önce yaşadığı yerin olumsuz örnekleri ne kadar fazla ise göçün eyleme gerçekleşmesinde itici faktörler etki etmektedir. Göç edecek bireyin hedefi olan gidilecek yerde olumlu tarafları ise göç etme hareketinde çekici faktörleri ortaya çıkarmaktadır. İtici faktörler, düşük yaşam kalitesini, ekonomik sıkıntıları, gereksiz nüfus artışını, siyasi baskılara maruz kalma durumlarını kapsarken, çekici faktörler ise iş istihdamı yüksek, ekonomik olarak yüksek kazançlar, boş araziler, düşünce özgürlükleri ve refah seviyesi yüksek hayat kalitesindeki unsurları kapsamaktadır.

Şekil 1'de görülen eksi ve artı faktörleri, yaşanan ve gidilecek u-yer için göçmen veya göç etmeye henüz karar vermede olan kişilerde farklı açılarla değerlendirilip ele alınmaktadır. Yani göçe neden olan faktörler sadece itici ve çekici faktör değil, aynı zamanda bireysel faktörlerinde göçe neden olan sebepler arasına girmektedir.

İtme- çekme teorisini ortaya koyan Everett Lee teorisinde bireyin kesin bir şekilde karar veren bir varlık şeklinde değerlendirmektedir. Böylelikle kişi göç etmeden önceki süreçte, göç edeceği zaman kaybettiklerini ve kazanacaklarını göze alarak hareket etmektedir. Bazı durumlarda başka bireylere göre itici faktör tarafsız olarak değerlendirilebilir. Bu sebep ile göçe etki eden kar-zarar düşüncesi kişiden kişiye değişmektedir (Göker, 2013). Şahin'e göre (2001) göç ettikten sonra bireylerin iş bulması, daha iyi şartlarda çalışmaları, aile bireylerine daha iyi konfor alanı yaratması amacı ile ülkeler arasında yer değiştirerek göçe neden olan faktörler belirlenmektedir. Tuzcu ve Bademliye göre (2014) göçün nedenlerinden biri olan itici faktörler dini

baskı, savaş, siyasal, düşük maaş, kötü ekonomi, yoksulluk gibi unsurlardan oluşurken, bir diğer faktör olan çekici faktör ise verimli eğitim, özgür düşünce, çevre, yüksek maaşlı iş, aileye yakın olma gibi unsurlardan oluştuğunu açıklamaktadır. Bunlarla beraber bireyler genel olarak ekonomik sebepten ötürü kendi ülkelerinden ayrılarak başka bir ülkeye göç ederler. Bunun yanında eğitim, siyasi huzursuzluk, sosyal problemler gibi sebeplerde göç etmeye etki etmektedir. Bu nedenle göç olayına sadece tek bir faktörden söz etmek mümkün değildir (Yücedağ, 2020).

Bireyler hayallerini gerçekleştirmek için bölgelerini terk etmek isteyebilirler ya da bir tehdit altında veya kendi kimliğinden uzaklaşmak için göçü tercih etmektedirler. Bazen de doğdukları coğrafyada yapacak herhangi bir işin olmadığını düşünerek de göç etmektedirler. Bu durum gideceği ülkede, yaşadığı sıkıntılarının biteceğini düşündürebilmektedir. Bunun sebebi daha önceden göç eden akrabalarının ve dostlarının refah düzeyinin artması olarak açıklanmaktadır. Ama genel olarak Sirkeci ve Cohen'e (2015) göre göç sebebinde en önemli etkenin göçmenin toplumunda yaşadığı acı ve kederden kaçarak daha iyi bir yaşam alanına sahip olduğunu belirtmektedir.

2.4.3 Kesişen fırsatlar kuramı

Kesişen fırsatlar kuramı 1940 yılında Stouffer'in yayınladığı "*Kesişen Fırsatlar*" adlı çalışması ile ortaya çıkmıştır. Kesişen fırsatlar kuramında göçe neden olan unsurlara yönelik yapılan çalışmalar kuramda ele alınmıştır. Kuramda göç için gidilmek istenen yer ve mesafenin imkân ve faydalarının fazla olması ile doğru bir orantı olduğu belirlenmiştir. Göç edilecek mesafe, gidilecek bölgedeki istihdam ve fırsatlar ve bu fırsatların verisel olarak fazla olması kurama göre göç etme nedeninde etkili olan unsurlar şeklinde açıklanmıştır. Stouffer kuramda etki eden bu üç ana temelden mesafeyi, diğer faktörlerden daha önemli bir yerde tutmuştur. Çekim noktaları üzerinden daha çok durulması Stouffer'a göre göç çalışmalarında önemli bir etkidir. Analizler, iki ayrı yerdeki çekim noktaları ve göç yapacak bölge ile arasındaki mesafe dikkate alınarak yapılmıştır (Develioğlu, 2023).

Stouffer'a göre belirli bir mesafeye göre göç edecek bireylerin sayısı mesafedeki iş fırsatlarının fazlalığı ile doğru orantılıdır. Ve göç edilecek bölge ile yerleşik olan bölge arasındaki uzaklığın az olması da, göç edecek kişi için de cesaretlendirmeye yönelmektedir. Aynı zamanda göç eylemi ile ilgili kendisini olumlu anlamda etkilemektedir. Çekim noktalarına göç eden bireylerin sayısının artış

göstermesi, gidilecek yerin mesafesinin kısa olması ve iş fırsatlarının çok olmasıdır (Er, 2020). Geçmişten süregelen ve günümüzde de devam eden göçün, olumlu olumsuz birçok sebebi vardır. Bu sebeplerin birçoğu olumsuz olarak yaşanan yer ve gidilecek yer ile ilgilidir.

Lee'nin göç teorisi kuramına göre göçlerin karakteristik temel ortak özelliklerini ortaya koymaya çalışmış ve bunun için de göçe ait itici ve çekici faktörleri saptamış, analizine temel oluşturacak dört temel faktör belirlemiştir (Yalçın, 2004).

1. Yaşanan yerle ilgili faktörler,
2. Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler,
3. İşe karışan engeller,
4. Bireysel faktörler.

Lee'nin kendi kuramına ait olarak belirlediği bu faktörler, itme çekme kuramının temel işleyişini ve bileşenlerini oluşturmaktadır.

Çekici faktörlere örnek olarak; göç edilecek lokasyonun istihdam fırsatlarının fazlasıyla olması, gidilecek yerin mesafesinin az olması, gidilen yerde din dil ırk anlamında özgür olunması, sosyal ve kültürel olarak gelişmiş olması etkili etkenlerdendir. İtici faktörler olarak ise şunları söyleyebiliriz; gidilecek olan yerde yasal anlamda sorun yaşanması (sınırdaki olumsuz işlemler gibi), gidilecek olan ve yaşanan yerde iş olanaklarının yetersizliği, din dil ırk olarak özgür olunmaması, gidilecek olan yerin mesafesinin çok olması göç olayını etiler (Çağlayan, 2006). Kesişen fırsatlar kuramında mesafeye bağlı olarak, göç eylemi esnasında karşılaşılabilecek zorlukların göz önünde bulunarak yazılması uluslararası göç için önemli bir katkısı olmuştur. Göç hareketi için gidilecek mesafede, aşılması beklenen ulus-devlet sınırlarının ve bu sınır üzerinden geçişlerin, göç hareketi üzerinden bıraktığı etki olumsuz olmaktadır. Sebebi aşılması beklenen her sınır, denetim düzeni ve mekanizmasını da kendisiyle getirmektedir. Böylelikle uluslararası göçe anlamı gelir ve uluslararası göçü zorlayacak etken olarak açıklanmıştır.

Stouffer'ın oluşturduğu kuramda genel olarak üç önemli noktalar üzerinden vurgular yapılmaktadır.

- * Göç eyleminin gerçekleştiği mesafe
- * Göç esnasında göçmenlerin elindeki imkânlar
- * İmkânların sayısı

Er'de (2020) kuram için mesafenin önemini vurgulayarak literatüre katkı sağlamaktadır. Çünkü kuramda Stouffer en çok mesafe kavramı üzerinde durmaktadır.

Mesafenin göçmenler üzerinden yarattığı olumlu durumlar kuramda belirtilmektedir. Kesişen fırsatlar kuramı, geniş kapsamlı olmamakla beraber, daha çok ekonomik ve işçi göçlerini de temel alarak özelliğini sürdürmektedir. Yani temelin işleyiş yapısını, iş imkânlarının faydaları ve yarattığı cazibeler oluşturmaktadır. İş fırsatlarının artması ve bu işleri tercih eden işçilerin artmasıyla birlikte, gerçekleşecek olan göçün büyüklüğünü göstermektedir.

Çağımız insanları ve kitlelerini göçe yönlten sebepler olarak söz edilecek unsurların değiştiğini ve arttığını belirtmek mümkündür. Bilhassa da küreselleşmenin göstermiş olduğu etki ile beraber, işçi göçü, eğitilmiş, işinde uzman kişilerin ucuza çalıştırılması şeklinde ilerlemektedir. Örnekle, Hintli bir mühendisin İrlandalı bir mühendis ile aynı ücrette çalışmaması, işverenler tarafından fırsat olarak algılanmaktadır. Bu fırsatı değerlendirerek az maaş ile çok işi kabul edecek Hintli mühendislerin çalışma istekleri kabul edilmektedir.

Dünya coğrafyasının birçok bölgesinde gerçekleşen bu durumlar, olanakların değil çaresizliğin sonuçları olarak açıklanmaktadır. Yaşanan çaresizliklerin boyutlarından biri de kimi bireylerin imkânların varlığından haberi olmadan göçe yönünü çevirmeleridir. İç göçler gerçekleşirken, göçmenlere daha iyi bir ücretle iş istihdamı ve gidilecek yerin daha konforlu olma olanağının verilmesi etkili olmaktadır. Kendi ülkemizden örnek ile daha iyi bir hayat sürdürmek için büyük şehre veya bir şekilde ayarlayıp Almanya'ya göç hareketini gerçekleştirmek, mevcut imkânlardan ve bu imkânların niteliğinden doğan bir durum olmasından çok mecburiyet, süreklilik, alışkanlık ve çaresizliğin bir sonucu olarak görünmektedir (Çağlayan, 2006).

2.4.4 Göç sistemleri kuramı

Göç sistemleri kuramı ilk olarak Wallerstein'in 1973-1974 yılları arasında 'The Modern World System' adlı çalışmasıyla ortaya çıkmıştır (Bay, 2023). Ekonominin ön planda olduğu bu kuramın diğer kuramlardan farkı, göç eyleminin gerçekleştiği ülkeler arası bir bağın ortaya çıkmasıdır. Göçmenlerin değişmesi ile bağlar karşılıklı olarak ilerlemektedir. Göç veren ve göç alan iki ülke arasında olacağı gibi sadece yakın değil uzak mesafede olan göç edilecek yerler arasında da ilişkinin bulunabileceği bir kuram olarak açıklanmaktadır. İki ülke kendi aralarında sadece göç değil aynı zamanda ticari, siyasi, askeri ve ekonomik ilişkiler ile ilgili de bağlantılarına eklemektedirler (Er, 2020). Çünkü göç eyleminin karşılıklı gerçekleşmesi uluslararası iletişimin ekonomik,

askeri, siyasi ve politik unsurların ortak amaçlarının olmasından meydana gelmektedir. Göç, yakın ülkelere bağlı kalmadan uzak ülkelerde de göç sistemini gerçekleştirerek, göç eylemini gerçekleştiren ülkelerin, uluslararası iletişimin göç eyleminden önceki sürece dayanan mikro ve makro seviyesindeki ilişkilerinden meydana gelmesini sağlamaktadır.

Çünkü göçten önce sosyal, siyasi veya kültürel açıdan dolayı ilişkiler yapıp güçlü hale geldiyse ülkeler arası göç alışverişi daha da artmaktadır. Göç sistemi kuramına göre göç eyleminin hangi taraflara doğru yapılacağı ülkelerin sosyal-politik ilişkilerinden olduğu gibi sömürge yıllarından veya askeri savaşlardan kaynaklı da olabilmektedir. Göç etmek isteyen kişiler veya gruplar yer değiştirmesinden kaynaklı ortaya çıkan mikro etkenler, göçmenler sayesinde geliştirilmektedir (Ateş, 2021).

Ülkeler kendi aralarında ilişkilerinin gücünü artırarak göç alışveriş hareketini de artırmaktadır. Makro ve mikro sayesinde ortaya çıkan yenilikler göçün oluşumunda etki göstermektedir. Bu durum ülkeler arası iletişimi güçlendirmektedir. Ülkelerarası uygulamalar, hukuksal iletişim ve uluslararası göç siyasetleri makro ölçekli tesirlerdir. Mikro gelişmeler ise kişinin donanımlarının, kişinin gelenek göreneklere hızlıca alışmasının, iş bulmada daha hızlı olmalarının sonucunda uyum sürecinin daha hızlı olmasına sebep olmaktadır. Bu durumlar zaman içerisinde makro düzeyindeki konulara da etki edeceğinden, önemli bir konumda bulunmaktadır. Kişi mikro ölçekli durumlarda ön planda olurken, makro ölçekli durumlarda ise daha çok kurumların ön safhada olduğu söylenmektedir (Arslan, 2022).

2.4.5 Göçmen ilişkiler ağı kuramı

Göçmen ilişkileri ağı, göçmen bireylerin gitmek istedikleri veya mecburi gidecekleri ülkelerde daha önce göçmen ve göçmen olmayan bireyler üzerinde ortak kültür, köken, değer ve dostluk bağlarından oluşan ve kişiler arası bağlantılara referans olan sosyal ilişki kuramıdır (İnce, 2019). Sosyal ilişki üzerinden ortaya çıkan bu kuram, uluslararası göç eylemini önemli kılmaktadır. Bu bağlar, göçmenlerin destek görme, iş fırsatı yakalama konaklama gibi hizmetlerden faydalanmak için başvurabilecekleri sosyal sermaye şeklinde açıklanmaktadır. İlişkiler kuramı ağı için literatürde ulaşabilecek hipotezler şunlardır (Abadan vd., 2017).

* Göçmen ilişkiler ağı kuramı, göç eylemini önemli kılarak göç etme sürecini genişletmektedir.

* Göçmen ilişkiler ağı kuramı, göç zamanında göçmenlerin yapacakları masrafları en aza indirmektedir.

* Göçmen ilişkiler ağı kuramı, ekonomik ve sosyal unsurlar üzerinden kurumsallaştığı sürece seçiciliği azalmaktadır. Ve göçmen gönderen devlet topluluğunu daha çok ön plana koyarak temsil etmektedir.

* İlişkiler ağı kurulduktan sonra ülkeler göçmen kabul ettiği için hükümet, ağ süreçlerini denetlemekte zorluk çekmektedir. Göçmenler için kabul görünen göç yasaları ne şartlarda olursa olsun, göçmen birlikleri ortaya çıkıp devamlılığını sürdürmektedir.

* Göçmen bireyler ve yakınlarının bir araya gelmesini amaçlayan göç yönetimcileri, göçmen ilişki ağını güçlendirmektedir.

Önceden göç etmiş kişileri gittikleri yerleri ve kendi yaşadığı coğrafyayı birleştiren bir ağ oluşturmaktadır. Göçmenler, arkadaşlarını ve yakın akrabalarını göç ettikleri bölgede bir takım sosyal çevre gruplarını oluşturmaktadır. Bu süreçte göçmen olmayan kişiler için de hem yardım edilmesinde fayda sağlar hem de hedef bölgelerdeki iş istihdam fırsatlarını yakalayabilmektedirler. Göç, ilişkisel ağlar sebebiyle kendini sürekli hale getiren bir olgu olmaktadır. Grup göçmenler göç ettikleri süre zarfında karşılaştıkları sorunları yaşadıkları sürece kendinden sonraki göç edecek göçmen adayları için olası bir durumu engellemeye çalışmaktadırlar ve oluşabilecek riskleri azaltmaya çalışmaktadırlar. Göçmenlerin oluşturdukları ilişkiler ağlarının en önemli avantajı, göçmenin kendi memleketinden kimin göçe katılabileceklerini seçebilme yetkisidir (Antepli, 2023).

Göçmen ilişkileri kuramı, göç hareketinin nedeni ile değil devamlılığı ve kendini sürekli üretmesi ile ilgili olmaktadır. Konuk'a göre kuramda göçmenin önceden yaşadığı memleketi ve yeni hayatını sürdürmek istediği ülkedeki eski göç etmiş kişiler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortaya çıkmış dostluk ile aile yakınları ilişkilerinden doğan bir göç kuramı şeklinde tanımlanmaktadır.

Göçmen ilişkileri ağı, pozitif etkenleri taşıdığı kadar negatif etkenleri de taşımaktadır. Göçmeler eğer içe kapanık bir toplumun arasında hayatını sürdürdüyse gittiği ülkedeki yaşam serüvenine uyum sağlamakta zorluk yaşayacaktır. İçe kapalı toplum olduğundan faydalanmak istedikleri unsurları istedikleri gibi kullanamayacaklardır. Çünkü göçmenler genel olarak tüm ihtiyaçlarını ilişkiler ağ kuramına bağlı olarak sağlamaktadırlar. Bunun sonucunda içe kapalı bir toplum ortaya

çıkacak ve göç ettikleri bölgelerdeki insanlarla ilişki kurmakta zorlanacakları için her fırsatta çekimser olacaklardır (Konuk, 2022).

2.5 Göç Türleri

Göçler oluştuğu zaman bazı nedenler ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan nedenlere bağlı olarak iki başlık ile göç türleri oluşur. Bunlar ‘iç ve dış göç’ şeklinde açıklanır. Kendi içlerinde temel alt başlıklara ayrılmaktadır (Tamer, 2020). İç göçler kendi aralarında mevsimlik, geçici-sürekli ve zorunlu göç olarak ayrılırken, dış göçler ise beyin göçü, işçi göçü ve mübadele göçü olarak sınıflandırılmaktadır (Karaduman, 2023).

2.5.1 İç göç

İç göç, ülkedeki nüfusun başka sınırlara ulaşmadan kendi sınırları içerisinde yer değiştirme hareketine denilmektedir (Tamer, 2020). Gelişmemiş ve az gelişmiş ülkelerde ise iç göç kavramı; insan sayısı fazlalığını tarım topluluğu gerçekleştirdiği için göç hareketi gönüllü değil zorunlu göç hareketi olarak tanımlanır. Bununla birlikte göç olgusu kişinin mecburiyetin dışındaki bir sebebe bağlı oluyorsa bu hareketlilik, modern grupları içine alan özgür bir birey kavramına girmiş olmaktadır (Kınay, 2019).

Ülkenin kendi sınırları içinde gerçekleşen olgu sonucu nüfusun yer değiştirme olayına iç göç kavramı denilmektedir (Çağlar, 2018). Kısa veya uzun süreli olacak şekilde de kalıcılık gösterebilmektedir. Yaşanılacak olan iç göçten sonra küçük yerleşim alanlarının şehrin ve bölgenin nüfus sayılarında değişimler yaşanmaktadır (Tamer, 2020). Göçmenleri iç göçe teşvik eden belirli sebeplerin başında siyasi, sosyal yapı, ekonomi, refah seviyesi, iş gücü, kültürel yapı ve hızlı ulaşım bir bölgeden başka bir bölgeye neden olmaktadır (Günay, Atılğan vd., 2017).

2.5.2 Mevsimlik göç

Birbirleriyle bağlantılı olarak ortaya çıkan göç çeşitleri genellikle mevsimlik bölgelerde çalışmak, eğitim görmek ya da tatil yapma nedeni ile göç eden bireylerin belirli bir zaman diliminden sonra gittikleri ülkede kalıcı veya geçici olarak hayatını sürdürmeye başlamaktadır. Bireyin kendi ülkesine geri dönmesi daha geç sürmektedir.

Gittikleri ülkeden geri dönmek için de evlilik yolunu tercih edenlerin olduğu bilinmektedir (Çakı, 2018).

2.5.3 Geçici/sürekli göç

Geçici göç, insanların sürekli olmamak üzere başka bir bölgeye göç etmesi ve göç ettiği yerde kalacakları zamanın belli olduğu göç türüdür. İnsanlar devamlı yaşama amacını benimsememektedir. Göç etme nedeni belirlendiği takdirde tekrardan kendi ülkelerine geri dönüş yapabilmektedirler. Aynı zamanda mevsimlik göç ile ilişkilendirilebilir. Geçici göçe askerlik yapan, eğitim için ülke değiştiren öğrenciler ve çiftçi işçileri de örnek olarak verilebilir.

Sürekli göç ise, insanların doğup yaşamını sürdürdüğü topraklardan başka bir yere belirli sürede değil de temelli yaşamak için yaptıkları göç hareketine denir ve hedef ülkede göçmen sürekli yaşamayı amaçlamaktadır (Zengen, 2023). Sürekli göçün geçici göçten farkı zamandır. Geçici göçte bireyin ülkesine geri dönmesi amaçlanırken sürekli göçte devamlı hayatını sürdürme amacı vardır (Bahçıvan, 2023). Yani göçmenin kendi ülkesinden ayrılarak, gideceği ülkede kalıcı olarak yaşamak için tercih edilen bir göç türüdür (Erol vd., 2014).

2.5.4 Zorunlu göç

Kişinin kendi isteği dışında başka kişiler tarafından ortaya çıkan davranışsal durumlarla meydana gelen göç türlerinden biridir. Bu durumda bireyleri zor durumda bırakarak istek ve arzuları hiçe sayılarak ve büyük güçlerin bireyler üzerindeki baskısından kaynaklı başka bir bölgeye gitmesine neden olması durumunu ortaya çıkarmaktadır. Kuvvet göçü olarak da ifade edilebilmektedir. Salgın hastalıklar, savaş, dini baskılar zorunlu göçe neden olan unsurlardandır. Geçmişten bu yana gerçekleşmiş göçlerin geneli zorunlu göç türüne girmektedir (Yazıcı, 2018).

2.5.5 Dış göç

Bireyler kendi istekleriyle veya mecburi bir şekilde kendi ülkesinden başka bir ülkeye göç etmesi, yani sınırını değiştirmesi dış göç kavramını açıklamaktadır. Toplumun yaşadığı siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal sıkıntılardan kurtulmak istemeleri, daha iyi bir yaşam sürdürmek istemeleri, ülkelerini terk etme mecburiyetinde

bırakmaktadır. Bunun en belirgin Türkiye'nin Almanya'ya gönderdiği işçi göçüne dayalı oluşan dış göç örneği verilmektedir. Dış göçünü tetikleyen unsurlar genel olarak savaş, ekonomik sıkıntı, doğal afet, iş istihdam imkânı, olarak belirlenmektedir. Toplumun kendi topraklarında karşılaştıkları baskılar sonucu göç etmeye mecbur bırakılmaktadır. Bu olayların kaynağı siyasi baskı ve doğal afetler sonrası olarak yaşanabilmektedir (Antepli, 2023).

2.5.6 Beyin göçü

Tanım olarak yüksek nitelikli insanların kendi ülkelerinden başka bir ülkeye yerleşmesi şeklinde açıklanmaktadır (Er, 2020). Bu göç türü, genellikle göç eden bireylerin daha iyi çalışma koşulları, daha konforlu bir hayat sürdürmek istemeleri, yüksek ücret karşılığında çalışmaları ve daha fazla iş fırsatlarını bireylere sunan ülkeleri tercih edip, o bölgelerde çalışmak istemelerinden kaynaklanmaktadır.

Beyin göçünün kaynak ülkeler için hem olumlu hem de olumsuz etkisinin olduğu düşünülmektedir. Olumlu olarak beyin göçü yüksek vasıflı kişilerin yurt dışında edindikleri bilgi ve deneyimleri, karşılıklı ilişkileri, kaynak ülkelerdeki ticaret, teknoloji gibi alanlarda yararlanabileceği fırsatları oluşturmaktadır. Olumsuz olarak beyin göçü ise deneyimli insanların kaybına sebep olmaktadır. Sebep olan bu kaynaklardan ötürü kaynak ülke ekonomik olarak büyümemekte ve yüksek nitelikli iş gücüne ihtiyacı artmaktadır. Bu durum ülkeyi olumsuz etkilemektedir (Ceylan, 2023).

2.5.7 İşçi göçü

Bireylerin çalışmak amacıyla kendi ülkesinden ayrılarak başka bir ülkeye gitmek için tercih ettiği göç türüdür. Asıl amaç para kazanarak refah seviyesini yüksek tutmaktır. (Erol ve Ersever, 2014). İkinci Dünya Savaşından sonra yaşanan ekonomik sorunlar iş gücü eksikliğini beraberinde getirmiştir. Bu sorun karşısında Avrupa 1950 yıllarının başında yurt dışından işçi almaya karar kılmıştır. Bu dönemde Türk devleti ekonomik sorunlarla karşı karşıya olduğundan Avrupa ülkeleri ile iş gücü anlaşmaları yapmıştır. 1961 yılında ise Türk vatandaşları, Avrupa'ya göç etmeye başlamışlardır. Anlaşma neticesinde gerçekleşen göçün asıl sebebi, göç eden işçilerin Avrupa teknolojilerine hâkim olup ülkesine geri döndüğünde ekonomik katkıda bulunabilmesidir (Ağca, 2020).

2.5.8 Mübadele göçü

Bu göç türünde ülkeler kendi içlerinde anlaşması sonucu vatandaşlarını karşılıklı olarak değiştirmektedir. Savaşta sonra kazanılmayan topraklarda hayatını sürdüren bireylerin, kendi gelenek görenekler ve din gibi unsurlarının devamlılığının sürdürülmesi için tercih edilen bir yöntemdir. Zorunlu bir göç olan mübadele göçü din veya etnik kökene bağlı olduğundan göç eden bireylerin, ana vatanlarını, doğup büyüdüğü topraklarını, kültürlerini terk etmek zorunda kaldığı için olumsuzluklar ortaya çıkmaktadır. Göç veren bölge hem beşeri sermayenin azalmasından hem de başka ülkeden gelen bireyler için uyum yakalama problemleri yaşamaktadır (Barışık, 2020).

2.6 Kimlik Kavramı

Türk Dil sözlüğüne göre kimliğin üç tanımı yapılmaktadır. İlki “*toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü*”, ikinci tanıda “*kişinin kim olduğunu tanıtan belge; kimlik belgesi, kimlik kartı, tanıtma kartı, hüviyet, hüviyet cüzdanı*” olarak tanımlanmaktadır. Son tanıda ise; herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özelliklerin bütünü, çehre. Şeklinde tanımlamalar yapılmaktadır (TDK, 2024).

Latince de kimlik, idem et idem (aynı ve aynı) kalıbının sıkılaşmasıyla ortaya çıkan itendiem kökünden gelir, İngilizceye identity olarak kullanılır (Şakar, 2023). Kimlik kavramının kökünden de bakıldığında üzere “aynı ve aynı” sözcüğünden türemesi bireyin hem iç hem de dış dünyasının ve bu sebep ile düşünce ve duygularının tutumlarıyla eş değer olmasını belirtmektedir. Sosyolojik açıdan kimlik; kişinin toplumsal durumunun bir işareti olarak ve sahip olduğu özelliklerin genelini ele alan, hem kendisi hakkında hem de etrafındakilerin hakkında belirli çıkarımlar yapmasını elde eden çok katmanlı bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Kürüm ve Ekşi, 2021).

İnsanlık dünyaya geldiğinde kimliği ile birlikte doğmaz. Yaşadığı hayatın akışı, insanlığın kimliğini inşa eder. Bu sebep ile kimlik, insanın doğduğu coğrafyayı anlamlandırma ve kendini belirli alanlarda konumlandırma uğraşısıdır. Birey kendi kimliğini oluştururken, dış faktörlerin etkisi ile kimlik bütünü tamamlamaktadır. Bireyin önceliği kendini özne olarak çevreye yansıtması, kendi varlığını etrafındaki varlıklardan ayırması gerektiğini bilmektedir. Böylelikle birey, diğer varlıklardan ayrılır ve kendi varlığının farkına varmaktadır (Altınkoz, 2017).

Bireyin ‘ben kimim?’ sorusuna vereceği cevap kimlik kavramının tanımını vermektedir. Yani kimlik bireyin kim olduğu ile alakalıdır. Kimlik, kişiye ait ve kişi tarafından içsel şekilde yaşanan psikolojik kavram olarak açıklanırken aynı zamanda bireyin sosyalleşmesine etki eden üründür ve bireyi sosyal bir ağ içine sürüklemektedir. Böylelikle kimliğin birey üzerinde oluşumu bir süreçten geçer ve bireyin gelişimi açısından görev olarak kabul edilmektedir (Güllüoğlu, 2021). Kimlik kavramı kendi içinde üç türe ayrılmaktadır. Bunların ilki ‘ben kimim’ sorusuna karşılık gelen kişisel kimlik, diğeri ‘biz kimiz?’ sorusuna cevap veren psikolojik kimlik ve son olarak da ‘hangi kültürden geliyoruz?’ sorusuna karşılık gelen kültürel kimlik şeklinde sıralanmaktadır (Şeylan, 2022).

Kimlik kavramı, kimin kim olduğunu bilme durumudur. İnsanlar arasındaki benzerlik ve farklılık iletişiminin ifadesidir. Her ikisi birlikte ele alındığında bireylerdeki benzerlik ve farklılık, kimliğin sosyal yaşamın merkezi olduğunu gösterir. Buradan yola çıkarak bireylerin birbirlerine karşı ilişkileri benzerlik ve farklılıktan belirlenmektedir. Böylelikle kimlik; kendimizin, başka insanların ve karşılıklı olarak diğer bireylerin kim olduğunu anlamlandırır. Bir kimliğin oluşma süreci sonucu “kendilik” kavramı çıkmaktadır. Kimlik sürecinde oluşan davranışlar ise aslında sosyal kimliği beraberinde getirmektedir. Çünkü sosyal bir kimlik, bireyin karakterinin bir parçası olarak ifade edilmektedir. Kimlik, kişinin karakterinin ve göstermiş olduğu davranışın belirleyicisidir (Küçükdağ, 2019). Kimlik kavramına ilişkin birden fazla tanım yapılmaktadır. Özdemir’e (2021) göre bireyin sahip olduğu sosyal değere, sanatına, diline, dinine, kültürüne, gelenek ve göreneklerine karşın yenilediği aidiyet hissini ifade etmektedir. Kimliği üzerinden toplumda bir değere sahip olan birey, kendi ve diğer toplumlar içindeki benzer özellikleri, farklılıkları, karşıt fikirden çıkan çatışmaları, toplumsal kimliğine taşıdığı anlam çizgisi etrafından da tanır ve bu süreçte bir amaca doğru eylem stratejisini gerçekleştirir. Bireyde oluşan, toplumsal kimlik aracılığıyla hayatın kolaylıklarına katılır.

Bireyin kültürü, kendi kimliğini yansıtmaktadır. Çünkü kültür, kişinin yaşadığı coğrafyanın sahip olduğu gelenek göreneği, yemeği, türküler, giyim tarzını, maddi ve manevi kolaylıkları kapsamaktadır. Göç eden bireyin gittiği yerde, etkileşim içinde olduğu kimlik ve toplum inşa edilmektedir. Birey göç ettiği yerin kimliğine, kültürüne uymak zorunda olduğundan, kültür farkını yaşamaktadır (Işık, 2018).

Kültürel kimlik, kişinin toplumsallaşma esnasında deneyimlediği kazanımları, kaybedişleri ve yaşadıklarıyla şekil bulan özelliktir. Kültürel kimlik, sadece ben kimim

sorusuna yönelmez, aynı zamanda kimiz sorusuna da karşılık vermektedir. Kişinin kültürel kimliği, hayatını devam ettirdiği toplum tarafından şekillendirilir. Göçmen, kendi toplumundan uzak bölgelerde yaşadığından, kültürel kimliğini kültür ortamı içerisinde ortaya çıkan ‘biz’ unsuru üzerinde şeklini almaktadır (Kırpınar, 2020). Kimlik aynı zamanda sosyalliğin ön planda olduğu bir kavramdır. Kişinin bir topluluk grubu veya aidiyet duygusuna bağlılığı kimlik ile özleşmektedir. Aidiyet duygusu, kişinin kimliğinin sosyolojik soyutunu, toplumun bir araya manevi değerlerle gelmesini ve sosyalleşmeyi ilerleterek oluşturmaktadır. Böylelikle insan davranışları, duygu ve düşünceleri, başka toplumun çevresinde kültürünün değişmesi, kimliğin oluşmasında büyük bir önem taşımaktadır (Şeylan, 2022).

Sosyal kimlik, bireylerin etkileşim sonucu ortaya çıkmaktadır. Sosyal kimlikler aynı zamanda bireyin bir topluluğa ait olma anlamını yüklemektedir. Başka bir ifade ile sosyal kimlik, topluluklar arası ilişkilerde gösterilen ve işlevsel bir değere hâkim olma şeklinde kavramsallaştırılabilir (Küçükdağ, 2019). Sosyal kimlik kuramındaki düşüncede, belirli gruplarda olan bireyler karşılaştıkları olaylarda, pozitif bir sosyal kimlik oluşturma hedefi içerisine girmektedir. Yani bireyler bulundukları gruplarla özdeşleşmektedirler. Birey oluşan bu süreci içselleştirir (Basatoğrul, 2022).

Bal’a (2018) göre sosyal kimliğin tanımı; birey doğduğu günden itibaren yaşadığı bölgenin değerini, özelliğini benimsemeye başlamaktadır. Birey milletini, dilini, dinini, gelenek göreneklerini, siyasi ve ekonomik değerlerini kimliğinin bir parçası haline getirmektedir. Ve birey sadece kendi üzerinde değil birden fazla grubun özelliklerini kendi bünyesine alabilir. Buna örnek olarak, bir birey hem herhangi bir ülkenin vatandaşı, hem cinsiyet olarak kadın, hem de işçi bir kadın olarak bir kategorinin içinde bulunabilir. Bu tanım kimlik- sınıf kavramına karşılık olarak kullanılır (Bal, 2018).

Kimlik; özellikle siyaset ve kültür dünyasını merkezine alan sosyal birimler kavramından biridir. Sosyoloji, edebiyat, tarih, felsefe gibi birçok alanı kendi bünyesinde barındıran temel bir kavram olmaktadır. Tek kavrama farklı bakış açılarıyla yaklaşan araştırmacılar olduğundan, kimlik kavramına ait tek bir tanım üzerinden gidilmemektedir. Kimlik tanımının kolaylaşması için ‘özne’ olma vurgusu gerekmektedir. Özneliği yakalayan birey, kendi isteği ile seçtiği ya da razı geldiği durumlardan çok ne olduğunu ve çevrede nasıl tanındığını bilmek istemektedir (Dalbay, 2018).

2.7 Diaspora Kavramı

Diaspora sözcüğü belirli bir kökten, kültürden, gruplardan ve herhangi bir yerden gelen bireylerin farklı alanlara dağılmasını aktarmaktadır. Antik Yunan'dan gelen “dia” ve “sperio” kelimelerinin birleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Genel olarak “dağılmak” sözcüğünü ifade etmektedir (Gülener, 2020). Yunanca da Türkçe karşılığı olarak “ile” veya “sonucunda” anlamına gelmekte olan dia sperio kelimelerinin bir araya gelmesiyle “diasperio kavramını ortaya çıkmaktadır. Geçmiş yıllarda göçler üzerinde yapılan dini ve kültürel araştırmalara bahsi geçen bu kavram günümüzde siyasi alana bürünmektedir (Şit, 2021).

TDK, diaspora kavramını üç farklı biçimde tanımlamaktadır. İlk tanımı incelendiğinde “ Herhangi bir ulusun veya inanç mensuplarının anayurtları dışında azınlık olarak yaşadıkları yer” şeklinde olmaktadır. İkinci tanımda “Herhangi bir ulusun yurdundan ayrılmış kolu, kopuntu” olarak belirtmektedir. Üçüncü ve son tanımda diaspora kelimesinin çıkış noktası şeklinde kabul görülen tanıma göre “*Yahudilerin anayurtlarından ayrılarak yabancı ülkelerde yerleşen kolları, kopuntu* “ olarak tanım yapılmaktadır (TDK, 2023).

Diaspora kavramı Uluslararası Göç Örgütü (IOM)’a göre “menşe ülkesinden ayrılmış olan ancak anavatanıyla bağları süren birey ve üyeleri veya ağ, dernek ve toplulukları” ifade eder. Bu kavram, daha çok “*yurtdışında yerleşik toplulukları, geçici süreyle yurtdışında yerleşik göçmen işçileri, ev sahibi (mesken) ülkenin vatandaşlığına sahip yabancı çalışanları, çift vatandaşlığı bulunan kişileri, ikinci ve üçüncü nesil göçmenleri kapsar. Ayrıca toplu göç ve nitelikli vatandaş*” şeklinde tanım yapılmaktadır (IOM,2023).

Ateş ve Ekşi’ye (2020) göre kavram; MÖ. Altıncı yüzyılda Yahudilerin yaşadığı soykırımı açıklamak için kullanıp genişletilmiştir. Aynı zamanda Filistin, Ermeniler ve Afrikalıların karşılaştıkları olumsuz olayları anlatmak için de diaspora kavramı kullanılmıştır. Bu kavramın genişletilmesiyle beraber yaşanan siyasi durumlar, kavramı daha da üst bir seviyeye taşımıştır. İş sahibi olmak, ticari nedenlerle anayurtlarından ayrılmak zorunda kalan birey ve topluluğa diaspora kavramı adı verilmiştir.

Carter’e (2005) göre kavram Yahudilere uygulanan tanımlayıcı bir tanımı kapsar iken ilerleyen zamanlarda kavrama başka konseptler tasarlandığını belirtmektedir. Melezlik, göçebelik, melezleşme gibi unsurlar kimlik için de önemli konseptlerdir. Diaspora kavramına belirli tanımlamalar yapılırken Özocak (2012), kavramı toprağa

bırakılan küçük bir tohumun, zaman ilerledikçe toprağın üzerinde farklı yerlere dağılıp yeşererek, kendi öz kimliği ile yenilikler vermesine benzetmektedir. Nasıl ki toprağa serpilene tohum eğer bir ürüne dönüşmeden yok olursa, diasporalar da ayrıldıkları anavatanlarından kendi öz kimliğine sahip çıkamayarak asimile olabileceklerini açıklamaktadır.

Fakat teknolojinin gelişmesiyle beraber günümüzde asimile olmaya karşı diaspora milleti, yeni yaşama başladıkları topraklarda kimliklerini kaybetmeden dirençli olabilmektedirler. Bu direnç diaspora topluluğuna hayatlarını sürdürecekleri yeni ülkelerde, kültürüyle, öz değeri ile, kimliği ve anavatanı ile aralarındaki iletişimlerle sürdürebilme fırsatını sunmaktadır.

Diaspora insanlığın tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Sebebi ise insanlar tarihten bu yana hep yolculuk etmişler ve hala yolculukları devam etmektedir. Kavram, insanlar dünya üzerinde göç etmeyi bırakana kadar var olmaya ve tartışmaların konusu olmaya devam edecektir. Antik dönemden yaşadığımız bu döneme kadar varlığını koruyan bu kavram, günümüzde bile tartışmaların konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun dışında kavramın tarihsel sürekliliği, insanların çeşitli nedenlerle tarih boyunca süren eylemlerin doğal neticelerindendir (Kara vd., 2021).

Diaspora, birbirine bağı yüksek duyguları ve anavatanlarına bağı kalma isteklerini paylaşmaktadırlar (Liv, Williams, Kim vd., 2023). Kavram için literatür de birden fazla açıklamalar yapılmaktadır. Bunlardan biri de aidiyet duygusuna sahip göç eden kişiler ya da göç eden göçmenlerin soyundan gelenlere söylenmektedir. Kavramın netleşmesi için yapılan çalışmalarda, diaspora topluluklarının kimlik inşasında açıklayıcı bir niteliği olarak anavatanı olan bağılılığın merkezi şeklinde açıklanmaktadır. Diaspora da hayatını sürdürmek en temel seviyede yerinden ayrılma, maddi olarak ekonomik sıkıntıya girme, siyasi nedenlerle sürgüne maruz kalma, sömürgeye uğrama yoluyla travmatik bir durum yaşayarak yurdundan ayrılmadır (Leite, 2005).

2.7.1 Diaspora kavramının etimolojisi

Diaspora kavramı için literatürde iki önemli görüş yer almaktadır. Bunlar; Safran ve Cohen'ın 1999 yılında yapmış oldukları çalışma da belirledikleri diaspora faktörleri üzerinden şekillenmektedir. Ele alınan söz konusu faktörler aşağıda sırasıyla verilmektedir.

- Ayrılan grupların birden fazla bölgeye dağılması

- Göçmelerin, göç ettikleri bölgelerde aidiyet duygusunu hissedememe
- Mecburi göç eden bireylerin yaşamını sürdürecekleri toprakları anavatan olarak sahiplenme
- Zaman ilerledikten sonra, anavatanlarına geri dönme isteğinin oluşması
- Aynı bölgelere dağılmayan topluluğun anavatanları ile ilgili ortak bir görüş açısına hakim olması
- Kalacakları yer veya anavatanlarının refah seviyesinin yüksek olma isteği ve güvenliğini sağlama istekleridir.

Safran (1999) ve Cohen (2008), ele aldığı ilk maddeleri açıklarken örnek olarak Almanya’da yaşayan Türk diasporalarını kapsamaktadır. Safran’a (1999) göre Almanya’da ikamet eden Türklerin diaspora kavramına hakim ama ülkeden kovulmadıkları için kaybettikleri ülkeyi tekrar kazanmak ya da risk içindeki bir vatani koruyup sahiplenmek gibi siyasi sorumluluğu olmadığını açıklamaktadır. Bu sebep ile Almanya’da yaşayan Türkler ‘diaspora’ şeklinde görülmektedir (Mohammed, 2023). Söz konusu faktörler Safran (1999) tarafından literatürde ele alırken, Cohen (2008) ise bunlara ek üç faktörle devam etmektedir. Bu faktörler sırasıyla şöyledir;

- Anavatandan iş fırsatlarını yakalayıp, iş aramak, ticarete girmek
- Anavatanda hayatını sürdüren, aynı ırktan olanlara sempati duyma
- Yaşadıkları ülkeleri zengin etme

Cohen yukarıda belirtilen faktörleri eklemiş ve diasporaya ait faktörleri genişleterek önemini artırmıştır (Cohen, 2008).

Cohen eklediği bu faktörle diaspora kavramına hem yeni bir boyut kazandırmış hem de diaspora kavramının sadece Yahudi’ye ait topluluğa bağlı olmadığını önüne geçmiştir. Göçmenlerin sadece travmatik olaylardan dolayı göç etmelerinin diaspora tanımı için yetersiz kaldığını belirten Cohen, maddeler ekleyerek üzerinde durulması gereken bir konu olduğunu vurgulamaktadır.

Diaspora kavramı sadece sürgün edilmiş kişiler değil, anavatanını her hangi bir sebepten bırakmış kişiler de diaspora topluluğuna girmektedir. Küreselleşme ile beraber kavrama farklı gruplar dâhil olmaktadır. Bu gruplar; misafir işçiler, siyasal göçmenler, sığınmacılar, sürgüne maruz kalmış bireyler, etnik azınlıklar ve denizaşırı gruplar şeklinde açıklanmaktadır (Çıkı, 2020).

Diaspora kavramının gelişimine tarihsel süreç açısından bakıldığında, 1659 yılında ilk kez Modern Grek sözlüğünde yer aldığı görülmektedir (Akt: Özocak, 2012). 1761 yılında ise Iosipos Moisioudax, 'Ahlak Psikolojisi' eserinde diaspora sözlüğünü bütün Grek diasporalar biçiminde çoğullastırarak aktarmaktadır. İlerleyen yıllarda ise diaspora kavramına yönelik tanımlamaların artmaya başladığı görülmektedir. Diaspora dergilerinde, dini biçimlerde sürgüne maruz kalan grupları özelleştirme amacı ile kullanılmaktadır (Hıdıroğlu, 2011) 20.yy'ın sonlarında yayın serüvenine başlamış olan diaspora dergisinin yayımcısı Khachig Tölölyan, Paris'te katıldığı bir konferansta dergisinde yazarların diaspora kavramı için otuz sekiz ayrı grubu tanımlamak amacıyla faydalandığını açıklamıştır (Safran, 2004). Sonuç olarak diaspora kavramının çok geniş bir alanı kapsadığı belirtilmektedir. Böylelikle etnik ve dini azınlıkları da dahil ederek kavram genişlemiştir (Gürler, 2018).

Diasporalar birçok özelliğe sahiptir. Birden fazla bölgeden ayrılma, sahip olunan bir anavatan, bireyin göç ettiği ülkede yabancılaşması, anavatanına tekrardan dönme arzusu ve anavatan ile süren ilişkiler şeklinde özellikleri sıralanmaktadır (Yaldız, 2013). Araştırmacıların çoğu bölgelerden ayrılma konusunda mevcut ya da artık olmayan anavatanla ilişkilerin kurma mecburiyeti hususunda ve grupların kendi kimliklerinin bilincinde olma zorunluluğu konusunda hemfikirdirler. Diasporayı kavrayabilmek için gruba tanıklık etmek gerekir. Sebebi ise gruplar kendi içerisinde farklı niteliklere sahiptirler. Seyredilmesi gereken beş boyutlu bir görüntü mevcuttur. Willam Safran (1991), ise beş boyutu şu şekilde açıklamıştır; bölgeden ayrılmanın nedeni ve şartı araştırılmalı, anavatanıyla ilişkiler, göç edilecek bölge ile ilişkiler, diaspora grupları arasında olan ilişkiler araştırılmalı ve son olarak ta başka diasporalarla karşılaştırma yapabilmesi için grubun diaspora olup olmadığından emin olunması gerekmektedir. Bunlarla beraber bölgelerden ayrılmanın nedenlerine göre ortaya çıkan diasporalar farklılık gösterir. Din, dil, ırk, millet, yerel köken şeklinde sıralanmaktadır (Safran, 1991).

Mecburi göç, sömürge, sürgün, emperyalist diasporası da diasporayı oluşturan farklı sebepler arasına girmektedir. Anavatan ve diaspora arasındaki ilişkiye bakıldığında, yer değiştirme eyleminin nedeni ve şartları anavatan ile olan ilişkileri de etkilemektedir. Diasporayı göçmenden ayıran özellik, anavatan ile ilişkileri olan ilişkilerin boyutudur. Diaspora gruplarının kendi içlerinde olan ilişkileri göçmenlikten diasporaya gidilmesinde önem taşımaktadır. Böylelikle diasporanın kendi öznlüğünün bilincinde olmasında fayda olacaktır (Kırbaç, 2012).

2.8 Diasporanın Önemi

Diaspora gruplarında bireyler kendi isteğiyle veya mecburi şekilde ülkelerinden ayrıldıkları için gidecekleri ülkede her şartta çalışmak zorundadırlar. Böylelikle göç ettikleri ülkenin ekonomik kalkınmasında önemli bir rol oynayarak katkı sağlamaktadırlar. Çalışarak kazandıkları parayı, ailelerine göndererek kendi ülkelerine de ekonomik olarak fayda sağlamaktadırlar.

2.8.1 Sosyo- ekonomik boyutu

Diasporaların ekonomik boyut açısından belirli amaçları bulunmaktadır. Bu amaçlar; ülkenin ekonomik olarak yükselmesi ve refah seviyesinin artması için katkı sağlanması, katkıdan dolayı anavatanı ücret ödemek, göç alan ve göç veren ülkeler arasında ekonomik anlamda iletişimi geliştirmek ve her iki ülke arasında olan gümrük tarifeleri sınırlarını ortadan kaldırıp bunun için belirli olanakları sağlamak şeklinde sıralanmaktadır.

Göçmenler, çalıştıkları bölgelerde tasarruf becerilerinin fazla olduğunu gösterdiklerinden dolayı elde ettikleri gelirler ile Türkiye ekonomisi ve bankasına katkıda bulunduklarından 1900-2000 yılları arasında döviz girişi sağlamıştır (Artukoğlu, 2005). Bu durum Türkiye için sıcak para akışından dolayı ekonomik olarak pozitif bir gelişmedir. Makro boyutta devletin ekonomisine, mikro boyutta ise aile ekonomisine Türk diasporaları, katkı sağlamıştır. (Yağmurlu, 2019). Bunlarla beraber diasporaların, anavatan ve ev sahibi ülke arasında gerçekleşen ekonomik yatırımlar, ticari girişimler ve teknoloji taşınmaları yalnızca ulusal ekonomiyi etkilememektedir. Aynı zamanda uluslararası ekonomiyi de etkilemektedir (Yaldız, 2013).

Diaspora toplulukları, göç veren ve göç alan ülkelerin dilini konuşması ve kültürünü unutmaması, sağlıklı ekonomik ilişkilerin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Neticede diaspora kavramını taşımak hem anavatan hem de göç edilen ülke için önemli bir potansiyel olarak ortaya çıkmaktadır. Potansiyelin işlev görebilmesi için ön planda olup söz konusu olması, daha sonradan sağlanacak ilişkiler ve karşılıklı olarak etkileşim yalnızca ekonomik ya da kültürel olmaksızın aynı zamanda siyasi bir değere de zemin hazırlamaktadır. Böylelikle ekonomik, kültürel ve siyasallığın doğurduğu olumlu değerlerin anavatan ve göç edilen ülke içerisinde değişmesi mümkün olabilmektedir (Uçar, 2021).

Hume (2011), Dominik Cumhuriyeti'nde diaspora turizm başlıklı çalışmasında, diasporanın sosyo-ekonomik boyutunu irdelenmektedir. Çalışmada, diaspora topluluklarının ülkeye sağlamış olduğu ekonomik katkının önemine değinilerek, diaspora turizminin sosyo-ekonomik etkisinin dikkate alınması ve diaspora turizminin gelişiminin daha planlı bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Hume, 2011).

Kavram olarak diaspora turizm, yaşamsal ve anavatan ilişkilerini ele aldığından, kök turizm ve miras turizm türlerinden diaspora turizmini ayırmak mümkün değildir (Ayaz, 2023). Ama ekonomik olarak bakıldığında literatürde turizmin ülkeler için önemli bir ihracat kalemi olduğunu ele alan çok fazla çalışma yer almaktadır (Newland vd., 2010). Dünyanın hızlı gelişen sektörlerden biri olan turizm, her geçen gün büyümeye devam etmektedir. Bu büyüme dünyada refah seviyesinin yükselmesine sebep olmaktadır. Seyahate ayrılan gelir ve ulaşım imkânları artmaktadır. Dünya genelinde 2008 yılında turist sayısı 922 milyon iken aynı yıl içinde turizm geliri 944 milyon doları bulmaktadır. Uluslararası turizm hareketinde 2017 yılında, 2016 yılına göre %7 artış göstererek 1,326 milyon turist sayısına ulaşmıştır. Turizm geliri ise 2017 yılında %5 artış göstererek 1,340 milyon dolar gelir sağlanmıştır (Kaygısız, 2019).

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) verilerine göre 2022 yılında seyahat sayısı 963 milyon olurken, 2019 yılına göre düşüş yaşandığı açıklanmaktadır (UNWTO,).

Birey anavatanına yıllar sonra yapacağı ziyarette döviz getirerek ve kültürel bağlarını canlandırarak ekonomik ve sosyal bağlarının güçlü olmasını sağlamaktadır. Diasporaların ziyaret amaçlarından biri olan eş-dost ziyareti ile gerçekleşen akrabalarla para ve hediyeleşme durumu, ekonomik olarak ülkeye katkı sağlamaktadır (Scheyvens, 2007).

2.8.2 Politik boyutu

Diasporanın politik boyutunda birçok tarihçiye göre dikkat çeken topluluk Yahudi diaspora topluluğu olmuştur. Sebebi ise zoraki göçe ve sürgüne maruz kalan Yahudi topluluğu zulümlere rağmen amaçlarına olan bağlılıkları sayesinde dünya siyasetini etkilemektedir (Arslan, 2017). Yahudilerin göç etme mecburiyetinden ötürü ilerleyen yıllarda yaşamış oldukları tarihsel olaylar Yahudi toplumunun yaşamına devam ettiği ülkelerdeki siyasal gelişmeleri de etkilemektedir. Politik boyutun başka

önemi ise, Almanya’da zorunlu veya gönüllü göç eden Türkler, vatandaşlık hakkına sahip olmadan ve belirli kanunlarda sıkıntı yaşamaktadırlar. Örneğin; toplumsal, siyasal, ekonomik, ticaret ve medya gibi faktörde kendilerini bulmakta problem yaşamaktadırlar.

Günümüze bakılırsa, faktörlerde kendilerini görme hakkının elde edilmesiyle birlikte Almanya’da yaşayan Türk halkı belirli alanlarda katılım sağlamak ve bu durum Almanya ve Türkiye arasında ekonomik, siyasi, ticaret, sosyal ve kültürel köprü gibi birçok boyutta etki yaratmaktadır. Göçmenler, göç ettikleri ülkelerde siyasi olarak lobicilik etkinliklerini güderek politikayı etkilemektedirler. Bu durum ana ülkelerin lehine olumlu yönde geri dönüş sağlamaktadır. Amerika’da Yahudi diasporasının birden fazla kararı etkilemesi açıklamaya en iyi örnek olmaktadır (Yağmurlu, 2019).

Diasporalar, zaman içinde hayatına devam ettikleri ülkenin ya da anavatanlarının politika yapım aşamasındaki sürece dahil olmaktadır (Öztürk, 2015). Sheffer, diasporaların organize olmalarının altında yatan iki sebebi şu şekilde açıklamıştır;

- 1- Bulundukları bölgede, ortamın refahını oluşturmak ve topluluğun devamlılığını sağlamak
- 2- Anavatanların ya da başka bölgelerde yaşamını sürdüren diaspora topluluklarını destekleme alanını artırmak şeklinde belirtilmektedir (Sheffer, 2003).

Diaspora için belirli bölgelere dağılmış insan topluluğu tanımlı yapmak mümkündür. Tanımlı etki eden topluluk, ortak etnik köken, din, dil, kültüre sahip bir seçmen grubudur. Ev sahibi ülkelerde diaspora toplulukları oluşur. Bu topluluklar anavatan ve ev sahibi ülke arasında bağları güçlendiren önemli bir unsurdur. Diaspora topluluğunun genel olarak anavatan ziyaretinde aidiyet ve duygusallığı ön plandadır. Bu durum diaspora turizmi kavramına zemin hazırlar (Chen, Gui vd, 2023).

2.9 Diaspora Kavramı Üzerine Yaklaşımlar

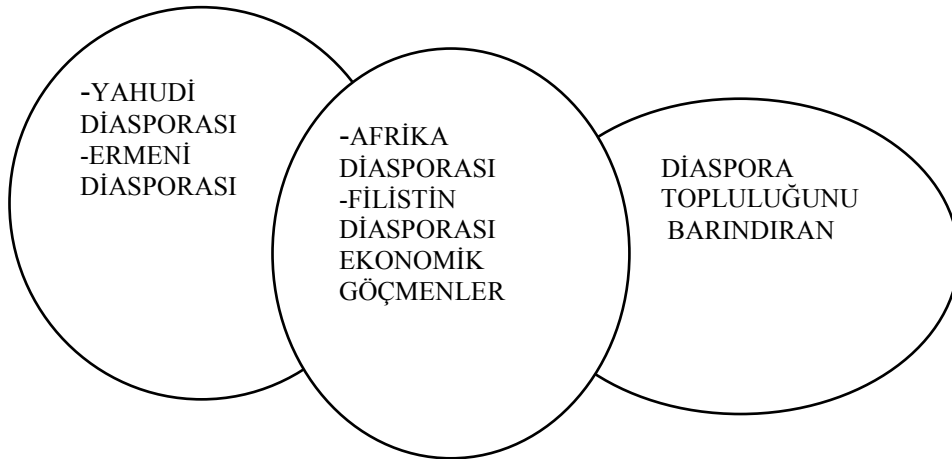
Kavram üzerinden bakıldığında geleneksel ve modern diasporalar üzerinden çalışmalar yapılmıştır. Kavram süreç ile beraber değişkenlik gösterse de aynı anlamı taşımaktadır. Geleneksel diaspora ve modern diaspora farklı dinler üzerinden yorumlanarak günümüzde önem arz etmektedir.

2.9.1 Geleneksel (klasik) diaspora ve modern diaspora ilişkisi

Michele Reis, diaspora olgusu ile ilgili konuya şöyle açıklık getirmektedir. “*Geleneksel diaspora büyük ölçekte direk Yahudilerin, Filistinlilerin, Afrika ve Ermenilerin yerinde olduğu gibi sömürgeyle özdeşleştirilirken, deniz aşırı alanlara dağılma ne anavatanlarından kopma ne de modern diasporaya bağlı olarak söylenen diasporik grubun başından koparıldığı anlamına gelmektedir.*” (Özocak, 2014, s.8).

Geleneksel (klasik) diasporaya karşı modern diaspora, daha genel diasporaları ele alır. Modern diasporaya göre geleneksel diaspora daha fazla çeşitlilik sağlamaktadır (Kartal, 2017).

Michele Reise göre yaklaşımlar, Yahudi, Ermeni diasporalarıyla: Geleneksel Dönem Afrika, Filistin, ekonomik göçmenlerle: Çağdaş Dönem Mecburi veya kendi isteğiyle gerçekleşen göç ve daha çeşitli diaspora topluluğunu kapsayan: Modern Dönem olarak açıklamaktadır (Reis, 2004).

Şekil 1.9.1 Diaspora çeşitleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Diasporaların, sosyalleşme süreçlerini doğrudan değiştirdiği belirtilmektedir. Tarihsel olarak meydana gelen küresel savaşların, sanayi devriminin ve küreselleşme süreci gibi sosyal yapıları etkileyen faktörlerin diaspora kavramını tekrardan çeşitlendirmektedir. Kavram sosyal yapıdan kaynaklı çeşitlenmesi, günümüz diasporaya ait tanımlamaları açıklamayı kolaylaştırmaktadır (Büyükuysal, 2021).

2.9.2 Geleneksel (klasik) diaspora yaklaşımı

Klasik diaspora yaklaşımı, göçmenlerin anavatanlarına geri dönme isteklerini ve kendi ülkelerinin yaşanılabilir en uygun yerin olduğunu kavramalarını kapsayan bir yaklaşımdır (Şit, 2021). Geleneksel diasporanın tanımı ve sınıflandırılmasında öncü olan kişi William Safran'dır. Safran diasporayı *“kendi orijin vatanları hakkında kolektif bir bellek ve vizyon sahip bireylerden oluşmaktadır. Fiziksel konumu, geçmişi ve başarıları ile birlikte atalarının vatanlarını ideal evleri olarak görmekte ve koşullar uygun olduğunda kendilerinin veya torunlarının geri döneceği ya da sonunda geri dönmesi gereken yer”* şeklinde tanımlamaktadır (Safran, 1999).

Diaspora kavramına ilişkin yaklaşımlardan biri olan geleneksel yaklaşımı Sağlam (2020) *“Tarihte Yahudilerin sürgün edilirken yola çıkmış bir kavramdır”* şeklinde açıklamaktadır. Göç etmeye mecbur kalmış göçmenlerin, ülkelere geri dönmesi ile karşılaşmaları mümkün olan modernleşmeye ayak uydurmakta zorlandıkları belirtilmektedir. Sınırlı bir şekil çizen bu yaklaşıma karşı, Cohen 1997 yılında yapmış olduğu araştırmasında mecburi ve travmatik sonuçlara bağlı kalmadan da çeşitli nedenlerle anavatanlarında kendi arzusu ile ülkeyi bırakan bireyleri diaspora tanımına katmaktadır. İlerleyen zamanlarda bütün göçmenlere diaspora kavramının kullanıldığı belirtilmektedir (Cohen, 1997).

Geleneksel (klasik) diaspora kavramı 1980'li yıllara kadar varlığını devam ettirmektedir. Geçmişten günümüze yaşanan belirli durumlar, amaçlarıyla birlikte değişim içerisine girmektedirler ve kavramın anlamı halkı içine kapsayacak nitelikte büyümektedir. Büyümeden kaynaklı başka ülkelerde belirli bir sayının altında hayatını sürdüren insanlar diaspora kavramı üzerinden incelenmektedir (Şah, 2019). Yaklaşım için yapılan çalışmalarda genel olarak travmatik başlığı adı altında incelemeler yapılmaktadır. Literatüre ek olarak Erdoğan ise hem travmatik unsuruna hemde kavram üzerine birçok nitelikten bahsetmektedir (Erdoğan, 2018). Yaklaşım göre Geleneksel (klasik) diasporanın ana merkezinde *“travmatik”* sebeplere bağlı mecburi bir göç vakası olarak söylenirken, travmatik göçü hayatında gerçekleştiren diasporaya *“kurban”* adı verilmektedir (Cohen, 2008). Göç ettiren ülkeler, diğer ülkelere ayrılmış soydaşlarıyla beraber anavatanına hassasiyetle yaklaşırlar ve kendi ülkesine geri dönme heyecanı hissederler. Bununla beraber bireyler kendileri için geri dönmeyi ön görseller dahi gelecek nesilleri için dönecekleri yönde emin olmak isterler.

Bu yaklaşımdan yola çıkarak, diaspora topluluklarının homojen olması ve buna en iyi örneğin Yahudi diaspora olması yaklaşımı güçlendirmektedir. Yahudi diasporası ile benzerlik içeren travma ve kurban kavramı psikolojisi gibi faktörlerin içerisinde bulunduğu, klasik diaspora boyutuna alınabilecek başka diasporaları Cohen aşağıdaki gibi açıklamaktadır (Erdoğan, 2018).

*Afrika Diasporası: Sürgünlüğe mecbur kalıp, ABD topraklarına gönderilen Afrikalı siyahiler

*Filistin Diasporası: İsrail devlet olma yolundayken, anavatanlarından gönderilen Filistinliler

*İrlanda Diasporası: Britanya’da İngilizler tarafından gönderilen İrlandalılar

*Ermeni Diasporası: Osmanlıda son dönemlerde yaşanan olumsuz durumlardan ötürü dünyanın geneline ayrılan Ermenililer.

2.9.3 Modern diaspora yaklaşımı

Modern diaspora 21.yy’da küreselleşme ile beraber ortaya çıkmış diasporalardır. Modern diasporanın ilk çıkış sebepleri Gelenek (klasik) diaspora ile aralarındaki farkların olduğu açıklanmaktadır. Bireyin anavatanından ayrılma sebepleri, modern diasporadan modern diasporaya göre farklılık göstermektedir (Şit, 2021).

Nasıl ki Geleneksel (klasik) diasporada mecburi, travmatik olayların yaşanmadığı toplulukların kendi arzuları ile çalışması, eğitim eş-dost ziyareti, göç sebepleri arasına girdiyse modern diasporada da durum benzerdir. Genel olarak mecburi bir göç eylemi gerçekleşmediği için toplulukların ülkelerine geri dönme gibi arzuları olmayıp, göç ettikleri ülkenin vatandaşlığını onaylamış çift kimlik sahibi olmaktadır.

Geleneksel (klasik) diasporaya göre modern diaspora, daha çok toplumu kapsamış noktaya gelmektedir. Nedeni ise diasporanın bölgesini, çevresini, niteliklerini ve sebeplerini küreselleşme ile ilişkilendirerek genişletmesidir. Buna en iyi örnek Avrasya, Sovyetler birliğinin saçılmasıyla beraber birçok devlet kurdu. Kurulan bu devletler Batı Avrupa ve Amerika’ya göç verdi. Göç sonucunda ABD’de yaşayan topluluklara hala günümüzde diaspora kimliği kullanılmaktadır. ABD’de göç eden topluluğun zorla göç eylemini oluşturmadıkları ve o bölgede yaşayan bireylerin anavatana ait bir bağlılığın aynı zamanda geri dönüşün söz konusu olmadığı söylenmektedir.

Modern diasporayı tanımlayan bireyler, bulundukları ülkede birey şeklinde hareket edip, ülkenin kazancına katkı sağlamak ve ülkede tutunabilmek adına mücadele

içine girmektedirler. Mücadele boyunca bireyler konumlarını ve insan haklarını yasalar üzerinden geçerek hayatlarını sürdürürler. Modern diasporaların bu hareketleri ülkeler arası bu ilişkiyi güçlendirip kültürel birleşmeye yöneltmektedir. Bu cümleden yola çıkarak, diasporanın modern manasında küreselleşmenin daha iyi kesinleşmesi ve alanın gelişmesine paralel olarak ulus-ülke anlayışının güçsüzleşmesine neden olması ve sözcüğün zenginleşmesiyle her çeşit göçü içine kapsayacak bir hal almasıdır (Yağmurlu, 2019).

Modern diaspora ile beraber ulus-devlet yapılarının güçsüzleşmesi, kişilerin ulus kimliğine bağlı kalmayarak çift kimliğe ve kimliğin çoklu bölümüne önem vermeye başlamaktadır. Çoklu kimliğe önem verildiğinde, modern diasporanın ortaya çıkarken değişen dünyanın düzeni de etkisini göstermektedir. I. Dünya savaşının yaşandığı yıllarda görüldüğü gibi geçmişteki tarihlerde de ülkeler birbirlerinin topraklarına sahip olmak için savaş ve soykırıma başvurmuşlar ve elde ettikleri toprakları genişletmek kendi bireylerini yerleştirip alanın tümünün kendilerinin sahip olmasını amaçlamaya çalışmışlardır. Toprak için yapılan bu savaşlar sonucunda bazen sınırların tümünü yeniden çizmeleri gerektiğini görmekteydiler. Bu farklılık sonucunda toprak sahibi olmak için istediği bölgeye askeri harekât düzenlemek istese bile işgal edilmek istenen ülke halkı yerinden tamamen ayrılmaz veya işgal eden devlet kendi halkını o bölgeye eskisi gibi yerleştiremez. Yakın dönemlerde savaş başlatan ülkeler, kazandıkları toprakların ülke yönetimlerine ve öz kaynaklarına ulaşarak o ülkelerde hâkimliğini kazanmaktadırlar.

Modern diaspora, bir boyutunda kavramın ortaya çıkmasında bir unsur olan 1990'lı yıllardan bu yana gerçekleşen yeniliklerdir. Bu tarih ile beraber diasporalar ve tercih edilen ülkeler, toprakları üzerindeki ilişki boyutları daha çok güçlenmeye başlamaktadır. Kavram üzerinden ortaya çıkan gelişmelere sebep olan unsur ile teknolojinin gelişmesi olarak açıklanmaktadır. En çok ta iletişim teknolojisi üzerindeki gelişmeler diaspora ve anavatan ilişkilerinin devamlılığına katkı sağlamaktadır.

Böylelikle diasporaların hayatını sürdürdükleri topluluklarda belirli bir zaman üzerinde dağılıp güçsüzleşmesini engellemektedir. Uzak mesafeler için iletişim kurmaya yardımcı olan bilgisayar, telefon ve başka iletişim araçları gelişirken, uzak mesafelerde daha kısa süre içinde ulaşmaya olanak sağlayan uçak, otomobil ve tren gibi ulaşım araçları, diaspora ve anavatan ilişkisinin güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Bununla beraber akrabalık ilişkilerinin bağlılığını sürdürmekte fayda sağlamaktadır.

Gelişen teknoloji ile beraber diaspora için de dünyanın ufak bir kasabaya dönüşmesine sebep olmaktadır (Özocak, 2012).

Uluslararası göçmenlerin son yirmi yılda nüfusuna bakıldığı zaman artış göstermektedir. 2019 yılında 272 milyona ulaşan göçmen sayısı, dünya nüfusunun %3,5’ni oluşturmaktadır. Göçmenlerin zamanla anavatanlarına ziyaret etme isteği artmaktadır. Ancak ziyareti gerçekleştirmeleri imkânsız görülmekteydi. Zaman ilerledikçe modern teknolojilerin gelişim göstermesi, göçmenlerin anavatan ziyaretlerini kolay ve uygun ücretli hale getirmektedir. Daha önceden eve geri f-dönüş ‘hayatta bir kez yaşayacak deneyim’ başlığı adı altında iken modern diaspora ile beraber bir turizm çeşidi şeklinde ortaya çıkmaktadır (Zeng vd., 2021).

2.10 Diaspora Çeşitleri ve Türleri

Cohen 1997 yılında yazmış olduğu çalışmasında diaspora sınıflandırmasını ele alırken, Afrika, Ermeni ve Yahudi ülkelerini kurban diasporaya tanımlayarak, Antik Yunan, Hollanda ve İngiltere ülkelerini de kapitalizm diasporalarını kapsayacak şekilde eski diasporalar başlığı altında belirtmiştir. Yeni diasporalar başlığı altında ise; Türkler, Çinliler, Hintliler; hizmet diasporaları, Japon ve Lübnanı da, ticari diaspora olarak açıklamıştır.

Diaspora kavramını çeşitlendirilen Cohen, daha farklı bir tutum izleyerek diaspora sözcüğünün tanımını bireylerin vatanından ayrılma sebeplerini kapsayacak şekilde ele alarak diaspora kavramını tipolojilerle güçlendirmiştir (Cohen, 2008). Yalnızca mecburi diasporaların değil aynı şekilde ticaret, hizmet/ işçi, kapitalizm diasporalar gibi diasporaların da mevcut olduğunu belirtmiş ve diaspora türlerini, örneklerini ve açıklamalarını aşağıdaki tablo ile şekillendirilmiştir (Koç, 2021).

Tablo 2.10 Diaspora türleri ve örnekleri

Diasporanın Türü	Örnekler	Açıklamalar
Mağdur (victim)	Yahudiler, Afrikalılar, Ermeniler	Savaş, sömürge, zulme maruz kalma, köle yerine koyma gibi sebeplerden ötürü anavatanlarından ayrılmak mecburiyetinde kalan kişilerdir. Ülkeleriyle olan ilişkileri sembolik olarak belirtilmektedir. Ülkelerini bir hayal olarak görmektedirler.

Tablo 2.10 (devamı)

İşçi (labour)	Hintliler/Türkler	Anavatanlarında zorunlu olmadan, kendi istekleri ile gönüllü bir şekilde işçi olarak ayrılıp farklı ülkelere yerleşimi sağlayan kişilerdir. Eş-dost ve akrabaları ile iyi bir bağ kurmaktadır. Aileleriyle de vakit geçirebilmektedirler. Ailelerinin kültüründe gerçekleşen düğünler, etkinlikler veya cenazelere katılım sağlamaktadırlar.
Emperyal (imperial)	İngilizler/ Hollandalılar	Sömürgeci doğan nedenlerle farklı ülkelere dağılmış kişilerdir. Geçmiş dönemlerde atalarının yaşamlarını sürdürdüğü yerler, onlar için önem kazanmaktadır. Aile yapılarının soy kavramına daha fazla dikkatlerini vermektedirler.
Ticaret (trade)	Çinliler, Lübnanlılar.	Ticaret ağlarını yaptıktan sonra ülkelerinden dağılan kişilerdir. Hangi ülkeye ticareti gerçekleştirdiyse oraya göç etmektedirler. Anayurtlarıyla bağlantıları güçlüdür.
Yurtsuz (deterritorialized)	Karayıplılar, Müslümanlar.	Soykırımdan dolayı göç etmeye maruz kalan kişilerdir. Ülkeyi sömüren devlete göç eylemini zorunlu bir şekilde gerçekleştirmiş kişilerdir.

Kaynak: (Cohen, 2008).

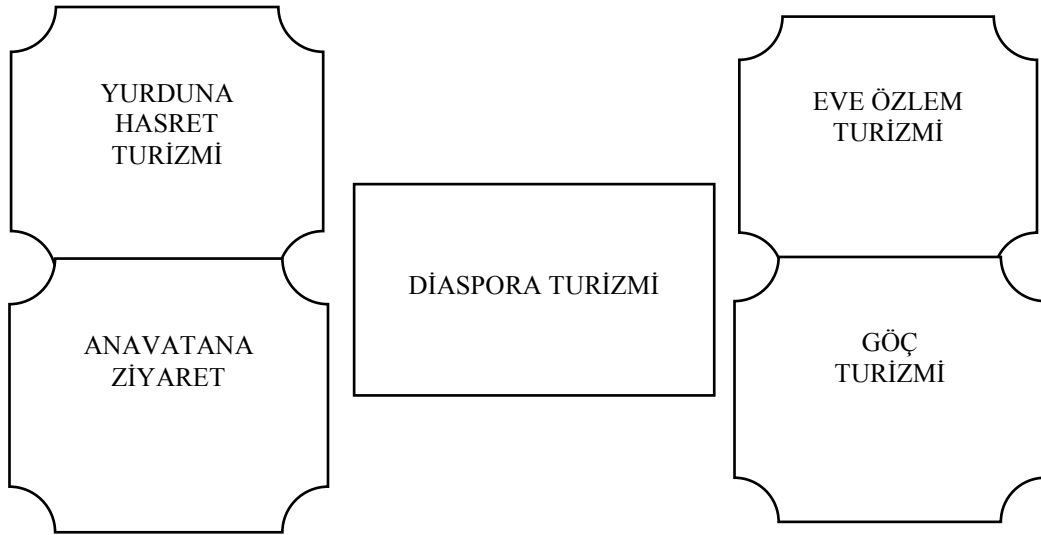
Yukarıdaki tablodan yola çıkarak göçmen halklar, aynı zaman diliminde ya da farklı sürelerde birden fazla diaspora türü özelliğini almışlardır. Bu özelliklerin yaşadıkları coğrafyalara göre ve diasporanın türüne göre değişiklik göstermektedir. Sömürgeye, savaşa ve zulme maruz kalmış örnek coğrafyalar daha çok Yahudi toplumunda görünmektedir.

Diaspora turizmi bireylerin atalarının köklerine ya da kültürüne sahip bölgeleri ziyaret etmeyi kapsarken, karanlık diaspora turizmi ise bireylerin yaşadıkları acı, ölüm, şiddet ya da felaketle ilişkisi olan bölgelerde gerçekleşen ziyaretler olarak ifade edilmektedir. Bu sebeple karanlık diaspora turizmini, diaspora topluluğundan ve atalarından kalan köken ve kültüre sahip yerleri ziyaret ederken karanlık, acı içinde ve trajik bir geçmişi hatırlama olarak tanımlanmaktadır. Afrika diasporası karanlık diaspora turizmini en fazla yaşayan topluluklardır. Atalarından kalma acı dolu bölgeleri ziyaretlerde bulunmak, Afrikalılar için önem taşımaktadır (Otta vd., 2023).

2.11 Diaspora Turizmi ve Dünyadan Örnekler

Diaspora turizminin nasıl oluştuğuyla ilgili literatürde detaylı bir şekilde açıklamalar yapılmaktadır. Turizm sektöründe sürdürülebilirliği elde etme ve yeni seçenekler oluşturma arzusu farklı arayışları beraberinde getirmektedir. Yeni arayışlar turizm açısından çeşitli çalışma alanlarını ortaya çıkarmaya yardımcı olmuş ve bu süreçte turizm türleri oluşmaktadır. Diaspora turizmi, oluşan turizm türlerinde çalışma alanlarından biridir. Diaspora turizmi genel olarak yurduna hasret turizmi, eve özlem turizmi, anavatan toprağını gidip görmek ve göç turizmi şeklinde de adlandırılmaktadır. Turizm türlerine karşılık diaspora turizmi, yeni bir çalışma konusu olduğundan tanımı kesin açıklamak eksik kalmamaktadır.

Diaspora turizmi kavramı için araştırmacılar belirli tanımlar kullanmaktadırlar. Tören'e (2014) göre diaspora turizmi; "Türkiye'den Japonya'ya, Rusya'dan Güney Afrika'ya kadar ilerleyen büyük bir coğrafyada, göç eyleminin bulunduğu her alanda turizm hareketliliğinin canlanmasına katkısı olan ve kültüre dayalı turizm türünden biri" şeklinde ifade etmektedir. Diasporalar anavatanlarına yapmış oldukları ziyaretten dolayı turizm hareketliliğine katılmış olmaktadır. Zaman ilerledikçe anavatana olan özlem, ben kimim, kimliğim ne ve yurdum nerede gibi soruların önemli bir konu olması da anavatanlara dayalı turizm hareketlerinin başlamasına neden olmaktadır (Pala, 2020).

Şekil 2.11.1 Diaspora turizmine bağlı nedenler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Yukarıdaki şekilden yola çıkarak, diaspora turizmi kavramının kendinden sonra gelen türleri belirtilmektedir. Bu türler diasporayı kapsayacak amaçlar olarak belirtilmektedir. Anavatanından ayrılan birey veya grupların yurduna hasreti, evine olan özlemi, anavatanına ziyareti ve göçü diaspora turizmi kavramını güçlendirmektedir.

Kaygalak, Dilek ve Günlü, 2015 yılında nitel yöntemle ele aldıkları çalışmalarında anavatana olan ziyaretleri yıllar önce gönüllü veya gönülsüz olarak çeşitli nedenler ile göç edilerek ayrıldıkları topraklara seyahatleri bireysel miras turizmi, etnik turizm, arkadaş ve akrabalı ziyaret turizmi, köken turizmi ve diaspora turizmi gibi farklı şekillerde araştırmalara konu olmuştur. Turizmi ifade ederken “uzaktaki ev” anlamını taşıması, diaspora ve turizmin hareketlilik üzerinden doğan ilişkiyi güçlendirdiğini belirtmektedir. Bu ifade üzerine toplulukların sosyal bir mana alan bölgelere olan ziyaretleri, aynı zamanda diasporanın yurduna hasreti ve aidiyeti gözler önüne koyan faaliyet olarak belirtilmektedir. Uzaktaki eve dönüş ziyareti, bir yerde ‘diaspora’ ve ‘ev’ üzerindeki sosyal becerikliliğin bir bölümü haline ulaşmaktadır (Kaygalak, Dilek vd., 2015).

Dünya üzerinde her 33 kişiden biri doğduğu coğrafyadan ayrılarak başka coğrafyalarda yaşamını sürdürmektedir (Kelner, 2012). Genel olarak bakıldığında yirmi birinci yüzyılın başlarında ülkelerden ayrılma gerçekleşmektedir. 33 kişiden birinin başka ülkede yaşaması zaman ilerledikçe artmış ve 15 yıl içinde oran ikiye katlanmıştır (Etemaddar vd., 2016). Her geçen gün oranın artması, araştırmacılar tarafından diaspora topluluğu adı altında olan incelemeleri ve araştırmaları zorunlu hale gelmektedir. Bunlarla beraber diaspora turizmi aynı zamanda anavatanlarından ayrılan ve başka ülkelerde yaşayan bireylerin veya topluluğun seyahat ve turizm faktörlerini ifade etmektedir. Büyük bireylerin anavatanı ya da kültürel mirasa ait yerleri ziyaret etmeyi, temelleriyle tekrardan iletişim halinde olmayı ve diaspora topluluğuna ait gelenek göreneklerini, kültürünü, tarihini ve sosyal yapısını keşfetmeyi kapsamaktadır. Bu sebeple keşfedeceği unsurlar kök turizmi ya da miras turizmi terimleriyle yakın ilişkilidir.

Diaspora turizmi, hedef bireylerin anavatanlarıyla olan bağıı korumaktadır ve bununla beraber kavram yaşamsal olarak açıklanmaktadır. Bireyin kendi anavatanına seyahat etmesi, eş-dost ile arasındaki ilişkiyi koruyup sürdürmek diaspora turizmi için en iyi tercih olmaktadır (Ayaz, 2023).

Diaspora turizmi turizm hareketleri olarak da tanımlanmaktadır. Bu hareketler göçmenlerin ürettikleri, tükettikleri ve deneyimledikleri seyahatlerin özellikleridirler.

Farklı avantajlara sahip olan diaspora turizmi, başka turizm türleri gibi mevsimsel olmadığından tüm yıllara dağılır ve ekonomik olarak istihdam fırsatlarını sunmaktadır (Çıkkı, 2022). Yıllar içinde diaspora turizminin hızlı bir şekilde büyümesi ve birden çok ulusal ekonomi üzerindeki yaygınlığıyla büyük bir öneme sahip olmaktadır. Zaman ilerledikçe küreselleşmenin zorlaştığı dünyada, diaspora turizmi ortak bir tarihsel devamlılık ve kıtalar üzerinde kültürel bağlamda anlayışların desteklenmesi için belirli fırsatlar sunmaktadır. Bundan dolayı diaspora topluluğu sunulan fırsatlar aracılığıyla anavatanlarına bağlılıkları güçlenmektedir (Fe, Kim, vd, 2021).

Topluluğun aidiyet duygusunun çözülmesine yardımcı olan diaspora turizmi, göçmenlere yarar sağlamaktadır. Diaspora turizmi kültürün ve maneviyatın yenilenmesine sebep olduğundan seyahat etme çeşitleri artmaktadır. Diaspora topluluğunun bağımsız bir topluluk yaratma istekleri zaman ilerledikçe ülkeler tarafından desteklenmektedir (Larmolenko, 2014). Aidiyet duygusunun çözülmesine yardımcı olan diaspora turizmi için Christov ve King (2010) çalışmalarında duygusal manzaralardan bahsetmektedir. Bahsetmiş olduğu bu manzaralar aile yakınları, toprakları, anavatanları ve atalarından kalma bölgeleri kapsamaktadır. Diaspora toplumunun kaybettiği köklerini geri dönüp araştırmak için yapmış oldukları seyahat çeşidi etnik turizme girmektedir (Jordan, 2012).

Diaspora turizmi bağlamında anavatana olan yönelim, çoğunlukla devletin yerel yönetimi ve ekinse diplomasi özellikler olarak bulunmaktadır. Anavatanlar, diasporayı hitap edecek turizm boyutunu ayarlarken, ulusal tarzlarını geniş kapsamda sunmak için kültürel mirasa fayda sağlamak amacıyla kullanılmaktadırlar. Diaspora içinde anavatana geçiş iki türlü özelliklerle belirtilmektedir. Birinci yolu, oluşan travmaların siyasetçiler, diasporayı bütünüyle tutan kurumlar ve organizasyonlar tarafından belirtilerek diaspora olgusunun canlı kalmasını sağlamaktır. İkinci yolu ise, Türkiye diasporasında da görüldüğü üzere atlarının yurduyla tekrardan iletişim halinde olmaya çalışması hedefiyle meydana gelmektedir.

Almanya’da hayatını sürdüren Türklerin büyük bir kısmı %66’lık bir oranla Türkiye’yi senede bir ziyaret etmektedir (Kaya, 2016). Ziyarette bulunan nüfusun fazla olması, Almanya’da yaşayan Türklerin anavatanına büyük bir önemle aidiyet duygusunu hissettiklerini göstermektedir. Meydana gelen ziyaretlerin amacı sadece Türkiye’de eş-dosta karşı hasret giderme değil aynı zamanda Türkiye’nin doğal güzelliklerini gezme ya da ülkede iş arayışlarına başlamak için de anavatana ziyaret etme amaçlanmaktadır. Almanya’da bulunan Türklerin yarısı Türkiye’yi tatil turizmi

için de tercih etmektedir. Bu durum Türkiye ve Almanya arasında ilişki bağının güçlenmesine sebep olmaktadır. Almanya’da ki Türkler, akrabalarıyla ve çevreleriyle olan ilişkilerini sürdürmek amacıyla çoğu zaman ziyarette bulunur. Bunun dışında Türkiye de ki Türk toplumuna sahip siyasi ve kültürel anlamda gelişmeleri de yakından takip ederek Türkiye ile bağını devam ettirmektedirler (Eskicioğlu, 2022).

Diaspora turizminin ortaya çıkışı, diasporik topluluklar tarafından tohumlanır, kullanılır ve deneyim olarak sonuçlanmaktadır (Liv, Wiliams, Kim ve Lin, 2023). Göç eden bireyler, geçmişte yaşadığı anıları geride bıraktığı kültürünü, toplumunu, çocukluğunda yaşadığı yerleri hatırlar ve yaşanan u durumlara özlem duymaktadırlar. Bireylerin gezme isteği geçmişten süre gelen bir hareket olsa da 20. yy’dan önceki süreçlerde göç eylemi gerçekleştiren diasporalar, özlemlerini gidermek amacıyla anavatanına geri dönmeleri, maliyet ve zamandan dolayı zorlaşmıştır. Geçmiş dönemlerde uzun yolculuklar olduğu için zaman olayı, bireylerin anavatanlarına geri dönüp ziyaret etmesini zorlamaktadır. Ancak bu zorlu dönem, 20. yy’dan sonra hava taşımacılığında yapılan gelişmelerden dolayı kolay hale gelmiştir. İlerleyen zamanlarda teknolojinin (internet, telefon, uçak, otobüs) gelişmesiyle beraber göç eden bireylerin anavatanlarıyla iletişim kurma, ziyaret etme, sürekli iletişim halinde kalma olanakları artmaktadır. Bu durum araştırmacılar arasında farklı yorumlanmıştır. Bazı araştırmacılara göre göç eden bireyin geri dönüş ihtiyacının karşılanmasını olumlu yorumlarken, bazı araştırmacılar için bireyin anavatana hissettiği özlemi köreltmektedir. Her ne kadar tartışmaya açık bir konuyu kapsadığı belirtilse de uluslararası turizmin zamanla maliyet açısından uygun bir hal olması ve daha kolay ulaşılabilirliği, diasporik gruplara anavatanlarını görme, ziyaret etme ve iletişim kurması açısından iyi bir fırsat sağlamaktadır.

Diaspora turizmi kavramı için topluluk ve varış yeri bakış açısıyla bütünsel bir değerlendirmeler yapılmaktadır. diaspora turizminin çalışmalara konu olmasındaki amaçlar, farklı diasporaların nitelikleri, farklı göç geçmişlerini, bireysel geçmişleri, mekan ve öz kimlik duygusunu yitirmesi ve diaspora turizminde oluşan karmaşıklıkların gün yüzüne çıkması olmaktadır. Böylelikle diaspora turizmin kavramı çoğunlukla, bireylerin diaspora olmasındaki tarihsel sebeplere dayatılmasıyla çeşitlendirilmektedir. Birçok tanımı içerisine alan diaspora, genel olarak sağlam bir etnik kimliği taşımak, bölgesizleştirilmiş ve anavatanlarından zorunlu veya gönüllü ayrılan topluluk olarak tanımı yapılmaktadır (Zhu, 2023). Diaspora turizmi için literatüre genel olarak bakıldığında yerli turist, arkadaş ve akraba ziyareti turizmi ve

geri dönüş ziyareti olarak belirtilmektedir. Her ne kadar diaspora turizmi, VFR turizmi için eş tutulsa da bu konu üzerinden yapılan çalışmalarla VFR'nin sadece arkadaş ve aile ziyareti kapsamına girmesi yetersiz görülmüştür. Diasporanın sosyo-ekonomik statü, nesiller ve başka biyografik özellikleri de bünyesinde tuttuğu açıklanmaktadır (Moufakkir, 2011).

Diaspora turizmi için tek bir tanım yapmak mümkün değildir. Genel olarak bakıldığında “ bireyin köklerini incelemesi ve kendilerini o köklere bağlı hissetmesi, arkadaş, eş-dost ve akrabalarını ziyaret etmek gibi yurda dönüş “ şeklinde tanımlamalar yapılmaktadır. Diaspora turizmi, göç eden bireyin ve anavatan ilişkisinin gerçekleşmesini sağlayan, sınırları aşan, turistik deneyimlerinin kültürel anlamda gerçekleşmesini sağlayan bir turizm çeşididir (Çıkı ve Kızanlıklılı, 2021).

Diaspora turizminin diğer turizmlerden farklı olmasının sebebi, toplumun köklerini ve kültürel köklerini araştırma isteği ile ilgili olduğu belirtilmektedir. Diaspora turizmi bu nedenlerle beraber hem eş-dost ziyaretlerini hem kültürel turizm deneyimlerini hem de coğrafyayı somutlaştıran bir platform olduğu için aynı zamanda bir kültür turizmi türüdür.

Diasporalar kendi aralarında tipolojiler geliştirmektedirler. Bu tipolojiler; kurban diasporası (Yahudiler), emperyal diasporası (İngilizler), ticaret diasporası (Çinliler), İşçi diasporası (Hintliler) ve kültürel diasporası (Karayipler) şeklinde sınıflandırılmaktadır. Bu tipolojilerin ortak noktaları anavatanlarına geri dönme isteği olmaktadır (Tan ve Sim, 2023).

Diaspora genel olarak aynı topluluğa ait bireylerin coğrafi dağılımıdır. Tan ve Sim'in çalışmasına ek, vatanını bırakma sebebine bağlı olarak mağdur diasporası da ticaret, emperyal, işçi ve kurban diaspora türlerinin arasına girmektedir.

Diasporaya ait topluluklar genelde kendi anayurtlarının hayatına dahil olan geçmiş kök kültürleriyle barışık halde olup gurur duyarlar. Menşe ülke ve göç edilen ülkeye diaspora toplulukları ekonomik olarak katkıda bulunur. Bunlarla beraber diaspora turizmine, turist ve yatırımcı olarak ta fayda sağlamaktadır (Seraphin, Gowreesunkar, vd, 2023).

Yerinden ve yurdundan ayrılmış veya ayrılmak zorunda kalmış bütün topluluğa verilen kavram diasporadır. Cohen'in (1997), diaspora üzerine çalıştığı araştırmada diaspora toplumunun ve bu toplumun soyundan devam eden kişilerinin kendi anavatanlarıyla ilişkilerini güçlendirdiklerini ancak göç ettikleri ülkelerde genel olarak yabancılaşma hissettiklerini belirtmektedir. Bu sebeple ev sahibi ülkede yaşayan

diaspora topluluğu huzursuzluk ve belirsizlik yaşayarak mutsuz duygulara sahip olabilmektedir. Belirsizlikten doğan durumlardan ötürü topluluk, kim olduklarını ve nereden geldiklerini daha iyi araştırmak için kimlik arayışına girmektedirler.

Göç eden toplumun anavatanlarıyla bağlarını koruma yollarından bazıları duygusal bağları güçlendirmek ve anavatanına ait bölgeleri ziyaret etmektir. Bu yollardan doğan bağlantılar, toplumun köklerini bularak, eski yaşadıkları bölgeleri yeniden deneyimleyerek ve kendi öz kimliklerine sahip çıkarak turizm akışının ana motivasyon temeli olarak sonuçlanmaktadır. Diaspora ziyaretlerine yönelik turizm türleri çeşitlilik göstermektedir. Bunlar, kendi öz kimlik arayışı içinde olmak, eş-dost ziyaretlerini gerçekleştirmek, şeklinde sıralanmaktadır. Sıralanan bu turizm türleri kuşaklara göre değişmektedir.

Genelde birinci kuşak anavatanına ziyaret, aidiyet duygusunu hissetme ve zamanında kendilerinden bıraktıkları anıları aynı ortamda bulmak için ziyaret ederler. Ancak her zaman istedikleri ortamı yakalayamayabilirler. Bunun sebebi zaman içinde anavatanlarının fiziki görünümü olarak değişmesi ya da anavatanları göç almış ise yaşam koşullarının farklılaşması olarak açıklanmaktadır. Beklentileri karşılanmayan göçmenlerin ‘eve kesin geri dönüş’ düşüncesi mümkün olmayabilir. Sürekli olarak göç ettikleri ülkede yaşamını sürdürüp, sadece belirli zamanlarda anavatanlarına ziyaret etmeye devam edebilirler (Loiro vd., 2013). İkinci nesil ise ebeveynlerine ait olan mirası, bölgeyi, eski yaşam alanını ziyaret ederken memleketi ‘ev’ olarak mı yoksa farklı bir seyahat yeri mi diye sorgulamaktadırlar (Haung, Ramshaw vd., 2016).

Filep ve Matteuci’ye göre (2022), diaspora güçlü bir etnik grubun anavatanında dağılması olarak tanımlanmaktadır. Diaspora turistlerini de kültürel miraslarıyla tekrardan bir bağlantı kurma amacıyla anavatanlarına ziyarette bulunan kişiler olarak ifade edilmektedir. Diaspora turizmin ’de diaspora topluluğunun anavatan ve ev sahibi ülke arasındaki bağlantının kolaylaştığını sağlayan bir köprü olarak açıklamaktadır.

Diaspora çok yönlü bir kavram olduğundan zamanla nitelikli kültür ve politik yapılar taşıyarak ilerlemektedir. Diaspora kendi coğrafyasından ayrılıp başka ülkeye ikamet eden gönüllü grupların tamamını alanına alacak kadar geniş kapsamlıdır. Diaspora turizmi ise daha çok eve geri dönüş eve geri dönüş ziyareti başlığı altında ilerlemektedir. Göçmenlerin anavatanlarına ziyaret yapmanın, yeni bölgelere uyum sağlamasında önemli bir rol oynamaktadır. Göç eden bireyler ziyaretlerinden ötürü uyum sağlasalar bile ‘evsizlik’ durumu ve ‘anavatan özlemi’ onlara acıyı hissettirmektedir (Etemdar vd., 2016). Acı duydukları özlem ve evsizlik geçmiş yıllarda

anavatan olan ziyaretlerde zor gerçekleştirmektedir. Zaman ilerledikçe teknolojinin gelişmesiyle beraber sanal ortam ve fiziksel ilişkilerin artması ‘ulus ötesi’ olmalarını sağlamaktadır. Diaspora topluluğu için uluslararası turizmin daha uygun hale gelmesinden ötürü daha fazla, anavatanlarına ziyaretlerde bulunmaktadır. Geçmiş dönemlerde sadece bir kez seyahat etme durumu yaşayan diaspora topluluğu teknolojik gelişmeler ile beraber yıl boyunca belirli zamanlar içinde ziyaretleri gerçekleştirmektedirler. Göçmenlerin hem geçmiş dönemde hem de teknolojinin gelişmesiyle beraber kendi anavatanlarını ziyaret etme mecburiyetini diaspora ve ulus ötesi teorisiyle göstermektedir. Göçmenlerin yaşadıkları turizm deneyimleri de birbirinden farklılık göstermektedir. Sebebi ise farklı bir göç geçmişine sahip olması ve ulusal kökenler olarak belirtilmektedir (Huang vd., 2016).

Teknolojinin gelişmesiyle beraber anavatanından ayrılmak zorunda kalan diasporalar kendi ülkelerine ziyareti eskisi gibi zor olmamaktadır. Bu durum aynı zamanda yeni alan ve yaşanılan ortamlara entegre olabilir. Ziyaret amaçlı geri dönüşler arttıkça psikolojik hissiyatlar ve fiziksel temas artacağından, diaspora toplulukları çoğu kez eve dönüş hayallerini kurabilmektedirler. Ulus ötecilik ve küreselleşme adı altında diaspora topluluğunu ana merkezine kapsayan uluslararası turizmin teknoloji sayesinde gelişmesi modern turizm için önemli bir konu olmaktadır (Zhu vd., 2021).

Aynı zamanda diaspora turizmi, doğup büyüdüğü bölgeden ayrılan, kültürel anlamda turist deneyimlerini, anavatan- ev sahibi arası iletişimi kapsayan ve farklı bir platform sunmakta olan bir kültürel turizm biçimi şeklinde açıklanmaktadır. Genel olarak bakıldığında ise diaspora tarihsel olarak bireyin rızası olmadan veya mecbur kalmış bir şekilde yerinden ayrılmayı veya uzaklaştırılmayı ifade etmektedir. Diaspora turizmi yerli veya yabancı turistleri ayırmakla da ilişkilendirilmektedir. Diaspora turizmi kök, soy ve miras için önemli özellikleri bulundurmaktadır (Weaver vd., 2017). Göçmenler menşe ülkelerini belirli nedenlerle (siyasi zulümden kaçmak, sosyal özgürlük, din) terk ederken zaman içinde geri dönme isteği yaşamaktadırlar. Ev sahibi ülke, anavatan ve diaspora topluluğunun niteliklerini kapsayan farklı göçlerin temel özelliklerini, belirli açıklamalarla topluma yansıtmak için çerçeve geliştirilmiştir. Bu özellikler değişiklik gösterdikçe diaspora turizmine yönelik seyahat edilecek yerlerde bilinmektedir. Yahudi diasporasının ve İsrail diasporasının hac ve eğitim turları başlığı adı altında ilişkilerinin güçlenmesi örnek olarak gösterilebilmektedir (Hauang vd., 2021). Diaspora turizm pazarının ne kadar geliştiğini kesin ifadelerle belirtmek mümkün olmasa da yaklaşık 10 yıl süreyle her yıl dört milyondan çok bireyler kalıcı

olarak kendi anavatanlarının dışında başka ülkelere dağılmıştır. 2015 yılında yapılan araştırmalar sonucu uluslararası göç eden göçmenlerin sayısı yaklaşık 244 milyona varmaktadır. Her sene artan göçmen sayıları, diaspora turizminin büyümesine etki göstermektedir (Haung vd., 2018).

Diaspora topluluğu adı altında, Almanya’da yaşayan Türk halkının turizm davranışları incelenirken, zamanında Türklerin anavatanlarında yaşadıkları terör eylemleri gibi olaylar doğrultusunda davranışlarda değişiklikler görülmektedir. Almanya’da yaşayan Türklerin anavatan hasreti ve eve dönüş arzusu ile göstermiş oldukları davranışlar turizm için önemli faktörler olmaktadır. Bu durum Almanya’da yaşayan Türkler için anavatanlarına daha çok ziyaret etmeyi ve özlem gidermeyi sağlamaktadır (Moufakkir, 2011).

2.11.1 Çin diasporası

Dünyada en yaygın olan diaspora Çin’e ait diasporadır. (Scheyvens, 2007). 60 milyona yakın diaspora bireyleri vardır. Çin’e seyahat eden Çinliler, ülkelerinin turizm potansiyelinin artmasında büyük bir etki sağlamaktadır. Çine ziyarette bulunan yabancı turistlerin nüfusunun 5’te 1’ni aşmaması bu durumu açıklamaktadır. (Özgür, 1998).

Çin’de yaşamayan yaklaşık 60 milyon Çin halkı, kendi ülkelerine katkı sağlayarak gelişmelerinde yardımcı olmaktadır. Çin halkı kendi ülkelerine gerçekleştirdikleri ziyaretleri sonrasında oluşturdukları önem arz eden hem sosyal hem de ekonomik avantajları açıklamaktadırlar. Buna örnek olarakta aslen Taishan vilayetinden olan Amerikan Çinlileri, kendi anavatanlarına 1978 ve 1988 yılları içinde yaklaşık 14 milyon dolar kadar para girişi yaparak yatırım yapmaktaydılar (Tören, 2014). Çin hükümeti ülkesinin dışında yaşayan halkı için yaz programlarına katılımlarında sponsorluk sağlamaktadır. Amaç sadece vatan sevgisini aşmak değil, aynı zamanda maddi anlamda katkı sağlamaya teşvik etmek için önemli kılmaktadır (Haung vd., 2016).

1900’lü yılların ortasından 2000’li yıllara kadar önemli görülen göç dalgaları oluşmaktadır. Buna örnek olarak ta bu dönemlerde Kantonlu ve Fujanlı bireyler maden ve demiryolu için çalıştırılmak üzere Kuzey Amerikaya gönderilmektedir (Li vd., 2023).

2.11.2 Hint diasporası

Çin diasporasından sonra anavatanından ayrılıp ülkesine ziyaret amaçlı seyahat eden toplum ise 110 ülkeye kadar yayılmış olan ve yaklaşık 20 milyona kadar nüfusa sahip olan Hint diasporasıdır. Hintliler ayrılıp başka bir ülkeye göç eden bireylerin anavatanına duyduğu aidiyet duygusunu geliştirmeyi ve yurduna ziyaret etme düşüncesini oluşturmak için “Bollywood” filmlerinden ilham almaktadır. Hint diasporasından her nesil anavatanı ziyaret ederken farklı nedenleri vardır. Genelde ilk nesil filmlerde şahit oldukları ile ekşiği yaşama arayışına girmiş ve böylelikle anavatanına ziyaret amaçlı duygusu artmıştır. İkinci neslin anavatanına ziyaret nedeni, filmlerde karşılaştıkları modern ülkeyi görme duygusudur. Son olarak üçüncü nesil ise filmlerde izledikleriyle evlerini ziyaret etme duygusuna odaklanan ve önceden hiç ziyaretini gerçekleştirmemiş aynı zamanda Hindistan’ı görmemiş kişilerdir. Annelerin ve filmlerdeki diaspora turizminin katkı sağlaması nedeniyle dışarda yaşayan Hintliler üzerinde ziyaret duygusunu uyandırmak için” *yabancı hissettiğin ülken seni istiyor, yurduna dön*” cümleleri pek fazla kullanılmaktadır. Bollywood tarzı filmlerin dünya çapında önemli bir film sektörü olması ve toplum tarafından çok izlenmesi, diaspora turizminin Hindistan ülkesi açısından geliştiğine neden olmaktadır (Tören, 2014).

Hint diasporası için genel olarak bakıldığında hayal gücünün Bollywood filmleri üzerinden şekillendiği söylenmektedir. Buna rağmen Hint diasporasında farklı nesillerin Hindistan’a ziyaret etme amaçları farklılık göstermektedir. İlk nesil eski Bollywood filmlerine hitap edecek tarzları seçip kendilerine Hindistan’a ziyaret etmeyi motivasyon haline getirmektedirler. İkinci nesil daha çağdaş veya gündemde olan Bollywood filmlerinin ‘modern ‘adı altında ki ülkeyi tercih etmektedirler. Genel olarak Bollywood filmleri iki nesil’e de hitap ettiğinden Hint diasporası için kimlik değerinin büyük bir öneme sahip olmasını sağlamaktadır. Bununla beraber diaspora turizmine teşvik edip ekonomik boyuta katkıda bulunmaktadır (Bandyapadhyay, 2008).

2.11.3 Yahudi diasporası

En çok hareketliliği yaşayan diaspora ise Yahudi diasporasıdır. Diaspora turizmi kapsamında, 30 yıl içinde geleneksel bir boyutla düzenledikleri turlar ile her sene on binlerce kişi, İsrail’e ziyarette bulunmaktadır (Şah, 2019). Geçmiş yıllarda Yahudi diasporasını ifade etmek için diaspora sözcüğü kullanılmaktaydı (Ballı, vd., 2021). Yahudiler, dünyanın farklı bölgelerine dağıldıklarından dolayı sosyal yapıları, dilleri,

ibadet tarzları, gelenek ve görenekleri farklılık göstermektedir (Örücü, 2018).Yahudi diasporasında, diaspora turizmi genelde dini konuları kapsayan eğitici grup şeklinde turlar gerçekleştirirler. Bu turlarda tamamen Yahudi kimliğine sahip bireyler katılım sağlamaktadırlar. Gerçekleşen bu turlara İsrail destek sağlamaktadır. Bu destekten ötürü Yahudiler ve İsrailliler arasındaki bağ güçlenmektedir (Haung vd., 2016).

2.11.4 Türkiye diasporası

En büyük diasporayı oluşturan ülkelerden biri de Türkiye’dir. 1970 yılında Türkiye’de yaşanan ekonomik kriz nedeni ile Avrupa bölgelerine çalışmak için giden Türkler genellikle Almanya’yı tercih etmektedirler. Türkiye’ye her yıl ziyarette gelen Alman turistlerin çoğu Türk kökenli olmaktadır. Çin, Hindistan ve Yahudi diasporalarından hemen sonra yaklaşık 6.5 milyonluk sayıya sahip Türk diasporası da diğer ülkeler gibi önemli bir konumun içine girmektedir. Diaspora turizmi kapsamında her yıl binlerce insan Avrupa ülkelerinden Türkiye’ye ziyarette bulunmaktadır (Şah, 2019).

2.11.5 Azerbaycan diasporası

Azerbaycan diasporası ise sınırları dışında hayatına devam eden örneğin: Rusya, ABD, Ukrayna, Kazakistan, Almanya ve Fransa ülkeleri olarak Azerbaycanlılar kendileri için Azeri diasporası ismini vermektedirler. Yapılan araştırmalara göre Azerbaycan sınırlarından olmayan 50 milyona yakın Azeri diasporası olduğu söylenmektedir (Şah, 2019).

2.11.6 Ermeni diasporası

Ermeni diasporasına bakıldığında Cohen (1995), tarafından ele alınan ‘mağdur diasporalar’ gruplandırılmasının bir bölümü olarak belirtilmektedir. 1915 yılından sonra kavram tanımlanmıştır. Ermenistan cumhuriyetinin 1991 senesinde bağımsızlığını ilan etmesiyle beraber diaspora terimi farklı bir tanıma sahip olmuştur. Vatan anlayışı esas alınarak diasporaların olduğu anavatan bölgelerinde etkisini göstermesi ve sivil katılıma destekler sağlanmaktadır. Zamanında Ermenistan’a uygulanan soykırımlar doğrultusunda, Ermeni diasporası batı ile ittifak halinde olduğunu açıklamaktadır. Diasporanın asıl amacı ABD veya Fransa gibi ülkelere Ermenistan’a yönelen göçü

desteklemek ve göçün yurt dışında olmasını engellemek hedefi ile faaliyetleri sağlamak olmalıdır. Aynı zamanda Ermenistan'a ait alanları demografik yönünden güçlendirmeyi de amaçlamaktadır (Tokgöz, 2023).

2.12 Ezidi Adının Etimolojisi

Yezid Bin Muaviye'den ortaya çıktığı söylenen Ezidiler, Ezd ve Yezdan sözcüklerinin çoğalmasıyla beraber toplumda Yezid adını almıştır. Anlamı “tanrıya tapanlar” olarak söylenmektedir. Yezid ismi ile adlandırılmalarının sebebi inanç mensuplarının İran'da bulunan Yezd şehrinden gelmesidir. Yezid adı ile aynı anlamı taşıyan İzed sözcüğü Yeni Farsçada “Tanrı, yaratan, melek” olarak kullanılır. Avasta dilinde Yazata “ Saygı ve ibadete layık” anlamında kullanılmaktadır (Ersoy, 2019).

Ezidi adının etimolojisine bakıldığında asıl adın Ezidi olduğu ve Kürtçe dilinde Allah yoluna gidenler anlamına gelmektedir. Ezidi adına yakın olan Ezi adı ise Tanrı ve Allah anlamını taşımaktadır. Eziditi ise Ezidilerin inancı anlamına gelmektedir. Ezidi adının hem Muaviye oğlu Yezid'in adından, hem Hindistanda bilinen Mai kavminin tanrı olarak gördüğü Tavustan, İran'da Yezd bölgesinden ve Mecusi- Zerdüştü olarak bilinen Ahuramazda'dan geldiği söylenmektedir (Uslu, 2010).

2.13 Ezidi Tarihi

Yazar olan Şeyh Fahreddin 1277 yılında mısırdan öldürüldükten sonra, Şeyh Fahreddin tarikatının tümü bâtınileşip bir yaşam sürdürmeyi amaçlamaktadır. Batıniliğin bölgeye kurduğu düzenden sonra yaşayan Ezidi öncüler ile ilgili herhangi bir bilginin olmadığı söylenmektedir (Kreyenbroek, 2014). Ezidiler 1322 yılında Memlükler ve Moğollar arasında gerçekleşen anlaşma ile yaşadıkları bölge olan Bağdat ile beraber Moğol egemenliğinde yaşamaya devam etmişlerdir (Guest, 2012). Ezidiler Moğol hâkimiyetinde yaşayama devam ettikleri dönemde Suriye, Güneydoğu Anadolu bölgesi ve Irak bölgelerine yayıldıkları söylenmektedir (Uysal, 2022). Ezidilerin kutsal ülkesi olarak bilinen Laliş bölgesi, kutsal özellik taşımaktadır. Dünyanın yaratılışından önce Laliş bölgesinin yaratıldığına inanmaktadırlar. Bu bölgede Hristiyanlığın rahibelik düzenine benzer bir biçimde “fakara” olarak bilinen daha önceden evlilik yapmamış kadınlar çalışmaktadır (Çelik, 2011).

Ezidi toplumu genel olarak Suriye, Türkiye ve Irak bölgelerinde yerleşim yapmaktadır. Bu bölgeler çoğunlukla Kürt asıllı Müslümanları kapsamaktadır (Okçu, 2012). 650 binden fazla nüfusa sahip olan Ezidiler sadece bu bölgelere bağlı kalmadan başka bölgelere de ikamet etmektedirler (Bozan, 2015). 20.yy.ın sonlarına doğru Almanya, ABD ve Kanada gibi ülkelere göç ederek soylarını devam ettirmektedirler (Aydemir, 2010). 1501 yılında İran bölgesinde tahta geçen Şah İsmail 1507-1508 yılları arasında Diyarbakır, Bağlar ve Musul'u bölgesine almaktadır. 1514 yılında Yavuz Sultan Selimin çaldıran seferi ile birlikte Osmanlı hâkimiyetinde kalmaya başlamışlardır. Bununla beraber Kanunu Sultan Süleyman'ın gerçekleştirdiği İran seferi (1534) sonucunda Osmanlı devletinin hâkimiyet bölgesi genişlemektedir (Uysal, 2022).

Ezidi tarihi üzerine ele alınmış çalışmalarda Şeyh Adi önemli bir role sahiptir (Akalin, 2016). Ezidilere ait yazılı kaynakların pek bulunmaması hem okur-yazarlığın yüksek olmaması hem de kendilerinin dışında dış çevreye dini boyutta bilgi verilmesinin yasak olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durumlar Ezidiler ile ilgili tarihsel sürecin ilerlemesinde ve kökleri hakkında farklı görüşlerin meydana gelmesine sebep olmaktadır (Yüksel, 2019).

Ezidi toplumu gelenek ve göreneklerini korumak, asimile olmamak ve kimliğini yaşatmak için dışa kapalı bir toplum kimliğine bürünmektedir. Dışa kapalı olmayı inanç haline getiren Ezidiler, göçler sonucunda nüfus sayısının artmasından dolayı ibadetlerini ve inançlarını daha fazla önemseyerek gittikçe dış çevreye karşı iletişimini azaltan bir toplum haline gelmektedirler (Sümer ve Aktaş, 2017). Ezidi toplumu insani ilişkilerde çok fazla iletişim halinde olmamışlardır. Tarihleri ile ilgili literatüre bakıldığında kökenin Hristiyanlıktan geldiği söylenmektedir (Öztürk, 2023).

İslamiyet dini ile benzer özellik taşıyan Ezidilik, Zerdüştlük ve Sabiilik gibi dinlerden de ilham almıştır (Öztürk, 2023).

Ezidiler için Âdemin oğlu olan Şahid Ben Car'ın soyundan geldikleri inancı vardır. Bu inanca göre Şahid Ben Car, babası Âdem'in bir küpe damlayan terden sonra yaratılmış olmasıdır. Ezidiler genel olarak kendilerini kusursuz ve Tanrı tarafından seçilmiş ırk olarak görmektedirler. Sebebi ise Âdem'in soyuna sahip oldukları için ve ruhlarının kadının ruhu ile karışmadığına güvendiklerini düşündüklerinden kaynaklıdır (Çelik, 2011).

2.14 Avrupa Ezidileri

Anavatanları Suriye, Türkiye ve Kuzey Irak'tan doğan Ezidiler sadece bu ülkelere bağlı kalmadan Avrupa ülkelerine de göç edip soylarını etmektedirler. Avrupa ülkelerinde Ezidiler en çok Almanya, İsviçre, İsveç, Danimarka ve Norveç'te yaşamaktadırlar (Akça, 2006). 1960 ve 2000 yılları arasında dini ve ekonomik sebeplerden ötürü Avrupa ülkelerine gerçekleşen göçte Türkiye'nin payı büyüktür. Avrupa ülkelerine Ezidilerin göç etme sebeplerinden biri olan ekonomik refaha kavuşmak, gelişmiş ülkelere göçü artırmaktadır (Çapan, 2019). Ezidilere ait gelenek ve görenekler, Avrupa'ya göç ettikten sonra değişime uğramaktadırlar. Bu değişimlere en iyi örnek eğitim ve dış evlilik olmaktadır. Örneğin Avrupa'ya göç vermeden önce Ezidi halkı, çocuklarını dini inanışlarından ötürü okula göndermezlerdi. Buna yaşamış oldukları dışlanmışlık ve ötekileştirme neden olmaktaydı. Ancak Avrupa ülkelerinin eğitim üzerine verdikleri önem ve baskın kültürlerinden dolayı, Ezidi halkı daha rahat bir şekilde çocuklarını okula göndererek eğitime önem vermektedirler (Çelik, 2011). Öz (2007), ise araştırmasında Avrupa Ezidilerinin eğitim durumunu şöyle özetlemiştir. "Avrupa'da yaşayan Ezidiler eğitime her geçen gün daha çok önem verdiklerinden, dernekler kurarak toplumda sosyalleşmeyi ilerletmişlerdir". Ezidi toplumu genelde içine kapanık bir toplum olarak bilinmektedir. Ancak eğitim seviyeleri arttıkça Ezidi halkı çevreye açık ve kendini tanıtmakta zorlanmayan bir toplum haline gelmiştir (Öz, 2007). Değişime uğrayan dış evlilik faktöründe ise, Ezidi inanışına göre aynı inanışa sahip olmayan biri ile evliliğin cezası ölüm iken Avrupa'da bu ceza hafiflemiş olup farklı inanışlarında evlilik gerçekleşmesinde bir sakınca olmamasından ötürü, Avrupa Ezidileri sadece kendi toplumundan değil yabancı toplumlardan da dış evlilik gerçekleştirmiştir (Çelik, 2011).

2.15 Ezidilerin İnanç ve İbadet Yapısı

Ezidilik inancında tanrı tektir. Başka tanrı yoktur. Ezidi toplumunu yaratan sadece Allah'tır. Sebebi ise Ezidilik inancının isimlerinden biri olarak görülen ezda isminin manasının " Allah bizi var etti " olarak bilinmesidir. Ezidiler sadece Allah'a inanmaktadırlar. Ezidilere göre Allah Peygamberleri yeryüzüne göndermedi. Peygamberlerin sorumluluklarını melekler yapmaktadır. Yerin ve göğün tüm işlerini melekler yaptığı için inanışa göre Allah hiçbir işe müdahale etmemektedir (Yetmiş, 2020).

Ezidilere Ait olan Laleş Türbesi ibadet ettikleri yer olarak sayılmaktadır. Laleş Türbesi dışında başka bir tapınak yeri olmamasından ötürü Ezidiler sürekli göçebe bir hayat yaşamaktadırlar. Tapınak geleneği olmadığından dolayı, Ezidi halkı ürünler aldım günlük ibadetlerini doğan güneşe yönlerini çevirerek yapmaktadırlar. Güneş, Allah'a ulaşmanın en basit yolu olarak görülmektedir. Ezidi inancında güneş Allah'ın bir parçasıdır. Bu yüzden günlük ibadetlerini güneşe dönerek gerçekleştirirler (Suvari, 2002).

2.15.1 Tenasüh

Türk dil kurumu sözlüğüne göre tenasüh kelimesinin anlamı ruh göçü olarak belirlenmiştir (TDK, 2022). Taşdelen'e göre (2022), tenasüh; yeniden doğuş, ruhun hiçbir zaman ölmemesi ve tekrardan dünyaya yeni bir beden ile gelmesi şeklinde ifade etmektedir. Yeniden dünyaya gelen bir beden sadece yeni bir insan bedenine değil aynı zamanda bir hayvan bedenine veya bir bitkiye de uğramaktadır. Başka bir tanıma göre insan vücudunun bir kısmından oluşan ve gözle görülmesi mümkün olmayan varlıkların (nefes, ruh, can.. vb), ölüm ismi verilen durumun başka bir insan bedenine geçmesi şeklinde söylenmektedir. İnsanın ölümünden sonra İyi ve kötü olduğu değerlendirilip, iyi birinin ruhu başka bir insana, kötü olan ruhun ise bir hayvan bedenine geçtiği söylenmektedir (Aslan, 2019). Yeryüzünde gerçekleşen iyilik ve kötülük başka bedenlere hayvanlara ve butiklere geçtiği gibi belirli hayvanlara geçen kötü bedenler vardır. Eşek, domuz ve inek gibi hayvanlar kötü bedenleri alırlar. Kötü beden bu hayvanlara geçince belirli bir süre acı çeker ve sonra yeniden insan olurlar (Gülnehal, 2017).

Ezidiler ölümü bir son olarak görmezler. Ezidiler için ölüm bir başlangıçtır. Ezidiler ölümü kıyafet değiştirmek olarak tanımlamaktadır. Bununla beraber güçlü bir tenasüh inancına sahiptirler. Bu inanca göre beden yalnızca bir kıyafettir ve ruh esastır. Dünya üzerinde yapılan iyilik ve kötülüğe göre ruh bedenden ayrıldığı için bedene saygıları sonsuzdur. Tüm bu inanışlar doğrultusunda Ezidiler cenaze törenlerine ve mezarlıklarına ayrı önem vermektedirler (Öztürk, 2023).

2.15.2 Namaz

Ezidi toplumu için namaz ibadeti kişiseldir. Bir duadan ibaret olduğunu düşünmemektedirler. Namaz ibadeti Ezidiler'de gizli olduğundan ötürü ibadethane

bulunmamaktadır. Geçmişte namaz ibadetlerini gizli yerlerde gerçekleştiren Ezidi toplumu çevrede kafir olarak alınmalarından ötürü ve toplumun saldırısına maruz kalmamak için ibadetlerini güneş doğduğu ve battığı anda gizli yapmaktadırlar (Aslan, 2019).

Ezidi inancına göre dört namaz türü vardır (Deniz, 2023). Bunlar; fecr, sabah, öğle ve akşam olan namazlardır. İlk önce fecir namazı kılınır. Güneşin doğması ile beraber sabah namazı kılınmaktadır. Öğle saatlerinde öğle namazı ve güneşin battığı vakitte ise akşam namazı kılınır. Ancak çoğunlukla iki namaz türü tercih edilmektedir. Abdesti elleri ve yüzlerini yıkayarak gerçekleştirirler. Ezidi geleneğine göre abdest aldıktan sonra bel bölgelerine kuşak bağlanmaktadır. Çıplak ayak ile ayakta beklenilmesi ardından sağ el sol elin üzerinde olacak şekilde namaza başlanılmalıdır. Kible olarak Ezidiler yönünü güneşe çevirirler. Ancak öğle vakti kılınan namazda güneşin sıcaklığından ötürü yönlerini Laleş'e çevirirler (Kaplan, 2011). Namaz üzerinde kılınan dualarda Melek tavusuna anarlar. Duaları genellikle bu sözlerle ederler. “Allah’ım öncelikle yetmiş iki kavime, sonra da bana iyilik nasip eyle. Bizi yaratan yapıcıdır, yıkıcı değil. Bu yüzden yeryüzüne mutluluk için gönderildik” diyerek ibadetlerini gerçekleştirirler (Uslu, 2011). Ezidi inancına göre kılınan her namazın kendisine ait duası bulunmaktadır (Kaplan, 2011). Secdeye yönelerek güneşin temas ettiği taraf öpülür. Dua edilir ve namaz ibadeti sona erer (Deniz 2023).

2.15.3 Oruç

Ezidi inanişına göre oruç önemli ibadetlerden biridir (Yetmiş, 2020). Ezidilerde oruç özel oruç ve genel oruç olarak ikiye ayrılmaktadır (Ersoy, 2019). Ezidiler için oruç tutmanın sevabı çoktur. Bu yüzden Ezidi inanişında oruç ibadetini yerine getirmek zorunludur. İnanişına göre oruç ibadeti ilk olarak Allah tarafından bildirildiği için farz olarak kılınmıştır. Ve melekler inanişına göre ilk oruç ibadetini yerine getiren varlıklardır.

Hiyerarşik yapıya sahip olan Ezidi inancında orucun tutulacağı günler değişiklik göstermektedir. Müritler bir yıl içinde yalnızca birkaç gün oruçlarını tutarlar. Pir veya şeyhler yıl içinde 80 gün veya üzerinde oruç tutmaktadırlar (Yetmiş, 2020). 80 gün ve üzeri tutulan oruç özel oruç olarak söylenmektedir. Genel oruç ise aralık ayının ilk salı, çarşamba ve perşembe günleri tutulan oruçtur (Öztürk, 2023). Ezidi bireyler belirlenen ilk üç günün orucunu kutsal kabul ettikleri şarap ile açarlar (Aslan, 2019). Genel oruç yetişkin Ezidiler için farzdır. Ezidiler ‘de oruç ibadeti Müslümanlıkta da benzerlik

göstermektedir. İmsak vaktinin gelmesi ile orucun tutulmaya başlanması, güneşin batışı ile oruç ibadetinin sona ermesi benzerlik gösteren durumlardan biridir (Yetmiş, 2020). Farklılıkları ise Ezidi inanişında orucun şarap ile açılması ve oruçlu birine bir şey ikram edilirse geri çevrilmemesidir. İkram edilen şeyi yer ve içerler. Sebebi ise inanişına göre ikram edilen bir şeyi geri çevirmek doğru değildir (Ersoy, 2019).

2.15.4 Zekât

Ezidilik inanişına göre zekât ibadeti şeyh, pir ve fakirlere her yıl yapılan maddi bir imkândır. Ezidiler sadece kendi ırklarına değil farklı inançlarda olan insanlara da zekât ibadetini gerçekleştirirler. Amaç zekâtın ihtiyaç sahibine ulaşmasıdır. Müritler her yıl din adamı mensuplarına kazandıklarının belirli bir miktarını vermek zorundadırlar (Yetmiş, 2020). Işık (2008), çalışmasında müritlerin vereceği zekât tutarını %10'unu şeyh mensuplarına, %5'ini pir adamlarına ve %2,5'ini de fakirlere verecek şekilde açıklamıştır.

Ezidiliğin kurucusu olan Şeyh Adi Bin Müsafır'ın zekât ibadetine dair görüşleri şu şekildedir; “Haneye bereketin girmesi için zekât vermeniz gerekmektedir. Dünya malı yeryüzünün kiridir. Dünya malına değil de ahirete hazırlığı kim yapar ise bende kendisine sonsuz servetimden mükafatlar sunarım” (Okçu, 1993). Ezidi inancında toplum dünya malına önem vermemelidir. Dünya malına yüzlerini çevirip ahireti kazanmaya çalışmaktadırlar. İhtiyaç sahibi herkese din, dil ve ırk ayrımı yapmaksızın zekatlarını verirler (Abca, 2006).

2.15.5 Hac

Ezidi toplumunun kutsal gördüğü üç yer bulunmaktadır. Bu yerlerden herhangi birine gerçekleşen ziyaret, kişinin hac unvanının almasına yeterli olmaktadır. Üç kutsal yer Kudüs, Mekke ve Laleştir. Laleş Ezidiler için en önemli kutsal yerdir (Kılıçoğlu, 2016). Laleş bölgesi Kuzey Irakta bulunmaktadır. Duhok şehrinin doğusunda inşa edilmiştir. Ezidi toplumuna öncülük eden Şeyh Adi'nin mezarı bu bölgededir (Akalin, 2016). Laleş bölgesinin etrafı ormanlıktır. Hac ziyaretini gerçekleştirmek için 15-20 Eylül tarihleri içerisinde gelmeleri gerekmektedir. Bölgeye ayak bastıkları an ibadetleri gerçekleşmiş olur. Çıplak ayak ile ibadet yapılır. Sebebi ise ayakkabı yeryüzünün kirini taşımakta olduğunu düşünmeleridir (Kahraman, 2019). Ezidi toplumunun bir arada bulunmasına imkan sağlayan Laleş bölgesi hac ibadetinde oldukça önemli bir yerdedir

(Karayel, 2019). Laleş'e yapılan hac ziyareti esnasında şeyhlerin öncülüğünde ilahiler okunur, dualar edilir ve din adamları tarafından ziyaretçilere vaazlar verilir (Akalin, 2016). Şeyh Adi'nin türbesi tavaf edilerek hac ibadetini gerçekleştirmiş olurlar (Doru, 2018).

2.16 Ezidilerin Sosyolojik Yapısı

Ezidi toplumunun kendine ait gelenek ve görenekleri bulunmaktadır. İnançlarına olan bağlılıklarını gelenek ve göreneklerinde de sürdürmüşlerdir. Ezidi bireylerinin tümü kültürünü aynı şekilde yaşamaktadır. Ezidileri ortak bir bağa sürükleyen sosyolojik yapıları, inançlarına olan bağlarını da artırmaktadır (Yemiş, 2020).

2.16.1 Evlilik

Ezidilikte evlilik belirlenen kurallar doğrultusunda gerçekleşir. Şöyle ki Ezidiler çevreye kapalı bir toplum olduğundan, evliliklerinde endogami (iç evlilik) kuralını uygularlar. Kendilerinin dışında başka kimseler ile evlilik yapmaları yasaktır (Karayel, 2019). Başka din ile evliliğin yasak olduğunu bilen Ezidi bireyler, kendi içlerinde de belirli kurallar getirerek yasaklar koymaktadırlar. Ezidi inancına göre toplumda sınıflar arası evlilikte yasaktır. Her Ezidi kendi sınıfından biri ile evliliğini gerçekleştirebilir. Bu yasağın aile ve kan bağına koruyacaklarına inanan Ezidiler, kuralın dışına çıkamazlar (Akalin, 2016). Dini temiz tutmak amacı ile kendilerinden başka kimse ile evliliği gerçekleştiremeyen Ezidiler, kuralı bozarlar ise Ezidilikten çıkarlar. Aile ve toplum tarafından dışlanırlar (Kahraman, 2019).

2.16.2 Vaftiz

Ezidi inancına göre vaftiz, kutsal olarak gördükleri Laleş'te zemberek suyu ile yıkanmaktır. Küvet içine zemberek suyu ve toprak konularak bebekler ve ergenliğe girmiş her kimse vaftiz edilir. Laleş'te yaşayan her Ezidi vaftiz edilmek zorundadır (Yetmiş, 2020). Ezidiler bayram günlerinde de kutsal sularında çocuklarını vaftiz etmektedir (Ersoy, 2019). Adetlerine bağlı olan Ezidiler genelde çocuk dünyaya gelince vaftiz ederler. Her bir Ezidi doğduktan yedi gün sonra ya da bir yaşını doldurana kadar pir ve şeyhler tarafından vaftiz edilmek zorundadır (Uslu, 2010). Bir yaşını

tamamlamadan vaftiz edilen çocuklara vaftiz esnasında üç kere ılık su dökülür ya da üç kere çocuğu suya sokarak ibadeti tamamlamış olurlar (Kaplan, 2019).

2.16.3 Bayramlar

Ezidi kültüründe bayramlar genelde Melek Tavus, Şeyh Adi ve Ezidiler 'in kendi şeyhleri üzerine kutlanır. Ezidilerde birden fazla bayram bulunmaktadır. En önemli gördükleri bayramlarını yıl içinde kutlayarak önemini topluma göstermektedirler. Bu bayramlar Yeni Yıl (Çarşema Sor), Dünyanın Yaratılışı (Cejna Ezidi), Yaz Bayramı (Cejna Havine) ve Cemaat Bayramı (Cımaye Lalış) olarak dörde ayrılmaktadır (Yetmiş, 2020).

Yeni Yıl bayramı Ezidiler de yılın dördüncü ayının 13'ünden sonraki çarşamba günü kutlanmaktadır. Bu bayramda yumurtalar birbirinden farklı renklere boyanıp konuklara ikram edilir (Deniz, 2023). Dünyanın Yaratılışı, olarak adlandırılan bayram, her sene aralık ayının ikinci haftasında salı, çarşamba ve perşembe günleri oruç tutulur. Cuma gününde ise bayram kutlanır (Karayel, 2019). Ezidi inanışına göre Yaz Bayramı yılın temmuz ayında kutlanması gereken bir bayramdır. 18 Temmuz akşamından 21 Temmuz sabahına kadar devam eden şeyh ve köçeklerin tuttukları oruçların bitmesi ile kutlanan bir bayramdır. Bayramın önemi Şeyh Adi 'yi anarak köçekler ve diğer diğer din mensuplar 40 gün oruç tutmasıdır. Oruç bittikten sonra cemaat ile beraber kutlamalar gerçekleşir (Kanık, 2024). Ezidiler 6-13 Ekim tarihleri arasında ise Cemaat Bayramını kutlarlar. Her Ezidi birey bu tarihlerde Laleş bölgesine gelir. Yedi gün süren bayramda kurbanlar kesilir, defler çalınır. Yedi gün boyunca laleşte kalmak zorunludur. Ve her Ezidi hayatı boyunca bir kez dahi olsa Cemaat Bayramını kutlamak zorundadır (Yavuz, 2021).

2.16.4 Cenaze merasimleri

Ezidilere göre ölü bir kayıp değil, aksine yeniden doğuşu simgelemektedir. İnanca göre ölen bir Ezidi için “kıyafetini değiştirdi” ifadesi kullanılır. Ruh göçüne inanan Ezidiler bu yüzden cennet ve cehenneme inanmamayı tercih ederler (Ersoy, 2019). Ölümü kıyafet değiştirmeye eş değer tutan Ezidiler, ölümden sonra başka bir yaşamın olduğunu düşündükleri için öldükten sonra iyi bir ruhun iyi yerlerde, kötü olan ruhun ise kötü bir pozisyonda kalacağına inançları vardır (Yılmaz ve Ertürk, 2017).

Cenaze gerçekleştiği esnada l için şeyhler toplanır ve dua ederler. şeyh dışındakiler ise elleri bağlı bir şekilde duaya eşlik etmektedirler. Ezidiler de Müslümanlar gibi mezarın başında dini sözler söylerler. Cenazede len kişiye beyaz elbise, çorap, eldiven ve pijama giydirilir. 10 metre uzunluğunda beyaz bez parçası ile kefenlenir (Aslan, 2019). Cenaze tabut ile beraber bir buçuk metre uzunluğunda ve aynı derinlikte olan çukura yn doğuda olacak şekilde konulur. lye namaz kılınmaz ve hemen üzerine toprak atılmaz. ncesinden düz ve çakıl taşlar ıslak toprak ile dizilir. Mezarın etrafı is 25 cm yüksekliğinde olacak şekilde, dik konmuş taşlar dizilir. Ardından mezarın başköşesine ve ayak bölgesine iki uzun mezar taşları serilir (Karayel, 2019).

2.16.5 Yasaklar

Ezidi kültüründe yasak ve haram kılınmış belirli unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurları belirleyen özellikler de kutsal olarak gördükleri Mustafa-ı Reş kitabında yer almaktadır. Sadece kitaba bağlı olmayan haram ve yasaklar, Ezidi toplumunun öncüleri olan din adamları tarafından da belirlenmektedir (Aslan, 2019). Yasaklar bitki, hayvan sözler üzerinde uygulanmaktadır. İnanca göre en uyulması gereken yasak marul üzerindendir. Karayel'e göre (2019), marul yemenin Ezidi inancında yasak olmasının sebebi şeyh Adinin yeğeni olarak bilinen şeyh Sahr'ın ldrldği esnada kanının marula değmesi şeklinde söylenmesidir. Deniz ise (2023), çalışmasında marulun yasak olmasının sebebini şu şekilde açıklamıştır. Eskiden Musul bölgesinde kıtlık yaşanmış, o sene Musullu biri bahçesine marul ekmiş. Orada yaşayan Ezidiler kılıktan dolayı marul bahçesine girerek bahçeye zarar vermiştir. Bahçe sahibi ise Ezidilerin ncleri olan şeyhlere durumu şikyet etmiştir. şikyet üzerine şeyh, Ezidilere marulun artık haram olduğunu üç defa tekrar ederek belirtmiştir. İnanca göre şeyhler tarafından bir şey üç kez haram kılınır ise o şey sonsuza kadar haramdır.

Başka bir yasak ise çemberdir. Gerçek anlamda çizilen bir çemberin dışına çıkmak Ezidiler için küfür olarak algılandığından kendilerine yasak kılınmışlardır (elik, 2011). Ayakta su içmek, tuvalette konuşmak, pantolon giyerken oturmak Ezidi inanışında yasak kılınmış unsurlardır. şeyhler, Melek Tavusuna tapındıkları için horoz etinin tüketilmesini yasak kılarak Mustafa-ı Reş kitabında bulundurmuşlardır (Aydın, 1988).

3.MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Araştırma Alanı

1950 yılında asıl adını alan Batman ili, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer almaktadır. İlin güneyi dağlık iken, kuzeydoğusu yüksek engebelerdir (Yükü,2023). Batman ili, 16 Mayıs 1990 yılında ve 3647 sayılı kanunla Türk Devletine bağlı 72. İli sayılmıştır. Sason, Beşiri, Kozluk, Hasankeyf ve Gercüş ilçeleri Batman ilinde yer almaktadır (Tarihçe (ktb.gov.tr), 2023). Beşiri ilçesi, Batman ilinin doğusunda yer alır. Doğusunda Kurtalan, güneyinde Gercüş ve Hasankeyf, batısında ise Kozluk il çevrili bir ilçedir (Tarihçe (beşiri.gov.tr), 2011).

3.2. Araştırmanın Amacı

Bu tezde, geçmişte sosyal, ekonomik, kültürel ya da siyasi bir nedenle yurt dışına göç etmek zorunda kalmış Ezidi halkının diaspora turizmi bağlamında neden Batman'a geldikleri ve gelmelerinin arka planında yatan sebeplerin neler olduğunun ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda Ezidi kültürünün turizm bağlamında anlaşılabilmesi ve alan yazına katkı sunabilmesi hedeflenmektedir. Çalışma yurtdışında yaşayan ve yılın belli dönemlerinde Batman'a gelen Ezidileri kapsamaktadır. Bu kapsamda Batman'ı ziyaret eden Ezidiler ile yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

3.3. Araştırmanın Önemi

Turizm bağlamında, Ezidileri konu alan çalışmaların eksikliği, bu çalışmanın önemini daha da artırmaktadır. Bu nedenle, Ezidilerin isteklerini ve ihtiyaçlarını anlamak ve bu sayede Ezidilerle duygusal bir bağ kurmak hem Batman turizmi için hem de Batman'ın somut olmayan kültürel mirasına katkıda bulunmak açısından önemli bir araştırma alanıdır. Bu tez çalışmasıyla hem teorik anlamda alan yazına hem de pratik anlamda turizm paydaşlarına katkı sağlanması hedeflenmektedir.

3.4. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma, ziyaret sırasında alınan bilgilerin turizme etkisini kapsamaktadır. Bu çalışma, Batman ili ve Beşiri ilçesine yurt dışından ziyaret için gelen Ezidiler ile sınırlı olmaktadır.

3.5. Araştırma Sınırlılıkları

Yılın belirli dönemlerinde, Batman ve Beşiri'yi ziyaret eden Ezidi bireylerin hepsine ulaşmak mümkün değildir. Sonbahar ve kış mevsimlerinde ziyaretçi sayısı az olduğundan gerekli bilgileri almak konusunda sınırlılıklara sahiptir. Bundan dolayı ilkbahar mevsimleri tercih edilerek ziyaretçilerle görüşmek yapılmıştır. Aynı zamanda içe dönük toplum yapısından kaynaklı olarak katılımcılara ulaşmak zaman almıştır.

3.6. Yöntem

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı tezde katılımcıların öznel bakış açısını belirtmeyi amaçlamaktadır. Nitel çalışmaların odak noktası, bireylere ait deneyimlerin ve davranışların sebebini ortaya çıkarmaya çalışmaktır. Çalışmalarında nitel araştırmaya yer veren araştırmacılar, genelde katılımcılar ile doğrudan iletişime geçerek davranışlarına, jest ve mimiklerine dikkat ederek ve soracağı sorulardan bilgi toplamayı amaçlayarak çalışmayı sürdürmektedir (Şahin, 2024). Bu tez çalışması fenomenoloji (olgubilim) araştırma deseni üzerinde kurgulanmıştır. Fenomenoloji, insanların belirli bir fenomen veya kavramla ilgili anlayışlarını, duygularını, bakış açılarını ve algılarını ifade etmelerini sağlayan ve bu fenomeni nasıl deneyimlediklerini tanımlamak için kullanılan nitel bir araştırma desendir (Yalçın, 2022). Bu tez çalışmasında yüz yüze derinlemesine görüşme- mülakat yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem belirli yerlerde (internet- telefon- yüz yüze) kullanılan nitel veri toplama tekniğidir. Tekniğin asıl amacı, görüşmenin gerçekleştiği katılımcılara ait yaşadıkları deneyimler ve tecrübelerin ortaya çıkmasıdır. Çalışmayı gerçekleştiren araştırmacının konuya olan hâkimiyeti tezde önemli rol oynamaktadır (Uslu ve Demir, 2023). Literatür incelenerek sorular hazırlanmış olup, yarı yapılandırılmış sorular çalışma kapsamında kullanılmıştır.

Verilerin çoğu yüz yüze derinlemesine görüşme yapılarak toplanmıştır. Tez çalışması sınırlarında daha önce, Ezidilere ait sosyolojik araştırmalardan çıkan bulgulardan faydalanmıştır. 15 katılımcı ile görüşmeler, telefon üzeri iletişim ve ses kaydı kullanılmıştır. Ses kayıtları etik kurala uygun doküman haline getirilmiştir. Katılımcılar ile ortalama 15-20 dakika arası görüşme sağlanmıştır. Ses kayıtları için katılımcılardan onay alınmıştır.

3.7. Araştırma Soruları

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorular alanyazına dayalı olarak oluşturulmuştur (Kozak, 2021). Bu kapsamda *“Ezidilerin Gözünden Diaspora Turizminin Anlamı Nedir?”* ana sorusu oluşturulmuş ve bu ana soruya ilişkin toplam 12 alt soru belirlenmiştir. Bu alt sorular aşağıda verilmiştir.

- 1-) Demografik bilgiler (Yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, meslek, gelir düzeyi, ziyaret sebebi, geliş sayısı, bulunduğu ülke ve şehir)
- 2 -) Sizce göçmen nedir/kimdir?
- 3-) Yaşadığınız yerde kendinizi göçmen olarak tanımlıyor musunuz? Bunların avantajları ve dezavantajları var mı? Varsa nelerdir?
- 4-) Neden ülkenizden göç etme kararı aldınız? Hangi sebepler (sosyal, ekonomik, kültürel, politik vb.) göç etme kararı almanıza sebep oldu?
- 5-) Göç sonrası önceden var olan sorunlardan hangileri çözüme kavuştu?
- 6-) Yaşadığınız yerdeki durumunuzdan bahseder misiniz? (meslek, gelir düzeyi, çalışma koşulları, aidiyet, sosyal yaşam, sigorta ve emeklilik vb.)
- 7-) Türkiye’ye ve Batman’a gelme amacınız nedir? Türkiye’ye gelmenizde biri aracı oldu mu?
- 8-) Anavatanınız (Türkiye) sizin için ne anlam ifade ediyor? (Tarihi, siyasi, sosyal, ekonomik, duygusal ve psikolojik vb.)
- 9-) Türkiye’deki yaşam hakkında ne düşünüyorsunuz? Yaşadığınız yer ile benzerlikler/farklılıklar nelerdir?
- 10-) Anavatanınız ve atalarınızın kültürü ile ilgili neler biliyorsunuz? (Tarihi, dili, siyasi yapısı, inancı, mutfağı, gelenekleri, görenekleri vb.). Ziyaretiniz ile ilgisini açıklar mısınız? Ve anavatanınızdaki kültürel miras varlıkları hakkında neler biliyorsunuz?
- 11-) Diaspora turizmi hakkındaki görüşleriniz nelerdir? Diaspora turizminin sizde çağrıştırdığı anlam nedir?

12-) Anavatan ziyareti deneyiminiz size nasıl yansıdı? Neler hissettiniz? Ziyaret öncesi ve sonrasını kıyasladığınızda, duygularınızda herhangi bir değişim gözlemlediniz mi? Daha önceden büyüklerinizin size anlattıklarından farklı neler gördünüz? En çok ziyaretinize sebep olan unsur nedir?

4.BULGULAR

Katılımcılardan elde edilen cevaplar ile oluşturulan demografik bilgiler tablo 2’de verilmektedir. Katılımcıların çoğunluğu erkek, 47-76 yaş aralığında, yine çoğunluğun evli olduğu ve tamamının Batman doğumlu olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1 Katılımcılara ait demografik bilgiler

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Doğum yeri	Medeni durum	Eğitim	Meslek
K1	64	Erkek	Batman	Evli	-	Pir (öncülük eden)
K2	71	Erkek	Batman	Evli	İlkokul	İnşaat Sektörü
K3	60	Erkek	Batman	Evli	-	Emekli
K4	47	Erkek	Batman	Evli	Üniversite	Avukat
K5	63	Erkek	Batman	Evli	-	İnşaat Sektörü
K6	45	Erkek	Batman	Evli	Üniversite	Öğretmen
K7	53	Erkek	Batman	Evli	İlkokul	Enerji Sektörü
K8	51	Erkek	Batman	Evli	İlkokul	Çalışıyor
K9	76	Erkek	Batman	Evli	-	Emekli
K10	70	Kadın	Batman	Evli	-	Ev hanımı
K11	47	Kadın	Batman	Dul	Lise	Hasta bakıcılığı
K12	61	Kadın	Batman	Evli	-	Ev hanımı
K13	49	Erkek	Batman	Evli	Ortaokul	Ticaret
K14	68	Kadın	Batman	Evli	-	Ev hanımı
K15	50	Erkek	Batman	Evli	İlkokul	Tekstil

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur¹.

Katılımcılardan elde edilen verilere dayalı olarak yapılan içerik analizi neticesinde belirlenen kodların sıklık derecelerine göre dört tema belirlenmiştir. Söz konusu temalar ile kodlar ve sıklıkları tablo 4,2’de verilmektedir.

Tablo 4.2 İçerik analizi sonuçları

TEMALAR	KODLAR VE SIKLIKLARI
Göç ve Kimlik	Göç (31), Göçmen (30), Zorunluluk (14), Kimlik (12), Dışlanmışlık (11).
Göçmenlik	Ziyaret (22), Ekonomi (19) Yaşam Koşulları (11), Teknoloji (8).
Anavatan ve Anlam	Anavatan (26), Gelenek ve Görenek (22).Toprak (13).
Diaspora Turizmi	Özlem (26), İnanç (13), Diaspora Turizmi (15), Turist (11)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yapılan araştırmada her bir görüşme kayıtlarını ayrı ayrı değerlendirmeye alan araştırmacı ‘içerik analizi yöntemi’ kullanmaktadır. İçerik analizinde asıl amaç, eldeki verileri belirtmeye yardımcı olacak kavramlara varmaktır. Bu neden ile yeni kavramlar ortaya çıkmaktadır. İçerik analizinde temel olan, benzer verilerin kavramları ve tema / alt tema çerçevesi üzerinden yan yana getirmektir. Bir araya getirilen kavramlar okuyucunun, araştırmayı okurken zorlanmadan anlayabileceği şekilde düzenlenmektedir (Karataş, 2015). İçerik analizinde dört aşamaya önem verilmektedir (Tören, 2014):

- Verilerin kodlanması
- Temaların bulunması
- Kodların ve temaların düzenlenmesi
- Bulguların tanımlanması ve yorumlanması.

Söz konusu süreç ile birlikte, belirlenen temalar alanyazına dayalı olarak aşağıdaki şekilde yorumlanmıştır.

Tema 1 Göç ve Kimlik

¹ Katılımcılardan demografik bilgiler alınırken, istenmeyen bir durum yaşanılmaması adına öncesinde Batman Üniversitesi Etik Kurulu’ndan etik onay alınmıştır. Katılımcılara; K1, K2, K3, K4...” şeklinde kodlar verilmiştir.

Görüşme tekniğinin aşamalarından biri olan amacına uygun görüşme soruları, nitel araştırmayı güçlendirmektedir (Dömbekçi ve Erişen, 2022). Katılımcılara yöneltilen “Sizce göçmen nedir/kimdir?”, “Yaşadığınız yerde kendinizi göçmen olarak tanımlıyor musunuz? Bunların avantajları ve dezavantajları var mı?” ve “Neden ülkenizden göç etme kararı aldınız?”, sorularına verilen cevaplara bakıldığında Göç ve Kimlik teması ortaya çıkmıştır. Bu temayı ön plana çıkaran kodlar, “göç”, “göçmen”, “zorunluluk”, “kimlik” ve “dışlanmışlık” olmuştur. Kodlar ile beraber sıklıklara da yer verilmiştir.

Tablo 1.3 Göç ve kimlik (Tema 1)

Tema	Kodlar ve Sıklıkları
Göç ve Kimlik	• Göç (31) • Göçmen (30) • Zorunluluk (14) • Kimlik (12) • Dışlanmışlık (11)

Bireyin ekonomik, siyasal, dini ve mecburi nedenler ile toprağından ayrılması onu göçmen yapmaktadır (Peker, 2024). Bu nedenler ile katılımcıların Göç ve Kimlik temasında görüşme sorularına verdikleri cevaplarda ortaya çıkan ifadeler şu şekildedir: **K1** “Göçmen değil de göç olduk. Zorlandık. Göç edildik. Göç de göçmen de biziz. Anavatanımızdan ayrıldık. Bu kimsenin yaşamak istemediğı bir durumdu. Biz göç olayının tam içinde olduk. Çünkü hor görülüyorduk, dışlanıyorduk. Ezidi olduğumuzu öğrendiklerinde hastanelere almazlardı. Kimliğimiz, dilimiz, gelenek göreneklerimiz bizim her şeyimizdir”, **K2** “İnsanın doğduğu yerden ayrılıp başka topraklarda yaşaması onu göçmen yapar. Dini inancımızdan ötürü hep ötekileştirildik. Ezidi olduğumuz için 28 yıl yaşadığım topraklardan ben ve ailem sürgün edildik. Göç etmek zorunda kaldık. Yoksa bizi ya Müslüman etmeye çalışacaklardı ya da öldürmeye. Bu yüzden kızım bizde doğduğumuz yerden vatanımızdan uzaklaştık”, **K5** “Göçmen memleketinden zorla ayrılan kişilerdir. Kimliğini unutmayan, tüm benliğiyle mücadele eden kişilerdir “, **K8** “Bizim gibi ülkelerinden ayrılıp başka yerlerde yaşan insanlar göçmendir “, **K10** “Mecburiyetten doğan sebepler ile yerinden koparılan kişilerdir. Biz başka devletin bireyleri olduk ama biz de göçmeniz. Önceden göçmen olduğumuzu hissederdik. Ama alman vatandaşı olduktan sonra daha da rahatladık”, **K11** “Almanya’ya yıllar önce göç ederken kendimizi göçmen olarak hissediyorduk. Zaman ilerledikçe devletin bize tüm hakları vermesi ve Alman vatandaşı olmamız bizde göçmenlik hissini kaldırdı. Yerini vatandaşlık aldı. Göçmen olduğumuzu hissettiğimiz yıllarda dezavantajını yaşıyorduk.

Müslüman olmadığımız için doğduğumuz topraklardan göç etmek zorunda kaldık. 17 yaşında iken ailem ve ben daha fazla zulümlere maruz kalmadan Almanya'ya yerleştik. Tüm bunlar Ezidi inanışımıza sahip olduğumuz içindi”.

Göç ve Kimlik temasını ön plana çıkaran düşüncelere bakıldığında, katılımcıların göç etmeye mecbur bırakılması, dini inanışlarından ötürü hor görülme, kendilerini göçmen olarak hissetmeleri, dışlandıklarını öne sürmeleri ve öz kimliklerinden vazgeçemedikleri görülmüştür.

Tema 2 Göçmenlik

Katılımcılara yöneltilen “Göç sonrası önceden var olan sorunlardan hangileri çözüme kavuştu?” ve “Yaşadığınız yerdeki durumunuzdan bahseder misiniz?” sorular yöneltilmiştir. Nitel araştırmalarda katılımcılara sorulan sorular araştırmacının gözünden değil katılımcıların deneyimlerini benimseyerek değerlendirilmiştir (Yılmaz, Özgen ve Hazarhun, 2021). Sorulara verilen cevaplara bakıldığında Göçmenlik teması ortaya çıkmıştır. Bu temayı ön plana çıkaran kodlar, “ziyaret”, “ekonomi”, “yaşam koşulları ” ve “teknoloji” olmuştur. Kodlar ile beraber sıklıklara da yer verilmiştir.

Tablo 4.4 Göçmenlik (Tema 2)

Tema	Kodlar ve Sıklıkları
Göçmenlik	• Ziyaret (22) • Ekonomi (19) • Yaşam koşulları (11) • Teknoloji (8)

Göçmenlik temasında katılımcıların görüşme sorularına verdikleri cevaplarda ortaya çıkan ifadeler şu şekildedir: **K3** “İki Ezidi Batman sokaklarında rahat dolaşamazdı. Baskılara, zulme ve işkencelere maruz kalırdık. Şimdi ise biraz daha görüşümüze saygı duyuyorlar. Almanya’da belediye işçisiydim. Hastalığımдан ötürü emekliyim şu anda. Allaha şükür durumum iyidir. Ezidi olduğum için yaşadığım yerde sorunlarla karşılaşmıyorum. Kimse kimseye karışmaz”, **K4** “Ezidi olduğumuz için bizi arkadaş grubuna kabul etmeyen birçok yaşlılarımız vardı. Tabi bunlar zamanla değişti. Şu an durumun böyle olduğunu düşünmüyorum. Köylerimizde göç etmeyen Ezidilerimiz hala var. Alman biriyle evlendim. Eşim Ezidi oldu. Ailem ile huzurlu güzel günler geçiriyoruz. Eşim ve çocuklarım her ne kadar Alman vatandaşı olsalar bile geçmişten gelen kültürümü onlara yaşatmaya çalışıyorum her seferinde, **K6** “Almanya'da şu anki durumumuz çok iyi. Zamanımız varsa yılda iki kez geziye çıkarız.

Burada kızlar ve erkekler eşittir. Hafta içi çocuklarımın hobileri var, biri müzik kursuna, diğeri Folklor, diğeri boksa gidiyor. Ülke olarak yalnız göndermiyoruz, bizim onları alıp getirmemiz lazım. Araba olmadan burayı rahat rahat dolaşamazsınız. Kolaylık sağlamak için araba gereklidir ama trenler, otobüsler, tramvaylar da vardır”, K14 “Bizim zamanımızda okuma yazma oranları çok düşüktü. Kimse okula gitmezdi. Gidemezdi. Ama şu dönemlerde eğitim düzeyi arttı. Almanya halkı bize her zaman saygı insanlardır. Hiçbir zaman dışlanmışlık hissetmedik”.

Göçmenlik temasını ön plana çıkaran düşüncelere bakıldığında, katılımcıların sorunlarında değişiklik olduğu, yaşadıkları ülkede ekonomik olarak refahta oldukları görülmüştür.

Tema 3 Anavatan ve Anlam

Katılımcılara yöneltilen “Türkiye’ye ve Batman’a gelme amacınız nedir? Türkiye’ye gelmenizden biri aracı oldu mu?” ve “Anavatanınız (Türkiye) sizin için ne anlam ifade ediyor?” sorularına verilen cevaplara bakıldığında Anavatan ve Anlam ortaya çıkmıştır. Bu temayı ön plana çıkaran kodlar, “anavatan”, “gelenek ve görenek”, ve “toprak” olmuştur. Kodlar ile beraber sıklıklara da yer verilmiştir.

Tablo 4.5 Anavatan ve anlam (Tema 3)

Tema	Kodlar ve Sıklıkları
Anavatan ve Anlam	• Anavatan (26) • Gelenek ve Görenek (22) • Toprak (13)

Anavatan ve Anlam temasında katılımcıların görüşme sorularına verdikleri cevaplarda ortaya çıkan ifadeler şu şekildedir: **K1**” Türkiye her şeyimizdir. Gözümüz gibi sahip çıkmamız lazım. Anavatanım benim için özlemi hasreti toprağımı ifade ediyor. Türkiye’deki yaşam ekonomik olarak zor olsa da genel olarak insanlar bence mutludur. Çünkü Türkiye’de çoğunlukla Müslüman halkı yaşıyor. Ve onlar için zorlanacakları bir durum bence söz konusu değildir”, **K7**” Annem ve diğer yakınlarıma ait mezarlıklar Batman’da. Mezarlıkları her sene ziyaret ediyoruz. Gurbetteyiz. Anavatanımıza hasretimiz ilk günkü gibidir. Kendi anavatanım, yerim yurdum bana özlemi, acıyı ve çaresizliği ifade ediyor”, **K12** “Almanya’da bizi zorlayan tek şey anavatanımızdan uzak olmamızdır. Genelde akrabalarımızın mezarlıklarına gelmek için ziyareti gerçekleştiririz”, **K13**” Annem, babam ve akrabaların bazılarının ait mezarlıklar var. Her sene belirli dönemlerde gelir dua ederiz. Bunların dışında bayramlarımızı

kutlarız. Bizim için kutsal olan güneşe döner ibadetlerimizi gerçekleştiririz. Anavatanım mutluluğu, huzuru, çocukluğumu, gençliğimi ve kültürümü ifade ediyor”.

Tema 4 Diaspora Turizmi

Katılımcılara yöneltilen “Türkiye’deki yaşam hakkında ne düşünüyorsunuz?”, “Anavatanınız ve atalarınızın kültürü ile ilgili neler biliyorsunuz?”, “Diaspora turizmi hakkındaki görüşleriniz nelerdir?” ve “Anavatan ziyareti deneyiminiz size nasıl yansıdı? Neler hissettiniz? Ziyaret öncesi ve sonrasını kıyasladığınızda, duygularınızda herhangi bir değişim gözlemlediniz mi?” sorularına verilen cevaplara bakıldığında Diaspora Turizmi ortaya çıkmıştır. Bu temayı ön plana çıkaran kodlar, “özlem”, “diaspora turizmi”, “inanç” ve “turist” olmuştur. Kodlar ile beraber sıklıklara da yer verilmiştir.

Tablo 4.6 Diaspora turizmi (Tema 4)

Tema	Kodlar ve Sıklıkları
Diaspora Turizmi	• Özlem (26) • Diaspora Turizmi (15) • İnanç (13) • Turist (11)

Diaspora Turizmi temasında katılımcıların görüşme sorularına verdikleri cevaplarda ortaya çıkan ifadeler şu şekildedir: **K9** “İbadetlerimiz, ziyaretlerimiz geçmişten bugüne hep aynı şekilde ilerledi. Bayramlarımızı kutlar oruçlarımızı tutarız. Pir dediğimiz öncülerimiz bizi her daim gelenek ve göreneklerimize bağlar. Diaspora turizmi için şunu söyleyebilirim eşim ve çocuklarım burada ziyaret gerçekleştiriyoruz. Bizler her ne kadar bu topraklarda doğmuş olsak ta turist gözüyle bize bakarlar. Anavatanımızdan koptuğumuz halde ziyaretlerimiz diaspora turizmi oluyor. Kendimizi bu topraklara ait hissettiğimiz için hala çok mutluyuz. Ama memleketimize gelince geçmiş bize acıyı hep hatırlatıyor. Üzülüyoruz. Keşke göç etmek zorunda kalmasaydık”, **K10** “Türkiye’de eskisi gibi kimse kimseye inanışından ötürü karışmıyor. Almanya da ’da en başından beri böyleydi. Ama insan hakları bence Almanya da daha çok önemsetiliyor. Kültürümüz ile ilgili ise büyüklerimiz dokuz yaşına gelen erkek çocuklarımızın saçlarının kesilmesi gerektiğini söylerdi. Biz de bu geleneği ve diğer gelenekleri uygulamaya devam ediyoruz. Diaspora turizmi için ise söylemek istediklerim, memleketimizde bazen yabancı hissetmemiz ve bize turist olarak yaklaşımlar diasporayı kapsamaktadır. Çünkü anavatanımızda değil başka bir devlete ait bireyler olduk. Hasret çektiğim topraklara gelince iyi oluyorum. Özlemim azalıyor.

Sevdiğim her şey sanki buradaymış ta her ziyaret dönüşünde bir parçamı burada bırakıyorum”, **K14**” Türkiye de eskisi gibi dışlanmasak bile bazı istemediğimiz durumlarla karşılaşabiliyoruz. Anavatanımızın kültürü için annelerimiz babalarımız bize her daim geleneğimizi yaşatmamızı isterlerdi. Cenaze törenlerimiz, bayramlarımız ve ziyaretlerimiz aynı şekilde ilerlemeye devam ediyor. Diasporanın bende çağrıştırdığı anlam, doğduğun ülkeneye bir yabancı gibi ziyaret etmek, para harcamak ve eğlenmektir. Ziyaret için ise hissettiklerim, çocuklarım hiç kopmasın anavatanlarından. Biz büyükler elimden geldiğince maneviyatı kaybetmemeye çalışıyoruz. Şimdi ise tek derdimiz evlatlarımızın da bizim gibi düşünmesidir”, **K15**” İnsanlar genel olarak özgür bir şekilde yaşıyor burada. Almanya ile pek bir benzerliklerini göremiyorum. Ama farklılıklar var. Örneğin Almanya’da kimse kimsenin dini inanışına karışmıyor. Kültürümüz ile ilgili konuşacak olursam büyüklerimiz bize hep Allah tarafından seçilmiş bir halk olduğumuzu söylerlerdi. Şeyh Adiyi lider olarak görmekteydiler. Bu kültür ile büyüdük. Ve geleceğimizdeki bireylerimize de bunları söylemeye devam etmekteyiz. Diaspora turizmi için de doğup büyüdüğü yerden ayrılıp sadece ziyaret amaçlı geri dönen toplum için kullanılan bir kavram olduğunu söyleyebilirim. Beşiri’ye Almanya’dan gelen her Ezidi aslında birer diaspora turizmini kapsar. Anavatanımıza gelince içimiz huzurlu olsa da buraya ait hissetmiyoruz kendimizi. Almanya’da aynı hislerleyiz. Biz göçebe olmuş milletiz. Ölülerimiz, eski yaşamışlıklarımız ve kalbimiz burada atsa dahi geri kalan hayatımız Almanya’da devam edecek”.

Araştırma kapsamında 15 katılımcı ile görüşüldükten sonra her bir katılımcıya yöneltilen 12 sorunun cevabında kelime sıklığı analizi yapılarak (Wordart) kelime bulutu ortaya çıkmıştır. Kelime bulutu şekil 4’te verilmektedir.

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1 Tartışma

Bu tez çalışması ile önceki çalışmalar karşılaştırıldığında Diaspora turizmi açısından Çevik (2022), Çerkesler üzerinden araştırma yaparak diaspora turizmine etkisini göstermiştir. Katılımcıların deneyimleri ve yer bağlılığına dikkat çekerek, diaspora turistlerinin başka turist çeşitlerine göre farklılık olduğu sonucuna varmıştır.

Çıkkı (2020), çalışmasında ise diaspora turizmini temel alarak anavatan ziyarette bulunmanın, köklerin araştırılmasının, aile-arkadaş ziyaretinin ve geçmişe dönme isteğinin önemini vurgulamaktadır. Altıntaş (2024), Diaspora 'da yaşamını sürdüren bireylerin seyahat şekillerine göre anavatana ziyaretleri de doğru orantı ile şekilleneceğini belirtmektedir. Çalışmada temel amaç Almanya 'da yaşayan Türklerin, Türkiye 'ye gelmelerindeki sebeplerin, anavatana bağlılıkları ile ilişkisinin ne boyutta olduğunu göstermektedir.

Literatüre bakıldığı zaman Ezidiliğin, diaspora turizmi üzerine olan ilişkisini ele alan bir çalışmanın olmadığı görülmektedir. Bu çalışmanın literatüre katkı sunulacağı amaçlanmaktadır. Hem diaspora turizmi için hem de Ezidilik için literatürde ayrı ayrı çalışmalar ele alınmaktadır.

Bu tez çalışmasında Ezidiler ile ilgili olan bölümler ve başka çalışmalarda Ezidilik üzerine çalışılmış bölümler karşılaştırıldığında Öztürk (2023), Ezidi kültürünü bölge turizmi açısından ele alarak literatüre katkıda bulunmuştur. Amaç Ezidilik inancının kökleri incelenerek bölge turizmine katkısı olacağı düşünülmektedir. Karayel (2019), çalışmasında da benzer durumlar görülmektedir. Ezidiler 'de kültürel farkındalığı ele alan Karayel (2019), Ezidilerin kökeni, kültürü, tarihi ve yaşadıkları bölgeler hakkında bilgiler aktararak bölge turizmine katkı sunmaktadır.

Bu çalışmada katılımcılar ile ilgili gerçekleşen görüşmeler de bu düşünciyi desteklemektedir. Geçmişte yaşadıkları olaylar, göç etmeye neden olan unsurlar ve anavatana ziyaret sebepleri bölgenin turizmi açısından katkısı olacağı düşünülmektedir. göç olgusu günümüzde gittikçe artmaktadır. Sadece Ezidi inancı üzerine değil diğer dinler üzerinden de çalışmalar yürütülebilir. Çalışma hem diaspora turizminin önemini göstererek hem de Ezidi inancı üzerindeki etkisini inceleyerek gelecekteki çalışmalara fayda sağlamaktadır. Batman ili ve ilçesi olan Beşiri, Ezidiler üzerinden gün geçtikçe turizme öncülük eden önemli bölgeler olacağı düşünülmektedir. Literatüre yeni bir boyut

kazandıran bu çalışma diaspora turizmine, Ezidi kültürün devamlığına, daha çok tanıtılmasına katkı sunmaktadır.

5.2 Sonuç ve Öneriler

Herhangi bir dini inançtan ötürü gelenek ve göreneği devam ettirebilmek günümüzde gittikçe önemini kaybetmektedir. Gelenek ve görenekleri, mirasları ve bir kültürü kaybetmemek için belirli çalışmalar yapılmaktadır.

Bu tezde Ezidi kültürünün diaspora turizmi üzerine ilişkisini araştırmak için Batman ve ilçesi olan Beşiri araştırma alanı olarak tercih edilmiştir. Geçmişte belirli nedenlerden dolayı yaşadıkları yerden göç etmek zorunda kalan Ezidi halkı, günümüzde anavatanlarına gerçekleştirdikleri ziyaretleri kapsamında kültürlerinin sürdürülebilmesi adına ipuçları verilmiştir. Anavatanlarına ziyarette bulunan Ezidi bireylerden 15 kişi ile ayrı ayrı zamanlarda yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanarak yüz yüze derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Bazı katılımcılardan internet üzeri ve ses kaydı ile bilgiler alınıp doküman halinde tezde belirtilmiştir. Bulgular ve sonuçlar elde edilerek verilen cevapların, diaspora turizmine etkisi araştırılmıştır. Yerel bölgede turizmin gelişmesine olumlu etki eden sebeplerden biri de katılımcıların ve diğer Ezidi bireylerin anavatanlarına bulundukları ziyaret olduğu sonuç olarak elde edilmiştir.

Ezidi halkı, geçmişinde dini görüşlerinden dolayı dışlanarak göç edilmeye mecbur bırakılmış bir toplumdur. Yurt dışına göç ettiklerinden ötürü kültürlerini ve gelenek göreneklerini istedikleri şekilde devam ettiremeyen Ezidi bireyler, anavatanlarına ziyarette bulunarak miraslarına, geçmişte bıraktıkları ize ve kültürlerine sahip çıkmaktadırlar. Ezidiler mezarlık ziyaretlerini, eş-dost ziyaretlerini ve bayramlarını kutlayarak Batman ve Beşiri'nin turizmine önemli katkılarda bulunmaktadır.

Katılımcılar ile yapılan görüşmeler sonucunda anavatanlarına olan özlem duyguları, ziyarette bulunmalarına neden olan önemli bir unsurdur. Ezidiler ziyaret kapsamında miraslarını koruyarak çocuk ve torunlarına, geçmişlerini unutmamayı amaçlamaktadırlar. Geçmişte yaşadıkları acı ve kederin üstünü örtmek isteyen Ezidi halkı, doğdukları topraklara ziyaretleri gerçekleştirerek gelenek ve göreneklerini korumaktadırlar. Çocuk ve torunlarının kültürlerini unutmamaları için her yıl anavatanlarına ziyaretlerini artırmaktadırlar.

Diaspora turizmi kapsamında Batman ve Beşiri, ekonomi ve turizm açısından olumlu sonuçlar elde etmektedir. Katılımcıların cevapları üzerinden bakıldığında geçmişte

Ezidi inanişına sahip çıkmayan ve dışlandıran Batman ili, gün geçtikçe daha çok sahip ıkmaaya başladığı bulgular sonucunda elde edilmiştir. Turizm, bu kültürün hala devam etmesinde ve sürdürülmesinde ana unsur olduğu katılımcıların cevapları üzerinden desteklenebilir niteliktedir. Ezidi bireyler ile yapılan görüşmeler sonucunda Batman da turizmin gelişmesini olumlu etkileyen en önemli unsurlardan biri de anavatana ziyarette bulunmaları olmuştur. Ezidilik ve turizm bu bağlamda birbirini olumlu yönde desteklemektedir.

Bu tez kapsamında akademiye katkı sunacak öneriler aşağıda verilmiştir.

- Ezidi, Ezidilik kültürü diğer insanlara turizm aracılığı ile tanıtılabilir.
- Ezidi köylerine turlar düzenlenebilir. Böylelikle turizm potansiyeli artırılabilir.
- Ezidi tarihi hakkında yazılı materyaller çoğaltılabilir.
- Kamu kuruluşları veya sivil toplum örgütleri tarafından Ezidilik geleneğinin sürdürülmesi ve daha çok tanıtılması için geniş olanaklar sunulabilir.
- Ortak çıkarları olan turistik işletmeler birbirini destekleyebilir.
- Seyahat acentalarının tur programlarında iyileştirme yapması ve Ezidilik geleneğini programlarına dâhil etmesi için gerekli düzenlemeler yapılabilir.
- Acenteler, tanıtıcı etkinlikler düzenleyebilir.
- Ezidilik geleneğinin tanıtılmasındaki eksiklikler, alan araştırmalarının genişletilmesi ve bu alandaki boşluklar doldurulabilir.

Bu tez alışması Batman ve ilçesi olan Beşiri’de daha önceden yaşamını sürdüren ancak belirli nedenlerden dolayı g etmek zorunda kalan Ezidiler ve Diaspora turizmi üzerine odaklanmıştır. Tez nitel bir araştırma üzerine çalışılmıştır. Bu alışma anavatanlarına ziyarette bulunan Ezidiler üstünden yürütülmüştür. Elde edilen bulgu ve sonuçlar bununla sınırlıdır. Bu çalışmanın gelecek dönemlerdeki çalışmalar için literatürde önemsenmelidir.

KAYNAKLAR

- Abca, Y. (2006). *Yezidilik ve Osmanlı yönetiminde Yezidiler*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Osmangazi Üniversitesi.
- Abadan, N. (2017). Bitmeyen göç: Konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç sosyolojisi*. Nobel Akademik Yayınları.
- Ağca, D.A. (2020). *Avrupa'ya işçi göçüne yönelik Türk milliyetçiliği yaklaşımı "Devlet gazetesi örneği"*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi) İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi.
- Akalın, İ. E. (2016). *Medyada temsil ve Türkiye'de dini bir azınlık*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi.
- Akça, M. (2006). *Yezidiler, inanç esasları ve ritüelleri*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi.
- Aköz, A. ve Yörük, D. & (2019). *Geçmişten günümüze göçler*. Konya Kitabı Yayını.
- Altınkoz, O. (2017). *Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerde, göçmen kimliğinin inşasında Alman imgesi*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi).Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Altıntaş, A. (2024). *Diaspora turizmi kapsamında yurt dışı Türklerin seyahat motivasyonlarında kuşaklararası farklılıkların belirlenmesine yönelik bir araştırma*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Antepli, A. (2023). *Zorunlu göçe maruz kalan ve çift ebeveyn rolünü üstlenen dul göçmen kadınlar*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi.
- Arslan, A.E. (2022). *Türkiye'de göçmenlerin entegrasyonu: Belediyelerin ve göçmen derneklerinin rolü*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Aksaray Üniversitesi.
- Arslan, B. D. (2017). *Almanya'daki Türk diasporası firmalarının alman pazarına yönelik uygulamaları*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Çankaya Üniversitesi.
- Artukoğlu, S.O. (2005). *Yurtdışı işçi tasarruflarının Türkiye cumhuriyet merkez bankası, banka sistemi ve Türkiye ekonomisi üzerine etkileri*. (Yayınlanmış uzmanlık yeterlilik tezi). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İşçi Dövizleri Genel Müdürlüğü.
- Aslan, M. A. (2019). *Tarihten günümüze Yezidilik/Êzîdilik ve Viranşehir Yezidiliği*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Harran Üniversitesi.

- Atak, M. (2016). *Türkiye’de iç göç akımları, bu göçlerin emniyet ve asayişe etkileri ve göçlere karşı kolluk kuvvetlerinin alabileceği tedbirler*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Avrasya Üniversitesi.
- Ateş, A. G, ve Muharrem, E. K. Ş. İ. (2020). Hasbara anlayışı çerçevesinden İsrail’in kamu diplomasisi faaliyetleri. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 3(2), 71-90.
- Ateş, F. (2021). *Suriyeli göçmen girişimcilerin deneyimlerinin ve müşterilerin göçmen girişimcilerden alışveriş yapma motivasyonlarının incelenmesi*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Karabük Üniversitesi.
- Avcı, A. (2020). *9-14 Yaş çocukların resimsel anlatımlarında göç ve göçmenlik algısı*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi.
- Ayaz, E.N. (2023). *Diaspora turizm kapsamında ABD’de yaşayan Yağlıdereliler*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Giresun Üniversitesi.
- Aydın, M. (1988). Yezidiler ve inanç esasları. *Belleten*, 52(202), 33-76.
- Bahçıvan, S. (2023). *Türkiye’de iç göç hareketliliği belirleyicileri*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi.
- Bal, F. (2018). Sosyal Grup Yanlılığının Cinsiyet Farklılığına Göre Belirlenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(58).
- Ballı, A., ve Gökçe, A. F. (2021). Yahudi göçleri ve Yahudi kimliğinin oluşumu. *İletişim ve Diplomasi Dergisi*, , 5, 57-80
- Bandyopadhyay, R. (2008). Nostalgia, identity and tourism: Bollywood in the Indian diaspora. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 6(2), 79-100
- Barışık, S. (2020). *Bölüm 1 göç kavramı, tanımı ve türleri. Küreselleşen dünyada fırsat eşitliği arayışında uluslararası göç ve Türkiye'nin Suriye deneyimi*. Gazi Kitabevi.
- Basatoğrul, M.C. (2022). *Colm Toibin’in Brooklyn adlı romanında kimlik ve göç*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi.
- Battal, K. (2018). *Suriyeli göçmenlerin temsili: Türk basınında Suriyeli göçmenlere dönük yapılan haberlerin analizi*.(Yayınlanmış yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi.
- Bay, M. (2023). *Belediyelerin göç ve göçmen politikaları: Gaziantep ve Hatay büyükşehir belediyeleri örneği*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Borlat, C. (2019). *1989 Zorunlu göçü, göçmenlerin sosyal entegrasyonu: Çanakkale Şirinköy Bulgaristan göçmenleri üzerine bir araştırma*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.

- Büyüküysal, M. (2021). *Sosyal insancılık çerçevesinde Türkiye'nin diaspora arayışları: Almanya örneği*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi.
- Cansu, K.Ş. (2023). *İsmet Özel'de Türklük düşüncesi: Kimlik kuramları ve Türkiye'de kimlik arayışı bağlamında bir inceleme*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Carter, S. (2005). The geopolitics of diaspora. *Area*, 37(1), 54-63.
- Celal, İ. (2019). Göç kuramları ve Suriye göçü üzerine bir değerlendirme. *OPUS International Journal of Society Researches*, 11(18), 2579-2615.
- Cevizci, A. (2022). *Türkiye'de belediyelerin göç ve göçmen politikaları*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi.
- Chen, S., Chen, Z., ve Gui, Q. (2024). Entanglements in diaspora tourism: a systematic review. *Tourism Recreation Research*, 49(6), 1548-1567.
- Cohen, R. (2008). *Global Diasporas: an introduction* (2nd. Ed.). London, UK: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203928943->
- Cohen, R. (1995) *The Cambridge Survey of World Migration* New York, Press Syndicate of the University of Cambridge, United States.
- Cohen, R. (1997) *Global Diasporas*, UCL Press Ltd., London.
- Çağlar, T. (2018). Göç çalışmaları için kavramsal bir çerçeve. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 26-49.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 67-91.
- Çakı, A. (2018). *Geçmişten bugüne Türkiye'nin göç politikası ve Suriyeli göçmenler bağlamında göç yönetimi*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi.
- Çapan, M. (2019). *Coğrafya ve inanç ilişkisi bağlamında ezidiler*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi.
- Çelik, Ş. (2011). Yezidilerin yaşam pratikleri ve kimlik algısı. *Mukaddime*, 4(4), 159-174.
- Çıkı, K. D. (2022). Bibliometric analysis of diaspora tourism studies. *DETUROPE-The Central European Journal of Regional Development and Tourism*.
- Çevik, U. (2022). *Türkiye'de yaşayan Çerkeslerin diaspora turizmine katılımlarının yer bağlılıklarına olan etkilerinin incelenmesi*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi.

- Çıkı, K. D.(2020). *Diaspora turizmi kapsamında göçmen Türklerin seyahat motivasyonlarının ve anavatana bağlılıklarının incelenmesi*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Çıkı, K. D., ve Kızanlıklı, M. (2021). Almanya’da yaşayan ikinci kuşak göçmen Türklerin seyahat motivasyonlarının ve anavatana bağlılıklarının diaspora turizmi kapsamında incelenmesi: Köln örneği. *Turizm Akademik Dergisi*, 8(1), 115-132.
- Çiçekli, B. (2009) . *Göç terimleri sözlüğü*. Uluslararası göç örgütü .Kitap Yayını.
- Çiçekli, B, (2017). *Göç Terimleri sözlüğü, 2.baskı, uluslararası göç örgütü (IOM)*.
- Çiftçi, K. (2023). *Batmanlıların Suriyeli sığınmacılara yönelik algısı*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Batman Üniversitesi.
- Dalbay, R. S. (2018). “Kimlik” ve “toplumsal kimlik” kavramı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 161-176.
- Demir, E. (2022). 21. Yüzyılda uluslararası göç ve mülteciler: *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (1), 267-274
- Develioğlu, O. G. (2023). Göçün kavramsal çerçevesi ve göç kuramları. *Journal of Theoretical & Empirical Research on Management*, 3, 49-60.
- Doru, M. (2018). *IŞİD Saldırıları Sonrası Türkiye’ye Yerleşen Ezidiler Üzerine Bir İnceleme*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Batman Üniversitesi.
- Dömbekci, H. A., ve Erişen, M. A. (2022). Nitel araştırmalarda görüşme tekniği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 141-160.
- Erdoğan, S.S (2018). *Dünyada girişimci diaspora stratejileri: Türkiye için öneriler*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Er, M.A (2020). *İzmir’in Buca ilçesine göç eden yetişkinlerin göç nedenleri ve uyum düzeyleri ilişkisi*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi.
- Erol, M., ve Ersever, O. G. (2014). Göç krizi ve göç krizine müdahale. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 24(1), 47-68.
- Ersoy, B. (2019). *Ezidi inancındaki geleneksel dinî musiki türlerinin incelenmesi (kavl örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Erten, S. (2018). *Türkiye’de göç sorunsalı Suriye’den göçün etkileri Reyhanlı örneği*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Ertürk, D., ve Günel-Yılmaz, S,. (2017). Zorunlu göç bağlamında Iraklı Ezidiler ve entegrasyon süreci (Mardin Örneği). *Mukaddime*, 8(2), 197-214.

- Eskicioğlu, Y.C. (2022). *Türk diasporasında toplumsal hafıza ve diasporik kimlik*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi.
- Etemaddar, M., Duncan, T. ve Tucker, H. (2016). Diaspora turizmi ve seyahati yoluyla 'ev anlarını' deneyimlemek. *Turizm Coğrafyaları*, 18 (5), 503-519.
- Figenkaplan, A.G.(2023). *Türk Ceza Kanunu'nda Göçmen Kaçakçılığı Suçu Ve Göçmen Kaçakçılığı İle Mücadele Politikaları*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Çankırı Karatekin Üniversitesi.
- Filep, S., Matteucci, X., Bateman, J., ve Binns, T. (2022). Experiences of love in diaspora tourism. *Current Issues in Tourism*, 25(16), 2547-2551.
- Gökhan, A. K. & Akarçay, P. (2018). Sosyolojik, psikolojik ve kuramsal açıdan göç olgusu: Küreselleşmenin insani ve vicdani yüzü. *Kesit Akademi Dergisi*, (14), 188-202.
- Gülener, E. M. (2020). Diaspora üzerine uzmanlık politika çalışmaları için ne ima ediyor?. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 15(1), 393-424.
- Güllüoğlu, M. (2021). *Küreselleşmenin kimlik kavramı ve ulus devlet üzerine etkisi*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Nuh Naci Yazgan Üniversitesi.
- Gülnehal, E. (2017). Yezidiliğin oluşum ve kurumsallaşma sürecinde tasavvufun etkisi (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Günay, E. Atılğan, D. ve Serin, E. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de göç yönetimi. *İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 37-60.
- Güneş, E. (2019). *Kırsal kökenli Karşılıkların İstanbul’a göç nedenleri ve göç sonrası yaşanan değişimler üzerine bir araştırma*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi.
- Gürler, A.Y. (2018). *Rusya federasyonu’nun diaspora politikası*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi.
- Hıdırlıoğlu, K. (2011). “*Sosyolojide diaspora incelemeleri: görüşler, kavramlar ve teoriler*”. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi.
- <https://www.tursab.org.tr/dunya-turizm-istatistikleri> (Erişim tarihi 2024).
- Huang, W. J., Ramshaw, G., ve Norman, W. C. (2016). Homecoming or tourism? Diaspora tourism experience of second-generation immigrants. *Tourism geographies*, 18(1), 59-79.
- Huang, W. J., ve Chen, C. C. (2021). Influence of transnational leisure on diaspora tourism among contemporary migrants. *Journal of Travel Research*, 60(3), 603-617.

- Huang, W. J., Hung, K., ve Chen, C. C. (2018). Attachment to the home country or hometown? Examining diaspora tourism across migrant generations. *Tourism Management*, 68(1), 52-65.
- Hume, Y. (2011). Diaspora tourism in the Dominican Republic: Capitalizing on circular migration. *Canadian Foreign Policy Journal*, 17(2), 155-170.
- Iorio, M., ve Corsale, A. (2013). Diaspora and tourism: Transylvanian Saxons visiting the homeland. *Tourism Geographies*, 15(2), 198-232.
- Işık, N. (2018). *Göç, kültür ve kimlik üzerine sosyolojik bir analiz: Sakarya ili küpçüler ve güneşler örneği*. (Yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi.
- İlyas, K. ve Yılmaz, A. (2021). Fransa'daki Türk diasporasının kimliğinin korunmasına yönelik faaliyetler. *Uluslararası Alan Eğitimi Dergisi*, 7(2), 77-91.
- Jordan, L. (2012). Tourism, culture and the creative industries: Exploring the linkages. *Journal of Eastern Caribbean Studies*, 37(3/4), 1-5.
- Kahraman, F., ve Yetkin, P. (2017). Ezidilerin zorunlu göç deneyimi: Batman Uğurca köyü örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54).
- Kaplan, (2011). *Günümüz Yezidiliği*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Karaduman, A. (2023). *Türkiye siyasetinde göç: TBMM tutanaklarında Suriye göçü ve göçmenler*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi temelli sosyal hizmet araştırmaları dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kara, Y. (2023). *İnsani güvensizlik bağlamında göçmen entegrasyonu: Trakya bölgesinde fgan göçmenler üzerine fenomenolojik bir inceleme*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). İstanbul Topkapı Üniversitesi.
- Karayel, A. (2019). *Ezidilerde kültürel farkındalık: Viranşehir ilçesi örneği*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Harran Üniversitesi.
- Kartal, M. (2017). *Terörizmin desteklenmesinde diasporaların rolü: Sri Lanka Tamil diasporası örneği*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Kaya, A. (2016). *İslam, göç ve entegrasyon: güvensizleştirme çağı*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaygalak, S., Dilek, S.E. ve Günlü E. (2015). Diaspora turizmi: Balkanlara seyahat edenler üzerine sosyolojik bir araştırma. *Ege Akademik Bakış*, 15(3), 435-443.
- Kaygısız, Ç.N. (2019). Son 10 yılda dünyada ve Türkiye'de turizm (2008-2017). *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (19), 607-626.

- Kelner, S. (2012). *Tours that bind: Diaspora, pilgrimage, and Israeli birthright tourism*. NYU Press.
- Kınay, D. (2019). *Küreselleşen dünyada göç olgusunun Türkiye ekonomisine sosyoekonomik etkileri; Manisa ili Suriyeli göçmenler örneği*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Manisa Celal Bayar Üniversitesi.
- Kırbaç, A.D. (2012). *Diasporada Boşnak kimliği: Türkiye ve İsveç örnekleri*. (Yayınlanmış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi.
- Kırpınar, T. (2020). *Tersine göç; Kültür-kimlik ilişkisi: Karaman örneği*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Kıvrak, E.F (2019). Ekonomik büyüme ve göç: Ab ve Türkiye arasındaki göç sorunu kapsamında göçün Türkiye'nin ekonomisine etkileri. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi.
- Kızıllıhan, JI (2017). Yezidiler -Din, kültür ve travma. *Antropolojideki Gelişmeler* , 7 (4), 333-339.
- Koç, Ş. (2021). 2021 Covid-19'a yakalanma kaygısının medikal turizm seyahat niyetine etkisi: türk diasporası üzerine bir çalışma. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Konuk, T. (2022). *Uluslararası göçün temel makroekonomik göstergeler üzerine etkisi: göç alan ülkelere dayalı panel veri analizi*. (Yayınlanmış doktora tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Kozak, M. (2021). *Nitel araştırma yöntemleri*. Bilimsel Araştırma Kitabı, (5), 78-86.
- Küçükdağ, R. (2019). *Mersin'de yaşayan sığınmacılar: Yerel kültür bağlamında kimlik tartışması*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi.
- Kürüm, B. & Halil, E. K. Ş. İ. (2022). Kimlik kavramına ahlaki bir bakış: ahlaki kimlik ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 20(43), 135-167.
- Larmolenko, S. (2014). *Bridging tourism and migration mobilities: Diaspora tourism as a coping strategy*. The Pennsylvania State University.
- Leite, N. (2005). Travels to an ancestral past: On diasporic tourism, embodied memory, and identity. *Antropologicas*, (9), 273-302.
- Li, T. E., ve Chan, E. T. (2023). Only time will tell: Unraveling the temporal effect of negative affective encounters in diaspora tourism. *Journal of Travel Research*, 62(6), 1202-1220.
- Liu, A. T., Williams, A. M., Liu, A., Kim, Y. R., ve Lin, P. M. (2023). A systematic analysis of diaspora tourism: Geographical perspectives and superdiversity. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 10963480231152571.

- Mohammed, R. M. (2023). *Diaspora ve internet gazeteciliği: Türkiye'de faaliyet gösteren Arapça haber siteleri örneği*.
- Moufakkir, O. (2011). Diaspora turizmi: Almanya'da ikamet eden Türk kökenli kişilerin turizm davranışlarını ve kısıtlamalarını belgelemek için karma modlu bir anket tasarımı kullanmak. *Tatil Pazarlama Dergisi* , 17 (3), 209-223.
- Okçu ve Davut (1993). *İslam'dan ayrılan Cereyanlar; Yezidilik ve Yezidiler*. Van: Birleşik Yayınları.
- Otoo, FE, Kim, SS ve King, B. (2021). Afrika diasporası turizmi-Motivasyonlar deneyimleri nasıl şekillendirir? *Destinasyon Pazarlama ve Yönetim Dergisi* , 20 , 100565.
- Otoo, F. E., & Mensah, E. A. (2023). Dark diaspora tourism: experiences and meanings in liminal spaces. *Tourism Geographies*, 25(6), 1513-1533.
- Örücü, S. (2018). Yahudi diasporasının Filistin'e göçü ve israil devleti'nin kuruluşu. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 202-233.
- Özdemir, C. (2001). Kimlik ve söylem. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2).
- Özgüç, N. (1998). *Turizm coğrafyası: Özellikler, bölgeler*. İstanbul: Çantay Kitapevi.
- Özocak, Ö. (2012). . *Diaspora: Kavramsal ve tarihsel bir çözümleme*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi.
- Özocak, Ö. (2014). Diaspora kavramı ve Ermeni diasporası. *Yeni Türkiye*, 60, 1-11.
- Öztürk, B. (2015). *Avrupa'daki Türk ve Ermeni diasporalarının Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik sürecine etkilerinin karşılaştırmalı analizi*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Harp Akademileri.
- Öztürk, E. (2023). *Güneydoğu Anadolu'da Ezidi kültürünün bölge turizmi açısından değerlendirilmesi*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi.
- Öz, Y. (2007). *Mardin Yezidileri, inanç, sosyal hayat ve coğrafi dağılımı*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi.
- Pehlivan, Z.(2023). *Modernizemden postmodernizme kültürel dönüşümler ve göç kavramı*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi.
- Peker, C. (2024). *Göç ve göçmenliğe dair algılar: bulanık bilişsel haritalama yöntemi ile İstanbul ve Antalya karşılaştırmalı analizi*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi).Marmara Üniversitesi.
- Reis, M. (2004). Theorizing diaspora: Perspectives on 'classical' and 'contemporary' diaspora. *International migration, Wiley: Publisher Press*, 42(2), 41-60.

- Safran, W. (1991). Diasporas in modern societies: Myths of homeland and return. *Diaspora: A journal of transnational studies*, 1(1), 83-99.
- Safran, W. (2004). Deconstructing and comparing diasporas. *Diaspora, identity and religion: New directions in theory and research*, 9-29.
- Sağlam, E. (2020). Diaspora politikalarına yönelik çağdaş kuramsal yaklaşımlar ve Türk diaspora politikası. *Opus International Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(27), 744-774.
- Sayed, E.A. (2023). *Avrupa göçmenlik politikaları: Avrupa’da Ukraynalı ve Suriyeli göçmenlere yönelik algıların mukayesesi*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi.
- Scheyvens, R. (2007). Poor cousins no more: valuing the development potential of domestic and diaspora tourism. *Progress in Development Studies*, 7(4), 307-325.
- Seraphin, H., Gowreesunkar, V., & Canosa, A. (2023). Destination marketing organisations: The need for a child-centred approach to diaspora tourism. *Tourism Planning & Development*, 20(3), 468-480.
- Sheffer, G. (2003). *Diaspora politics: At home abroad*. Cambridge University Press.
- Sirkeci, İ. ve Cohen, J. H. (2015). Hareketlilik, göç, güvensizlik. *İdeal Kent Dergisi*, 6(15), 8-21.
- Şah, C. (2019). *Diaspora turistlerinin seyahat motivasyonu: Ahıska Türklerinin vatan hasreti*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Şahin, C. (2001). Yurt dışı göçün bireyin psikolojik sağlığı üzerindeki etkisine ilişkin kuramsal bir inceleme. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2).
- Şahin, İ., & Baykal, Ü. (2024). Hasta ve hasta yakınlarının erkek hemşireye ilişkin görüşleri: sistematik derleme. *Disiplinler arasıYenilik Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 185-192.
- Şantaş, G. (2019). Türkiye’de iç göçün dağılımı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(45), 893-917.
- Şeylan, S. (2022). Kültürel kimlik bağlamında “kapı” da Süryani ve Türk olmak. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 15(40), 1197-1212.
- Şit, İ. (2021). *Almanya’daki Türk diasporası ve Türkiye-Almanya ilişkilerine etkisi*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi.
- Tan, K. L., ve H. B., Sim, W. Y.(2023). A gendered discourse of third-generation Chinese migrants on diaspora tourism: Implications to industry players in Malaysia. *Journal of China Tourism Research*, 19(2), 335-358.

- Tamer, M. (2020). Göç, göçün nedenleri ve uluslararası göç üzerine kavramsal bir analiz. *Uluslararası Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(60), 2808-2818.
- Taşdelen, M. (2022). Âyetler ışığında inanç açısından reenkarnasyon. *FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (19), 155-187.
- TDK, 2024. tdk.gov.tr
- TDK Sözlük: <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 20.11.2023) (Sözlük: <https://sozluk.gov.tr>).
- Tekemen, H. (2022). *Akdeniz kültürlerinde göç ve göçmen edebiyatı*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi.
- Temur, M. (2018). *Çocuk edebiyatında göç ve göçmenlik olgusu*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi.
- Tokgöz, S. (2023). *Diaspora diplomasisinde kurumsallaşma: Yurtdışı Türkler ve akraba topluluklar başkanlığı örneği*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi.
- Tören, E. (2014). *Diasporaların anavatan ziyaretleri: Almanya Türk federasyon Türkiye kültür gezisi 2013 üzerine bir alan araştırması*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi.
- Tuzcu, A., ve Bademli, K. (2014). Göçün psikososyal boyutu. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar*, 6(1), 56-66.
- Uçar, M.(2021). diaspora olmak ya da olmamak: Çerkezler için hayati bir meselenin analizi, akademik hassasiyetler, *Araştırma Makalesi*, 8(15), 289-314.
- UluslararasıGöçÖrgütü'ne(IOM):https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (Erişim Tarihi: 20.11.2023)
- Uslu, L. (2010). *Yezidiler üzerine sosyo-arkeolojik inceleme*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Dicle Üniversitesi.
- Ünlü, G. (2007). *Uluslararası göç ve göçmenliğin değişen koşulları içinde "mültecilik"*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Muğla Üniversitesi.
- Yağmurlu, B.(2019). *Türkiye'ye gelen göçmenler: Diaspora ve devlet güvenliği*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi.
- Yalçın, C. (2004), *Göç sosyolojisi kitabı*. Anı Yayınları.
- Yalçın, H. (2022). Bir araştırma deseni olarak fenomenoloji. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 213-232.

- Yaldız, F. (2013). Diaspora kavramı: Tarihçe, gelişme ve tartışmalar. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (18), 289-318.
- Yazıcı, B. (2018). *Göç sosyolojisi bağlamında, Bulgaristan ve Yunanistan'daki Türk diasporalarının sosyopolitik analizi*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi.
- Yetmiş, M.(2020). *Şanlıurfa'nın Viranşehir ilçesinde Yezidilik*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Yılmaz, Ö. D., Özgen, I., ve Hazarhun, E. (2021). Otellerde konuk ve çalışan hırsızlığı: Nitel bir araştırma. *Turizm Akademik Dergisi*, 8(1), 133-149.
- Yılmaz, Y. (2014). Uluslararası göç: Çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Uluslararası Türk veya Türk Dili, Edebiyatı ve Tarihi Dergisi*, 9(2), 1685-1704.
- Yücedağ, G. (2020). *Alman edebiyatında göç ve göçmen algısı*. (Yayınlanmış doktora tezi.) Sakarya Üniversitesi.
- Zengen, M. (2023). *Türkiye'de göç politikalarının gelişimi ve göçmenlerin Konya il göç idaresi hizmetlerinden memnuniyetlerinin ölçülmesi*.(Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Karamanoğlu Mehmet bey Üniversitesi.
- Zeng, Y., ve Xu, R. (2021). An exploration of the relationships between nostalgia, involvement, and behavioral intention in diaspora tourism. *Sustainability*, 13(21), 12273.
- Zhu, JJ ve Airey, D. (2021). Diaspora Çin turizmi: Kültürel bağlılık ve mevcut akademik anlayışlar. *Turizm Yönetimi Perspektifleri*, 40, 100916.
- Zhu, Y. (2023). Memory, homecoming and the politics of diaspora tourism in China. *Tourism Geographies*, 25(1), 95-112.
- Weaver, DB, Kwek, A. ve Wang, Y. (2017). Diaspora Çin turizminde kültürel bağlılık

EKLER

EK-1

Görsel: Ezidi evinin bahçesinde bulunan Tavus kuşu

EK-2

Görsel: Cenaze ve Bayram merasimlerinde kadınların giydiği fistan

EK-3

Görsel: Beşiri 'de bulunan Ezidiler

EK-4

Görsel: Ezidi geleneğinde kullanılan iplik bükme aracı: Teşı

EK-5

Görsel: Ezidilerde barışı ve sevgiyi sembolleştiren bileklik.

EK-5

Görsel: Yolkonak Ezidi mezarlığında olan Şexsin kubbesi

EK-6

Görsel: Ezidilere ait mezar

Görsel: Mezar üstünde bulunan lambalar ve mezar taşında yapılan figürler

EK-8

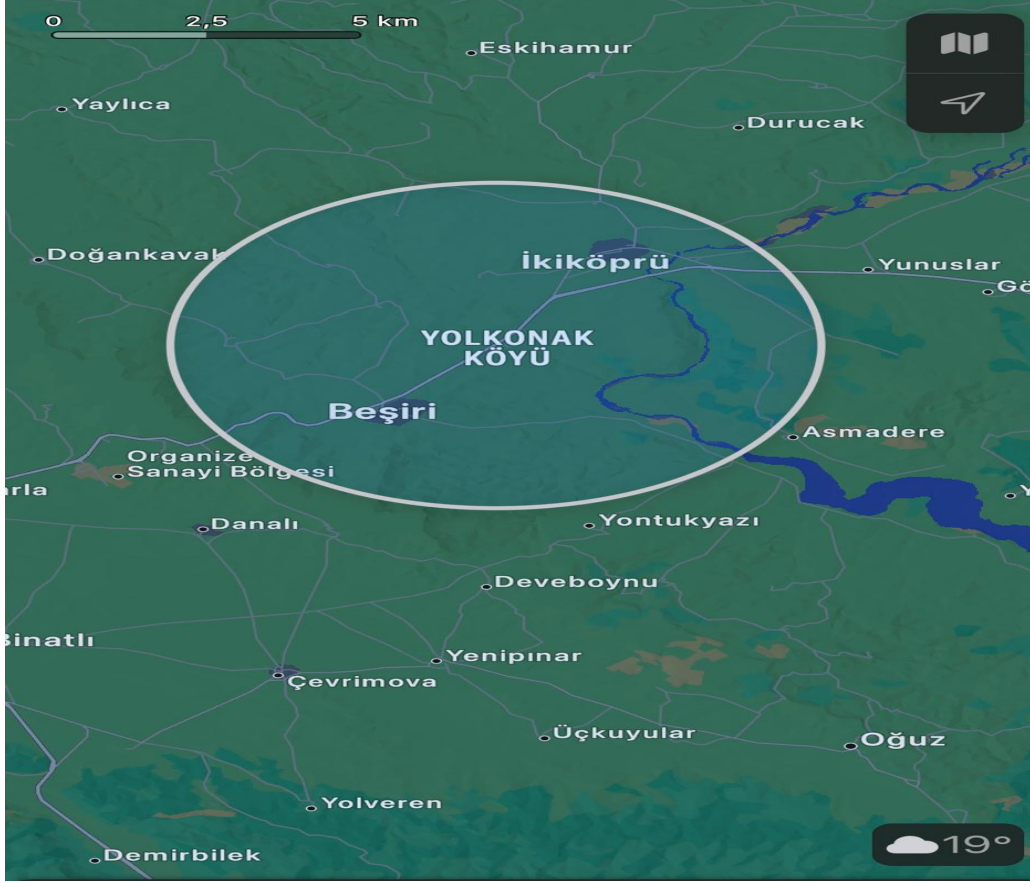
Görsel: Mezarda çizilen Tavus kuşu ve güneş figürü

EK-9

Görsel: Mezarı yapılmayan Ezidi'ye ait bir görsel

EK-10

Görsel: Yolkonak köyüne ait Navigasyon görüntüsü